

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА
ЗА 2004. ГОДИНУ

Нови Сад
децембар 2004.

Садржај

1. Увод	5
Правни основ за конституисање институције Покрајинског омбудсмана	5
Природа институције омбудсмана и Покрајински омбудсман.....	5
Основно о функцијама Покрајинског омбудсмана.....	6
Поступак Покрајинског омбудсмана по појединачним представкама	7
Избор Покрајинског омбудсмана и заменика, и персонални састав институције	8
Активности Покрајинског омбудсмана пре обезбеђивања просторија и опреме за рад	9
Нормативна делатност - Интерни акти донети до сада.....	9
Локалне канцеларије	10
Проблеми који оптерећују рад	10
2. Заштита права националних мањина	13
Правни оквири деловања	13
Положај националних мањина у основном и средњем образовању у АП Војводини.....	15
Национална структура запослених у управи АП Војводине јануар 2003. године	15
Национална структура запослених у органима јавне управе у општинама на територији АПВ	16
Медији на језицима националних мањина	16
Активности у области заштите права националних мањина.....	19
Поступање по сопственој иницијативи	19
Напади на припаднике националних мањина у Војводини у периоду од јануара до септембра 2004. године	22
Сарадња са Саветом Европе	28
3. Равноправност полова	29
Увод	29
Право на полну једнакост и људска права жена.....	31
Демографски подаци за Војводину	32
Право на здравље.....	32
Право на образовање	33
Право на рад.....	33
Право на социјалну сигурност.....	34
Право на слободно склапање брака	34
Жене на местима одлучивања и доношења одлука	35
Институционални механизми за постизање равноправности полова на територији АП Војводине	41
Право на живот без насиља	42
Активности у делу родне равноправности.....	43
Оквирни план за будући рад у области родне равноправности:	47
4. Извештај о стању права детета у АП Војводини	48
Демографски подаци за Војводину	48
Дете и друштво	49
Представа о детету у нашој култури.....	53
Конвенција о правима детета у систему образовања	55
Здравствена и социјална заштита деце	56
Активности у области заштите права детета	58
Оквирни план активности за 2004/2005. годину.....	60
5. Представке – структура, статистика, закључци	62
Структура представки	62
Решавање предмета медијацијом (посредовањем)	62
Закључци	62
Планиране активности у вези са посетом неуропсихијатрским болницама	63
6. Сарадња са другим омбудсманима	63
Извештај са Регионалне конференције омбудсмана југоисточне Европе	65
Извештај о посети Покрајинског омбудсмана Омбудсману за људска права Босне и Херцеговине и Омбудсмену Републике Српске у Бања Луци.....	66
Извештај о студијској посети Покрајинског омбудсмана АП Војводине омбудсману Републике Грчке у Атини.....	67
Посета омбудсману Црне Горе и састанак са Омбудперсоном Косова.....	68
Извештај о посети омбудсмана Републике Словеније Покрајинском омбудсману АП Војводине	69
Извештај са учешћа Покрајинског омбудсмана на Првом округлом столу европских регионалних омбудсмана.....	69
Извештај о посети делегације институције омбудсмана Војводине институцији омбудсмана Каталоније.....	71
Извештај о посети представника Грчког омбудсмана Покрајинском омбудсману	74

Извештај о посети омбудсману Републике Словеније	76
7. Сарадња Покрајинског омбудсмана са међународним и невладиним организацијама	77
Извештај са студијског путовања у Шведску на семинар о реформи малолетничког законодавства ...	78
8. Семинари, конференције, пројекти	80
Извештај са студијског путовања Покрајинског омбудсмана у Холандију	80
Извештај из Каталоније, са семинара "Људска права, регионална и локална администрација"	82
Извештај са учешћа Покрајинског омбудсмана на Летњој школи људских права (Варшава, 2004. године)	83
Извештај са студијског путовања у Шведску	83
9. Покрајински омбудсман и медији	86
Едукација шире јавности о људским правима, и о месту и улози институције Покрајинског омбудсмана.....	87
10. Извештај Покрајинског омбудсмана о посети затворима на територији АП Војводине (мај – јуни 2004. године).....	89
Увод	90
Посета установама.....	91
Модалитети и методе	93
Сарадња са надлежним органима.....	93
Налази и препоруке	94
Препоруке.....	107
11. Посебни случајеви	108
Пример 1.....	108
Пример 2.....	108
Пример 3.....	109
Пример 4.....	109
Пример 5.....	110
Пример 6.....	110
Пример 7.....	111
Пример 8.....	112
Пример 9. Посредовање Покрајинског омбудсмана (медијација).....	112
Поступак по сопственој иницијативи	113
12. Прилог.....	116

1. Увод

Правни основ за конституисање институције Покрајинског омбудсмана

На седници Скупштине Аутономне Покрајине Војводине одржаној 23. децембра 2002. године, на основу чл. 56. Закона о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине¹, и чл. 21. ст.1. т.2. Статута Аутономне Покрајине Војводине, усвојена је Одлука о Покрајинском омбудсману (објављена у “Службеном листу АПВ”, бр. 23/2002 од 31. децембра 2002. године, ступила на снагу 08. јануара 2003. године).

Овом одлуком установљен је Покрајински омбудсман као *независан и самосталан орган*, који се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода сваког лица зајамчених Уставом, потврђеним и објављеним међународним уговорима о људским правима, законом и прописима Аутономне покрајине Војводине.

Ради заштите и унапређења људских права, омбудсман надзире примену наведених прописа и контролише законитост, целисходност и ефикасност поступања органа управе.

На седници одржаној 8. априла 2004. године, Скупштина АП Војводине је усвојила Одлуку о изменама и допунама Одлуке о Покрајинском омбудсману, којом је извршено усклађивање терминологије након успостављања Државне Заједнице Србија и Црна Гора уместо СР Југославија, и прецизиране одређене одредбе изворне Одлуке.

Природа институције омбудсмана и Покрајински омбудсман

Институција омбудсмана се по сврси, делокругу, начину рада и дејству аката које доноси разликује од осталих органа власти, и по томе заузима специфично место у систему државних органа. Најкраће речено, ова институција контролише законитост, целисходност и ефикасност рада органа управе и јавних служби ради заштите људских права и слобода од повреда које ти органи могу да учине у свом раду.² У систему органа одговарајућег нивоа у упоредном праву, а због специфичности функција омбудсмана које не спадају ни у једну од три класичне гране државне власти (законодавна, судска и извршна власт), ова институција представља нову, посебну грану власти која је самостална и независна, како од осталих органа власти, тако и од утицаја било којих других органа или појединаца. Као институција која првенствено надзире рад извршне власти, и која има и могућност иницијативе за измену или доношење прописа у питањима из њене надлежности, омбудсман је део укупног система државних органа и истог је ранга као и други органи одговарајућег нивоа.

У погледу односа са другим органима државне власти, основни модел у упоредном праву је следећи:

- У већини земаља, парламент (скупштина) је орган који по утврђеној процедури и по испуњењу утврђених услова бира и разрешава омбудсмана, а по правилу и његове заменике. Годишњи и посебни извештаји омбудсмана се подносе парламенту. Поступак парламента након подношења извештаја је по правилу посебно дефинисан законом или пословником парламента, и у детаљима се разликује од земље до земље. Ипак, оно што је заједничко највећем броју држава је да се због потребе обезбеђивања стварне, а не само формалне независности и самосталности у раду институције омбудсмана, због природе његове делатности, као и садржине извештаја које подноси, за извештаје омбудсмана у највећем броју

¹ 15. фебруара 2002. године ступио је на снагу **Закон о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине** (“Сл. гласник Републике Србије” бр. 6/2002 од 07. фебруара 2002. године). У чл. 56. овог закона дат је основ за успостављање и уређивање институције Покрајинског омбудсмана, и то као изворне надлежности АП Војводине:

“Аутономна покрајина, преко својих органа, установљава функцију покрајинског грађанског браниоца (омбудсмана), као и његова овлашћења и начин њиховог остваривања.”

² Од свих органа власти, извршна власт (управа, администрација) је грана власти која у највећем броју случајева непосредно решава о правима и слободама грађана. Лоше управљање, незаконито, несавесно или произвољно деловање органа управе по правилу се испољавају (и) као различити видови кршења људских права.

земаља не гласа, односно, они не подлежу усвајању или неусвајању од стране парламента. Ови извештаји се по правилу третирају као информација о раду органа управе и о стању људских права, а расправа о извештају се у већини земаља води о проблемима на које се у њему указује ради евентуалног формулисања мера и активности усмерених на отклањање тих проблема.

- У погледу односа са извршном влашћу, суштина се огледа у томе да омбудсман контролише рад органа управе и јавних служби. Овлашћења која омбудсман има у том погледу у односу на органе управе обухватају првенствено спровођење истраге, вођење поступка посредовања (медијације) између органа управе и грађана са циљем отклањања повреда права и слобода, како би се повреда отклонила мирним путем, односно без учешћа судова, у поступку бржем и бесплатном за странку и, у случајевима када поступак посредовања није био успешан, сачињавања препорука, предлога, мишљења и слично, које доставља највишим органима власти са циљем указивања на критичне тачке у раду извршне власти, као и медијима ради упознавања јавности са кршењима људских права и органима који их крше.
- Једна од најважнијих специфичности ове институције огледа се у томе да акти које омбудсмани доносе нису обавезујући. У недостатку обавезне снаге аката омбудсмана, притисак јавности на органе извршне власти путем медија представља средство којим се посредно тежи поштовању његових препорука у циљу законитог и правилног рада органа управе, као и заштити и поштовању грађанских права и слобода.
- У погледу односа са судовима, који су самостални и независни у свом раду, омбудсмани по правилу немају никаква надзорна овлашћења над њиховим пресудама. У неким правним системима омбудсмани имају могућност да надзиру рад судске администрације, и реагују у случајевима одуговлачења и дуготрајности поступака. Ретки су случајеви када се омбудсманима дају и нешто шира овлашћења у односу на судове.³ Парламентарни омбудсмани не заступају странке пред судовима.

И институција Покрајинског омбудсмана је заснована на истим принципима као и сродне институције у другим земљама. Нужно је нагласити да поступак у Скупштини АП Војводине поводом поднетих извештаја Покрајинског омбудсмана није дефинисан ни Одлуком о Покрајинском омбудсману, нити Пословником Скупштине. Стога је у недостатку принципијелног решења препоручљиво утврдити тај поступак бар једним од ових аката да се не би поступало различито од случаја до случаја, и то имајући у виду функцију, улогу и место коју ова институција има у систему органа власти у упоредном праву.

Основно о функцијама Покрајинског омбудсмана

Једна од функција Покрајинског омбудсмана је поступање у појединачним случајевима. Омбудсман по правилу поступа поводом индивидуалних представки грађана који сматрају да им је актом или деловањем органа управе прекршено неко право или слобода, али може да покрене поступак и по службеној дужности. Ради што потпунијег испуњавања поверене функције у погледу заштите права грађана, иницирање и ток поступка су крајње поједностављени: подношење представки је ослобођено плаћања таксе, а поступак је за странку бесплатан⁴; формални захтеви при пријему представки грађана су сведени на најмању меру која је неопходна за покретање и вођење поступка; подносилац представке се обавештава како о покретању поступка, тако и о свакој радњи коју омбудсман предузима током поступка.

Осим деловања у случајевима када је већ дошло до наводног кршења неког права или слободе, Покрајински омбудсман има и право подношења иницијатива за доношење или измену прописа⁵. Ради остваривања ове функције, Покрајински омбудсман има право да присуствује свим седницама Скупштине и њених одбора, да учествује у скупштинским

³ Шири овлашћења у овом погледу имају нпр. Омбудсмани Словеније, Босне и Херцеговине, Републике Српске, међународни Омбудсперсон на Косову, али их у пракси не користе, или их користе веома ретко.

⁴ Чл. 22. и 23.ст.1. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁵ Чл. 14., и чл. 37.ст.4. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

расправама када се ради о питањима из његове надлежности, и да даје мишљења и препоруке о предлозима прописа у области људских права које Скупштина обавезно разматра.⁶

Покрајински омбудсман обавља и превентивну функцију (нпр. давањем препорука које се не односе само на конкретан случај, него на рад органа управе у свим сличним, будућим случајевима, кроз иницијативу за измену или доношење прописа и давање мишљења и препорука о предлозима који се разматрају у Скупштини АП Војводине, и сл.). Најзад, Одлуком о Покрајинском омбудсману поверене су му и друге функције (едукативна, информативна, промотивна) које за циљ имају заштиту и унапређење људских права, и унапређивање рада управе.⁷

Поступак Покрајинског омбудсмана по појединачним представкама

Омбудсману се може обратити свако ко сматра да му је актом или радњом повређено неко људско право од стране органа управе, организација и јавних служби које обављају управна и јавна овлашћења, а чији је оснивач покрајина или општина. Под условима утврђеним Одлуком о Покрајинском омбудсману, могу му се у име грађана обратити и трећа лица, невладине организације, удружења или организације.⁸

Рок за подношење представке је једна година од дана учињене повреде, неправилности или доношења акта у спорној ствари. Омбудсман је дужан да по представци поступи, (одлучи о започињању поступка, или о одбацивању представке) у року од 30 дана од дана подношења представке.

Представка се подноси у писаном облику, укључујући и све видове електронске комуникације, без посебне форме, а може се изјавити и усмено на записник. Представку може поднети и лице лишено слободе у запечаћеној коверти. На захтев подносиоца представке омбудсман је дужан да сачува тајност његових личних података.⁹ У досадашњој пракси ове институције, коришћени су сви поменути начини. Ради олакшавања грађанима да поднесу представке Покрајински омбудсман у раду користи једноставан формулар који садржи питања од значаја за покретање и вођење поступка. Формулар је доступан и на веб страници Покрајинског омбудсмана, тако да грађани могу да подносе представке и без путовања до места где ова институција има своје канцеларије, односно без слања поштом. Приликом пријема представки електронском поштом проверава се идентитет подносиоца ради спречавања могућих злоупотреба путем лажног представљања.

Омбудсман по правилу покреће поступак када је искоришћено редовно правно средство за отклањање повреда на које подносилац указује, односно, ако не постоји правно средство за отклањање повреде на коју подносилац указује. У изузетним случајевима поступак ће бити покренут и ако овај услов није испуњен, и то, уколико би окончање поступка по редовним правним средствима представљало опасност за заштиту људских права.¹⁰ Ако је поводом истог предмета у току поступак пред неким другим надлежним органом (нпр. пред судом, или пред локалним омбудсманом у општинама које су га увеле), Покрајински омбудсман по правилу неће водити поступак паралелно са тим органима.

Ако представка испуњава услове за поступање, омбудсман доноси одлуку о покретању истраге и о томе обавештава подносиоца представке и орган управе на чији се рад представка односи.¹¹ Одлуком о Покрајинском омбудсману прописани су случајеви када ће омбудсман одбацити представку.¹²

Ако по завршетку истраге сматра да нема повреде људских права нити неправилног поступања органа, омбудсман о томе обавештава подносиоца представке и орган управе на чије се поступање представка односила.¹³ Ако пак по завршетку истраге утврди да је повређено неко људско право, или је учињена неправилност у раду обавестиће о томе подносиоца представке, орган управе на чије се поступање представка односила и непосредно

⁶ Чл. 14., ст. 2. и 3. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁷ Чл. 13. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁸ Чл. 19. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁹ Чл. 23. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁰ Чл. 24. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹¹ Чл. 26. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹² Чл. 25. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹³ Чл. 31. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

виши орган који су дужни да у року од 15 дана доставе своје примедбе. По протеклу тог рока омбудсман може да обустави даље поступање ако је орган управе отклонио повреду људских права, или да сачини коначно мишљење, предлог или препоруку и обавести о томе подносиоца представке и орган управе на чији се рад мишљење, предлог или препорука односи, као и непосредно виши орган. Орган управе је дужан да у року од 15 дана обавести омбудсмана о мерама које су предузете поводом мишљења, предлога или препоруке.¹⁴

Ако орган управе не поступи у складу са мишљењем, предлогом или препоруком омбудсмана, или не обавести омбудсмана о предузетим мерама на отклањању повреда, омбудсман о томе обавештава органе који надзиру њихов рад, а ако ни након тога надлежни органи не предузму мере омбудсман о томе обавештава Скупштину и Извршно веће АП Војводине, односно, одговарајуће општинске органе, а може о томе да обавести и јавност путем средстава јавног информисања.¹⁵

Поводом утврђених неправилности у раду органа управе, Покрајински омбудсман може:

- предложити органима управе поновно спровођење поступка у складу са законом;
- предложити правила понашања за унапређење рада и поступања са грађанима;
- поднети захтев за привремено обустављање извршења коначног акта;
- иницирати покретање дисциплинског поступка против службеног лица за које је истрагом утврдио да је одговорно за повреду у конкретном случају или против лица које је ометало истрагу;
- иницирати код надлежног јавног тужиоца покретање прекршајног или кривичног поступка.

Омбудсман може да покрене поступак и по сопственој иницијативи. Поступак је и у тим случајевима исти као и поводом индивидуалних представки.¹⁶

Избор Покрајинског омбудсмана и заменика, и персонални састав институције

Први Покрајински омбудсман, Петар Теофиловић, изабран је на седници Скупштине АП Војводине дана 24.09.2003. у складу са чланом 5. Одлуке о Покрајинском омбудсману (заклетву положио у наставку седнице 30. септембра 2004, што је према Одлуци моменат када је ступио на дужност). У складу са чл. 6. Одлуке, на предлог омбудсмана изабрано је 5 заменика омбудсмана: Золтан Гобор за заменика за заштиту права националних мањина, Стеван Арамбашић и Драгомир Секулић за заменике омбудсмана, Даница Тодоров Јашаревић за заменицу омбудсмана за равноправност полова, и Марија Кордић за заменицу за заштиту права детета. Покрајински омбудсман је доктор правних наука и дипломирани психолог, четворо заменика су дипломирани правници, а једна заменица је дипломирала књижевност.

Динамика избора заменика и пријема извршилаца у стручну службу била је условљена брзином којом су биле обезбеђиване просторије и опрема за рад институције (прве три просторије обезбеђене су тек 15. јануара 2004. године). Према Одлуци о Покрајинском омбудсману и Правилнику о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана, укупан број запослених би требало да буде 28. У тренутку подношења извештаја укупан број сарадника је 13 (12 у канцеларији у Новом Саду и 1 извршилац у канцеларији у Суботици), а поступак по конкурсу за пријем једног извршиоца/извршитељице у канцеларији у Панчеву је био у току. Дакле, након више од годину дана постојања институција покрајинског омбудсмана још није достигла ни 50% попуњености персоналног састава утврђеног одговарајућим актима.

Уз омбудсмана и заменике, у оквиру 2 активне канцеларије покрајинског омбудсмана још 2 правника/це, 2 педагога/ице, 1 економиста/ице и 2 техничка/е секретара/ице. У погледу образовне структуре запослених, 11 запослених је завршило факултет, а 2 средњу школу. У погледу полне структуре, међу заменицима 3 су мушког, а 2 женског пола, док међу извршиоцима има 5 жена и 2 мушкарца.

Од самог почетка установљења институције Покрајинског омбудсмана - доношења Одлуке о покрајинском омбудсману и избора омбудсмана и његових заменика/ца - највећа

¹⁴ Чл. 32. и 33. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁵ Чл. 34. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁶ Чл. 20. и чл. 36. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

могућа пажња посвећује се њиховој сталној едукацији у области људских права, као и стицању вештина за истраживање појединих случајева и поступање са представкама грађана и грађанки. Омбудсман и његови заменици/це упознали су искустава стручњака у области људских права на семинарима и током студијских путовања у Холандију (Програм УНДП - Унутрашња структура, организација и функционисање органа и институција у Холандији на државном, покрајинском и локалном нивоу) Каталонију (Људска права, регионална и локална администрација), Пољску (Летња школа људских права) и Шведску (Реформа малолетничког законодавства и Регионални програм о равноправном положају и људским правима жена).

Активности Покрајинског омбудсмана пре обезбеђивања просторија и опреме за рад

Иако без просторија и опреме, Покрајински омбудсман је одмах након избора започео обављање припремних радњи неопходних да би канцеларија у Новом Саду могла да почне са радом. Осим тога, у овом периоду је обављао и друге послове који, у складу са Одлуком о Покрајинском омбудсману, спадају у делокруг послова ове институције, а које је било могуће обављати у датим условима. Главне активности током прва 4 месеца након избора обухватале су следеће:

- Припремање интерних аката (Правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана; Пословника о раду Покрајинског омбудсмана, итд.);
- Активности усмерене на утврђивање изгледа и броја печата потребних за рад институције, подношење захтева ради прибављања одговарајућих решења и израде печата, будући да без печата институција није могла да почне са радом;
- Активности усмерене на обезбеђивање потребне опреме и просторија за рад;
- Припремање Плана рада Покрајинског омбудсмана за 2004. годину;
- Припремање предлога буџета Покрајинског омбудсмана за 2004. годину;
- Активности Покрајинског омбудсмана усмерене на избор особа ради предлагања заменика Скупштине Аутономне Покрајине Војводине;
- Успостављање првих контаката и започињање сарадње са једним бројем домаћих и међународних институција, организација и удружења, у циљу остваривања функција ове институције утврђених Одлуком о Покрајинском омбудсману;
- Учешће на Регионалној конференцији Омбудсмана југоисточне Европе у Софији (28-30. новембар 2003.);
- Давање већег броја изјава и интервјуа, као и гостовање у медијима, са првенственим циљем обавештавања јавности о постојању Покрајинског омбудсмана као нове институције у домаћем правном систему, о њеној природи и начину рада, о питањима везаним за људска права и слободе.

У том периоду постојања институције нису постојали услови за подношење представки грађана (непостојање печата, просторија за рад, опреме и сарадника). Минимални услови за почетак рада на представкама створени су 15. јануара 2004. године¹⁷, и од тада је ова институција и почела да ради. Ипак, све представке које су на различите начине биле упућене Покрајинском омбудсману током 2003. године су биле размотрене, и по њима је поступљено одмах након званичног започињања рада, а поступало се као са представкама пренетим из 2003. године.

Нормативна делатност - Интерни акти донети до сада

Једна од активности Покрајинског омбудсмана од самог избора састојала се у припремању интерних аката прописаних Одлуком о Покрајинском омбудсману. Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана донет је на основу чл. 40. ст.3. Одлуке, у јануару 2004. године, уз претходно прибављено мишљење Одбора за организацију управе и локалну самоуправу Скупштине АПВ. Овај Правилник је у два наврата мењан и допуњаван, у складу са потребама које су установљаване током праксе ове, нове институције у нашем правном систему.

¹⁷ В. део о проблемима који оптерећују рад Покрајинског омбудсмана.

У складу са чл. 40. ст. 1. Одлуке, Покрајински омбудсман је 17.02.2004. донео Пословник о раду Покрајинског омбудсмана. На основу чл. 38. ст.1. т.1. Закона о културним добрима Републике Србије, Покрајински омбудсман је истог дана донео и Правилник о начину евидентирања регистратурског материјала, његовог чувања, класификације и архивирања.

Правилник о обрасцу службене легитимације Покрајинског омбудсмана, његових заменика, саветника и стручних сарадника у канцеларији покрајинског омбудсмана донет је 22.09.2004. а на основу члана 13. Пословника о раду Покрајинског омбудсмана.

Локалне канцеларије

Одлука о Покрајинском омбудсману у чл. 4. ст. 2. прописује да Покрајински омбудсман оснива канцеларије у Суботици и Панчеву, а може их оснивати и у другим местима на територији Покрајине. У складу са овом одредбом, Покрајински омбудсман је основао локалну канцеларију у Суботици одлуком од 10.01.2004., која је почела са радом дана 15.03.2004. Просторију за канцеларије у Суботици обезбедила је СО Суботица, док је највећи део инвентара ове канцеларије обезбеђен из расхода, од стране Покрајинске Службе за опште и заједничке послове (извештај о раду ове канцеларије чини посебан део годишњег извештаја).

Локална канцеларија у Панчеву основана је одлуком од 25.08.2004. Просторије и инвентар локалне канцеларије у Панчеву обезбедила је СО Панчево, а у току је поступак по огласу за избор сарадника/сараднице који ће радити у канцеларији.

Проблеми који оптерећују рад

Неколико крупних проблема оптерећују рад институције Покрајинског омбудсмана и доводе у питање обим и ефикасност њеног рада. У крајњој линији, основни принципи независности и самосталности ове институције могу бити доведени у питање уколико се ови проблеми у што краћем року не реше.

Нерешено питање одговарајућег смештаја институције и њене опремљености

Члан 47. Одлуке о Покрајинском омбудсману изричито прописује: "Надлежни орган Покрајине обезбедиће потребне услове за почетак рада канцеларије омбудсмана у року од три месеца од дана ступања на снагу ове одлуке."

На покрајинском нивоу делују два тела која су надлежна да решавају ова питања: Комисија за распоред и опремање службених зграда и пословних просторија, која доноси одлуке о додели и распореду, и о одузимању просторија покрајинским органима, као и о појединим средствима за рад покрајинских органа, и Служба за опште и заједничке послове, која извршава одлуке Комисије, овлашћена да врши набавке материјалних средстава за рад покрајинских органа, и има одговарајућа средства за то у свом буџету. И поред изричито прописане, напред цитиране обавезе, наведени органи нису обезбедили просторије и опрему за рад канцеларије Покрајинског омбудсмана у прописаном року (који је истекао 8. априла 2004. године). И након избора Покрајинског омбудсмана обезбеђивање потребног простора се одвијало споро и у фазама, између којих су пролазили дужи временски периоди. Због тога је Покрајински омбудсман могао да започне са коришћењем прве три просторије, а самим тим и са радом, тек 15. јануара 2004. године, готово четири месеца након избора Покрајинског омбудсмана.

Покрајински омбудсман је први захтев Комисији за распоред и опремање службених зграда и пословних просторија, у којем истиче захтев за додељивање пословних просторија и њихово опремање, поднео почетком октобра 2003. године. Комисија поводом наведеног захтева најпре одговара да "тренутно не постоје могућности да Покрајинском омбудсману буду додељене пословне просторије". По поновљеном захтеву, уз додатно образложење и спецификацију броја запослених у стручној служби Покрајинског омбудсмана који ће бити потребан за нормално обављање послова, Комисија за распоред и опремање службених зграда и пословних просторија најпре доноси решење бр. 06-00270/2003 од 7. новембра 2003. године, којим Покрајинском омбудсману додељује на коришћење укупно осам просторија (25, 25А, 26, 27, 28, 29, 30 и 30А). Десет дана касније, Комисија доноси ново решење број 06-00279/03 од 17. новембра 2003, којим мења садржину претходно наведеног решења, а којим Покрајинском

омбудсману фактички одузима три просторије, односно, додељује му само првих пет горе наведених просторија.

Извршење последњег решења од стране Службе за опште и заједничке послове је било неажурно и одвијало се у неколико фаза. Као што је напред поменуто, прве три просторије, од пет додељених, су стављене на располагање Покрајинском омбудсману 15. јануара 2004. године. Остале две просторије додељене истим решењем је Покрајински омбудсман могао да почне да користи тек крајем марта 2004. године, с тим да је опрема за ове две канцеларије делом била обезбеђена из расхода.

Решењем Комисије за распоред и опремање службених зграда и пословних просторија бр. 06-00179/2004 од 25.05.2004. Покрајинском омбудсману су додељене још четири канцеларије на трећем спрату зграде Извршног већа АПВ (бр. 56, 57, 58, 59). Довођење ових канцеларија у употребно стање и њихово опремање још није потпуно довршено. Три канцеларије су непотпуно опремљене, али ипак у мери која омогућава да сарадници у стручној служби могу да раде у њима, док опремање, па самим тим и коришћење четврте, није започето до дана подношења извештаја.

У погледу опреме за рад, од укупно тражених основних средстава, намештаја и ситног инвентара који се обезбеђује преко Службе до сада је добијен само мањи део, недовољан за нормалан рад. Канцеларија у Суботици је готово у потпуности опремљена из расхода. Тиме је не само ограничена могућност деловања тренутно запослених у овом покрајинском органу, већ је због непостојања основних услова за рад и обављање прописаних надлежности ове институције практично онемогућено и запошљавање нових сарадника у складу са Правилником о систематизацији. Стога сарадници у институцији делују у отежаним радним условима, што доводи у питање њено оптимално и ефикасно функционисање, и ограничава проширивање њених активности.

Посебан проблем у овом контексту је нерешено питање службеног возила за потребе рада ове институције, што отежава извршавање поверених задатака, јер делатност Покрајинског омбудсмана често изискује рад на терену и то на целој територији Војводине. Стога је неопходно да се Покрајинском омбудсману одобри куповина минимално једног, а по могућности и два службена возила - једног за обављање редовних теренских активности (обиласци 7 казнено-поправних завода на територији АПВ, 2 пута месечно, што захтева целодневну употребу возила током 4-6 радних дана месечно – в. део извештаја о посетама затворима; одласци омбудсмана или заменика/ца до канцеларија у Суботици и Панчеву, бар 2-4 радна дана месечно; обиласци мањих места у Војводини ради пријема представки грађана, бар 2 радна дана месечно; учешће у различитим активностима у општинама – семинари, округли столови, и други програми; одлазак у поједине општине ради истраге у сложенијим случајевима – нпр. поводом етничких инцидената, итд.), а другог за потребе службених путовања омбудсмана и заменика/ца (в. делове о сарадњи Покрајинског омбудсмана са омбудсманима у другим земљама и другим организацијама). Захтев за одобравање службеног возила је већ био поднет Комисији за распоред и опремање покрајинских органа, али није био одобрен. У претходном периоду било је проблема у погледу обезбеђивања превоза за одређене активности, понекад чак и када је захтев за возило био поднет неколико дана унапред, а ти проблеми се и даље понављају. У једном периоду Покрајинском омбудсману је било потпуно ускраћено коришћење возила, што је нужно довело до отказивања неких унапред уговорених састанака и планираних активности.

Током читавог периода деловања институције, Покрајински омбудсман је, често и више пута, упућивао надлежним телима одговарајуће захтеве и образлагао потребе институције у погледу просторија и опреме, и указивао на чињеницу да ова питања нису решена.

Правни оквири деловања институције

Посебан проблем у раду институције огледа се у томе што покрајински прописи донети пре доношења Одлуке о Покрајинском омбудсману, а који се тичу остваривања функције, овлашћења и права Покрајинског омбудсмана и његових заменика/ца, нису усаглашени са том одлуком. То се пре свега односи на овлашћења Покрајинског омбудсмана да предлаже Скупштини и Извршном већу АП Војводине доношење нових и промене постојећих прописа и других аката из њихове надлежности (члан 14. Одлуке), на статус омбудсмана и његових заменика/ца с обзиром на чињеницу да њих бира Скупштина (право на коришћење путничког возила за службену употребу, остваривање других права на основу изборне функције), на

поједина питања која се тичу права запослених у стручној служби у вези са радом, на поступак поводом поднетих извештаја Покрајинског омбудсмана, и слично.

Поменута питања, идентификована у пракси, су до сада била решавана *ad hoc*, или су остала нерешена и након више од годину дана рада ове нове институције. Будући да се ради о питањима која су од кључног значаја за смештање институције Покрајинског омбудсмана у постојећи систем покрајинских (па и других) органа, за осигуравање њене самосталности и независности, за њено нормално функционисање, потребно их је решити на принципијелан начин, односно, ускладити друге покрајинске прописе са одредбама Одлуке о Покрајинском омбудсману и природом ове институције у упоредном праву.

Финансијски оквири деловања институције

Средства за рад покрајинског омбудсмана су обезбеђена Одлуком о буџету АП Војводине за 2004. годину и намењене су за обављање редовне делатности: плате запослених и њихово образовање и усавршавање, трошкове путовања у земљи и иностранству, материјалне трошкове, трошкове информисања и штампања публикација. Учињени су посебни напори у томе да се обезбеди покривање трошкова за посете институцијама омбудсмана у суседним земљама из страних извора.

Финансијски извештај о извршењу финансијског плана, односно коришћењу одобрених средстава из буџета није саставни део овог извештаја него се доставља органу управе надлежном за послове финансија, односно Покрајинском секретаријату за финансије у складу са ставом 2. члана 8. Уредбе о буџетском рачуноводству. (Службени гласник РС" бр. 125/03).

2. Заштита права националних мањина

Према одредби члана 15. Одлуке о Покрајинском омбудсману ("Службени лист АПВ", бр. 23/2002, 5/2004), заменик омбудсмана задужен за заштиту права националних мањина обавља следеће послове:

- прати примену међународних стандарда о правима националних мањина и закона о правима националних мањина
- прикупља информације о промени закона и других прописа о правима националних мањина
- надгледа праксу и континуирано прати остваривање права националних мањина у различитим областима друштвеног живота
- надгледа процес доношења нових прописа или измену важећих прописа у свим областима које су у вези са положајем и остваривањем права националних мањина
- даје савете надлежним органима у вези са доношењем, изменама и допунама прописа који се односе на заштиту права националних мањина, као и у вези са применом тих прописа
- саставља део годишњег извештаја омбудсмана о остваривању права националних мањина у коме детаљно обрађује, случајеве кршења ових права
- обавештава надлежне органе и ширу јавност о стању права националних мањина, на сопствену иницијативу или на захтев појединца издаје саопштења о кршењу права националних мањина
- прима и испитује представке које се односе на кршење права националних мањина
- посредује у мирном решавању спорова у вези са кршењем права националних мањина
- иницира покретање кривичних, дисциплинских и других поступака код надлежних органа у случају кршења права националних мањина
- организује и учествује у организацији и припремама саветовања о остваривању и поштовању права националних мањина
- организује и учествује у организацији и припремама кампања за информисање јавности о питањима значајним за остваривање права националних мањина и проблемима у вези са остваривањем ових права
- предузима активности усмерене ка подизању свести код јавног мњења у вези са проблемима у остваривању права националних мањина и начина на који заштита ових права може бити унапређена
- иницира и подстиче образовање за поштовање права националних мањина
- сарађује и размењује информације са другим омбудсманима и заменицима омбудсмана у земљи и иностранству у вези заштите националних мањина
- обавља друге послове у складу са одлуком омбудсмана

Правни оквири деловања

Документи Уједињених Нација

- Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966. година)
- Декларација УН о правима припадника националних или етничких, верских и језичких мањина (1992. година)

Документи Савета Европе

- Оквирна конвенција за заштиту националних мањина (1995. година)
- Европска повеља о регионалним или мањинским језицима (1992. година)

Документи Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС)

- Документ из Копенхагена (1990. година)
- Хашке препоруке о праву националних мањина на образовање (1996. година)
- Препоруке из Осла о праву националних мањина на употребу сопственог језика (1998. година)

Билатерални споразуми

- Споразум између државне заједнице Србије и Црне Горе и Републике Мађарске о заштити права мађарске националне мањине која живи у Србији и Црној Гори и српске националне мањине која живи у Републици Мађарској (2003. година)

Домаћи прописи

- Уставна повеља државне заједнице Србије и Црне Горе (2003. година)
- Повеља о људским и мањинским правима и грађанским слободама (2003. година)
- Закон о заштити права и слобода националних мањина (2002. година)
- Устав Републике Србије (1990. година)
- Закон о службеној употреби језика и писама Републике Србије (1991. година)
- Статут Аутономне Покрајине Војводине (1991. година)
- Одлука о ближем уређивању појединих питања службене употребе језике и писама националних мањина на територији Аутономне Покрајине Војводине (2003. година)

Етнички састав становништва Војводине

Етничка група	Број становника	Процент
Срби	1.321.807	65,05%
Мађари	290.207	14,28%
Словаци	56.637	2,79%
Хрвати	56.546	2,78%
Југословени	49.881	2,45%
Црногорци	35.513	1,75%
Румуни	30.419	1,50%
Роми	29.057	1,43%
Буњевци	19.766	0,97%
Русини	15.626	0,77%
Македонци	11.785	0,58%
Остали	5.311	0,26%
Украјинци	4.635	0,23%
Муслимани	3.634	0,18%
Немци	3.154	0,16%
Словенци	2.005	0,10%
Албанци	1.695	0,08%
Бугари	1.658	0,08%
Чеси	1.648	0,08%
Руси	940	0,05%
Горанци	606	0,03%
Власи	101	0,00%
Бошњаци	417	0,02%
Непознато	23.774	1,17%
Регионална припадност	10.154	0,50%
Неизјашњени или неопредељени	55.016	2,71%
УКУПНО	2.031.992	100%

Извор: Републички завод за статистику Србије
Становништво Војводине према националној припадности, Попис 2002. године.

Верски састав становништва у Војводини

Православна	1.401.475	68,97%
Католичка	388.313	19,11%
Неизјашњени	101.144	4,98%
Протестантска	72.159	3,55%
Непознато	42.876	2,11%
Није верник	12.583	0,62%
Исламска	8.073	0,40%

Остали	4.456	0,22%
Верник, али не припада ниједној вероисповести	418	0,02%
Јудаистичка	329	0,02%
Прооријенталних култова	166	0,01%
Укупно	2.031.992	100,00%

Извор: Републички завод за статистику Србије, Попис 2002. године.

Графички приказ верског састава становништва Војводине је дат у прилогу.

Према подацима Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине, у Војводини постоји 37 активних верских заједница.

Положај националних мањина у основном и средњем образовању у АП Војводини

У складу са Законом о основној школи Републике Србије, ученици, припадници националних мањина остварују право на основно образовање и васпитање на матерњем језику, уколико се за упис у први разред пријави најмање 15 ученика. Међутим, уз сагласност покрајинског секретара за образовање и културу, одређена школа може да отвори одељење и са мањим бројем ученика.

Према подацима Покрајинског секретаријата за образовање и културу у школској години 2003/2004, у оквиру 344 редовне основне школе, настава се изводила на једном језику и то:

- на српском наставном језику у 228 школа
- на мађарском наставном језику у 8 школа
- на словачком наставном језику у 5 школа
- на румунском наставном језику у 4 школе
- на русинском наставном језику у 1 школи

У 98 школа (28%), настава се изводи на 2 језика и то:

- на српском и мађарском језику у 70 школа (71%), а од тога у 19 школа (25%) је више одељења на мађарском језику
- на српском и словачком језику настава се изводи у 13 школа (13%), а од тога у 5 школа (30.77%) су бројнија одељења на словачком језику
- на српском и румунском језику настава се изводи у 14 школа (14%), а само у једној (7.14%), бројнија су одељења на румунском језику
- на српском и русинском језику настава се остварује у 2 школе (2%)

Од 344 редовне основне школе у 5 школа се настава изводи на три језика. На српском, румунском и мађарском језику настава се одвија у 2 школе, на српском, словачком и мађарском језику настава се изводи у 2 школе, а на српском, мађарском и хрватском језику настава се изводи у једној школи.

У средњим школама на територији АП Војводине, образовно – васпитни рад се изводи на 5 наставних језика: српском, мађарском, словачком, румунском и русинском језику.

Настава на језицима националних мањина, организована је у 17 општина, односно, у 37 средњих школа.

Укупан број одељења у којима се настава изводи на језицима националних мањина је 322, а број ученика је био 7378 односно, 9.81% од укупног броја ученика средњих школа се образовао на једном од језика националних мањина.

Настава на језицима националних мањина била је организована у:

- 12 гимназија
- 24 средњих стручних школа и
- једној уметничкој школи

Национална структура запослених у управи АП Војводине јануар 2003. године

Етничка група	Број	Процент
Срби	566	70.49%
Мађари	46	6.73%

Војвођани	39	4.86%
Неће да се изјасне	36	4.48%
Југословени	27	3.36%
Словаци	18	2.24%
Црногорци	17	2.12%
Хрвати	12	1.40%
Русини	12	1.49%
Румуни	11	1.37%
Неопредељени	5	0.62%
Буњевци	3	0.37%
Украјинци	3	0.37%
Руси	2	0.25%
Јевреји	1	0.12%
Македонци	1	0.12%
Муслимани	1	0.12%
Пољаци	1	0.12%
Роми	1	0.12%
Шокци	1	0.12%
Чеси	0	0.00%
Грци	0	0.00%
Немци	0	0.00%
Словенци	0	0.00%
УКУПНО	803	100.00%

У погледу националне структуре запослених у покрајинским органима управе, подаци које је прикупио Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине показују да удео припадника појединих националних заједница међу запосленима одступа навише или наниже од удела тих националних заједница у укупном становништву на територији АП Војводине. У највећем броју случајева одступања не указују на потребу предузимања мера за њихово уравнотежење. Изразито мање су заступљени Мађари и Буњевци, док су драстично мање заступљени Македонци и Роми. Ради постепеног отклањања, или бар ублажавања одступања, препоручује се да се приликом запошљавања нових радника у покрајинским органима управе примењује најблажи вид позитивне дискриминације, тако што би се између више кандидата који задовољавају постављене услове предност давала кандидату који припада некој од мањина која је изразито или драстично мање заступљена у покрајинским органима управе.

Национална структура запослених у органима јавне управе у општинама на територији АПВ

Табела је дата у прилогу.

Медији на језицима националних мањина

Место	Медиј	Језици у употреби
Ада	Радио <i>Ада</i>	мађарски, српски
Алибунар	<i>Опитинске новости</i> , месечник	српски, румунски, словачки
	Радио <i>Фар</i>	српски, румунски, словачки
Апатин	Радио <i>Апатин</i>	српски, мађарски
Бач	Радио <i>Бачка</i>	српски, словачки
Бачки Петровац	Радио <i>Петровец</i>	словачки, српски
	<i>Петровачке новине – информатор</i> , <i>двонедељник</i>	словачки
	ТВ <i>Б. Петровец</i>	словачки
Бачка Топола	<i>Опитински дневник</i> и <i>Közszégi Napló</i> , недељници	српски, мађарски
	Радио <i>Средња Бачка</i>	српски, мађарски

	Радио <i>Тренд</i>	српски, мађарски
	Радио <i>Бачка Топола</i>	српски, мађарски
	ТВ <i>Eks Press Chanel</i>	српски, мађарски
Бела Црква	Радио <i>Бела Црква</i>	српски, мађарски, чешки, румунски, ромски
Бечеј	<i>Бечејски Мозаик</i> , недељник	српски, мађарски
	<i>Бечејски Дани</i> , двонедељник	српски, мађарски
	Радио <i>Бечеј</i>	српски, мађарски
	Радио <i>Видра</i>	српски, мађарски
	<i>Сат-тракт</i> , кабловска ТВ	српски, мађарски
	<i>КДС Медиа</i> , кабловска ТВ	српски, мађарски
Врбас	Радио <i>Врбас</i>	српски, мађарски, русински, украјински
Вршац	<i>Вршачка кула</i> , двонедељник	српски, румунски
	Радио <i>Патак</i>	српски, мађарски
Зрењанин	<i>Зрењанин</i> , недељник	српски, мађарски, румунски, словачки
	Радио <i>Зрењанин</i>	српски, мађарски, румунски, словачки
Кањижа	<i>Кањишке новине</i> , двонедељник	мађарски
	Радио <i>Панда</i>	српски, мађарски
	<i>Инфо Цнеса ТВ</i> , кабловска ТВ	српски, мађарски
	<i>Панонкав</i> , кабловска ТВ	српски, мађарски
Кикинда	<i>Кикиндске новине</i> , недељник	српски, мађарски
	Радио <i>Кикинда</i>	српски, мађарски, ромски
	Радио <i>ВК</i>	српски, мађарски
	ТВ <i>ВК</i>	српски, мађарски
	<i>Б Плус</i> , интерни канал кабловске ТВ	српски, мађарски
Ковачица	Радио <i>Ковачица</i>	словачки, српски, мађарски, румунски
	ТВ <i>Ковачица</i>	словачки, српски, мађарски, румунски
Ковин	<i>Ковинске новине</i> , недељник	српски, мађарски, румунски
	Радио <i>Ковин</i>	српски, мађарски, румунски
	Радио <i>Бус</i>	српски, мађарски
Кула	<i>Кулска комуна</i> , двонедељник	српски, мађарски, русински
	Радио <i>Кула</i>	српски, мађарски, русински, украјински
Мали Иђош	Радио <i>Средња Бачка</i>	српски, мађарски
	<i>Szó Beszéd</i>	мађарски
Нови Бечеј	Радио <i>Нови Бечеј</i>	српски, мађарски, ромски
Нови Кнежевац	<i>Новокнежевачке новине</i> , двонедељник	српски, мађарски
	<i>Инфо канал</i> , кабловска ТВ	српски, мађарски
Нови Сад	Радио <i>Кисач</i>	српски, словачки
	Радио <i>021</i>	српски, мађарски, словачки, русински, румунски, ромски
	<i>Magyar Szó</i> , дневник	мађарски
	<i>Hlas l'udi</i> , недељник	словачки
	<i>Руске слово</i> , недељник	русински
	<i>Képes Ifjúság</i> , недељник	мађарски
	<i>Jó pajtás</i> , недељник	мађарски
	<i>Mézeskalács</i> , месечник	мађарски
	<i>Vzlet</i> , месечник	словачки
	<i>Zornička</i> , месечник	словачки
	<i>Мак</i> , месечник	русински

	<i>Заградка, месечник</i>	русински
	Радио <i>Нови Сад</i> , други програм	мађарски
	Радио <i>Нови Сад</i> , други програм	словачки
	Радио <i>Нови Сад</i> , други програм	русински
	Радио <i>Нови Сад</i> , други програм	румунски
	Радио <i>Нови Сад</i> , други програм	ромски
	Радио <i>Нови Сад</i> , други програм	украјински
	ТВ <i>Нови Сад</i> , други програм	мађарски
	ТВ <i>Нови Сад</i> , други програм	словачки
	ТВ <i>Нови Сад</i> , други програм	русински
	ТВ <i>Нови Сад</i> , други програм	румунски
	ТВ <i>Нови Сад</i> , други програм	ромски
	ТВ <i>Нови Сад</i> , други програм	украјински
	ТВ <i>Нови Сад</i> , други програм	хрватски
Опово	<i>Оповачке новине</i> , месечник	српски, мађарски
Оџаци	Радио <i>Оџаци</i>	српски, мађарски, словачки, ромски
	Радио <i>Блу</i>	српски, мађарски, словачки, русински, ромски
	ТВ <i>Оџаци</i>	српски, мађарски, словачки, ромски
Панчево	Радио <i>Панчево</i>	српски, мађарски, словачки, румунски
	ТВ <i>Панчево</i>	српски, мађарски, словачки, румунски
	<i>Libertatea</i> , недељник	румунски
	<i>Vucurgia sorilor</i> , месечник	румунски
	<i>Tineretea</i> , месечник	румунски
Сечањ	Радио <i>Сечањ</i>	српски, мађарски, румунски
Сомбор	<i>Dunatáj</i> , недељник	мађарски
	Радио <i>Сомбор</i> , први програм	српски, мађарски, ромски
Србобран	Радио <i>Србобран</i>	српски, мађарски, ромски
Стара Пазова	Радио <i>Стара пазова</i> , први програм	српски, словачки
Суботица	Радио <i>Суботица</i> , први програм	српски, мађарски, хрватски, немачки
	Радио <i>Ујесо</i>	српски, мађарски
	ТВ <i>Ујесо</i>	српски, мађарски, русински
	<i>Hét nap</i> , недељник	мађарски
	<i>Hrvatska riječ</i> , недељник	хрватски
	<i>Them</i> , недељник	ромски
	Радио <i>Сити</i>	српски, мађарски
	Радио <i>Палић</i>	српски, мађарски
	Радио <i>90</i>	српски, мађарски
	Радио <i>Алфа – мини радио</i>	српски, мађарски
	ТВ <i>Суботица</i>	српски, мађарски
	ТВ <i>Patria</i>	српски, мађарски, хрватски
	ТВ <i>Alfa</i>	српски, мађарски
Темерин	Радио <i>Темерин</i>	српски, мађарски
	<i>Temerini újság</i> , недељник	мађарски
	<i>Jó gazda</i> , месечник	мађарски
Чока	<i>СЗР КТВ</i> , кабловска телевизија	српски, мађарски
Шид	Радио <i>Шид</i>	српски, русински, словачки
	<i>Сремска ТВ</i>	српски, русински, словачки

Активности у области заштите права националних мањина

Национални савети

Почетком 2004. године Покрајински омбудсман је организовао и одржао састанак са представницима Националних савета, као легитимним представницима националних мањина у Војводини са циљем међусобног упознавања и представљања канцеларије Покрајинског омбудсмана и договора о начинима међусобне сарадње на пољу решавања проблема примене прописа који уређују права припадника националних мањина. На овом састанку представници националних савета су указали на то да имају неодговарајући смештај и лоше материјалне услове за рад због тога што савети немају гарантоване изворе финансирања за остваривње њихових циљева, утврђених прописима.

Сарадња са невладиним организацијама

У истом периоду одржан је састанак са делегацијом Удружења Мађара у Југославији за права мањина "Аргус" из Новог Сада, који су том приликом изразили потребу за успостављањем међусобне сарадње и уручили канцеларији Покрајинског омбудсмана "белу књигу" која садржи примере кршења људских и мањинских права Мађара у току 2003. године.

Остварена је такође активна сарадња са невладиним организацијама: Војвођански центар за људска права, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за антиратну акцију.

У организацији Војвођанског центра за људска права Покрајински омбудсман и заменик за заштиту права националних мањина учествовали су у два наврата као предавачи на семинару под називом: "Инструменти и механизми заштите права припадника националних мањина". У организацији Центра за антиратну акцију, Покрајински омбудсман је учествовао у својству предавача на семинару "Службена употреба језика и писама националних мањина у медијима".

Сарадња са Министарством СЦГ за људска и мањинска права

Фебруара месеца 2004. године Покрајински омбудсман и заменици службено су посетили Министарство за људска и мањинска права. Том приликом је било речи о могућим видовима сарадње Министарства и канцеларије омбудсмана, као и о могућим заједничким акцијама које би допринеле остваривању људских и мањинских права и њиховој заштити. У оквиру ове посете трочлана делегација Покрајинског омбудсмана посетила је и СОС канцеларију Министарства која пружа правну помоћ и даје правне савете грађанима који сматрају да су им људска и мањинска права повређена. Размењена су искуства о раду и поступању по притужбама грађана из досадашње праксе обе канцеларије, а постигнут је договор о будућој сарадњи и превазилажењу сукоба надлежности у области заштите људских и мањинских права.

Поступање по сопственој иницијативи

Службена употреба језика и писама

Уз подршку Секретаријата за управу, прописе и националне мањине и канцеларије Фонда за хуманитарно право у Новом Саду праћена је примена прописа о службеној употреби језика и писама националних мањина на територији АПВ, у светлу Одлуке о ближе одређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина. Утврђено је да су, сходно резултатима последњег пописа становништва, у општини Апатин испуњени услови за увођење у службену употребу мађарског језика у месним заједницама Купусина (78,82% мађарског становништва) и у Свилојеву (58,06% мађарског становништва), као и у МЗ Сонта за увођење хрватског језика (59,41% хрватског становништва). У општини Инђија у МЗ Сланкаменачки виногради такође су испуњени услови за увођење словачког језика у службену употребу (74,81% словачког становништва). У Општини Ириг у МЗ Добри до (75,59 мађарско становништво) и Шатринци (63,04% мађарско становништво) испуњени су услови за увођење мађарског језика у службену употребу. У општини Сремска Митровица, МЗ Стара Бингула (28,94% хрватско становништво) постоје такође услови за увођење хрватског

језика у службену употребу. Статутима ових општина ниједан од мањинских језика није уведен у равноправну службену употребу.

Статутом општине Сомбор мађарски језик уведен је у равноправну употребу. Међутим, у овој општини живи и хрватско становништво, у МЗ Бачки Брег (53,17%) и Бачки Моноштор (52,11%) тако да су испуњени услови за увођење хрватског језика као службеног језика. Статутом општине Шид русински и словачки језици су уведени у равноправну употребу. Међутим, у МЗ Сот (40,07% хрватског становништва), па су испуњени услови и за увођење хрватског језика.

Статутом општине Панчево службена употреба језика није јасно одређена. Не каже се који се језици и писма националних мањина могу употребљавати, па би било пожељно да се то тачно уреди и ова област усклади са Одлуком о службеној употреби језика и писма. Наиме, у МЗ Иваново живи 39,96% мађарског становништва и 27,14% бугарског становништва, док у Банатском Новом Селу има 27,71% румунског становништва, а у Јабуци 32,54% македонског становништва.

Сходно изнетим чињеницама, канцеларија Покрајинског омбудсмана ће у наредном периоду предузети активности да се у горе наведеним општинама и месним заједницама ова област усагласи са Законом и Одлуком о ближем уређивању службене употребе језика и писма националних мањина.

У оквиру активности у овој области, Покрајински омбудсман је био и домаћин и суорганизатор конференције под називом "Језички изазови Европи" која је одржана поводом европског Дана језика, 26. септембра 2004. године. Учесници конференције, чији је организатор био Педагошки завод Војводине, а други суорганизатор НВО "Женске студије и истраживања – Милева Марић" (пројекат подржао и Покрајински секретаријат за образовање и културу), било је говора о следећим темама:

- Језичка политика у Европи
- Језик и национални идентитет
- Стандардизација ромског језика
- Дискриминација гестовног језика
- Језиком против дискриминације особа са инвалидитетом
- Језичка људска права – улога омбудсмана
- Стање и (не)могућности учења матерњег језика у основним и средњим школама у Војводини.

Након ове конференције издат је Зборник саопштења, а између осталог је закључено да треба формирати посебне професионалне институције за истраживање мањинског образовања. Потребно је стварање бољих услова за образовање наставника и издавање уџбеника на језицима националних заједница у Војводини, као и формирање одбора за стандардизацију ромског језика. Осим тога, учесници конференције посебно су се заложили за поштовање права на различитост, културу дијалога и супротстављање употреби језика за политичку манипулацију, а такође и за учење матерњег језика са елементима националне културе и издаваштво и преводилаштва на језицима мањина које ће допринети остваривању права на информисање и образовање на матерњем језику.

Информисање на језицима националних мањина

Покрајински омбудсман се огласио и поводом оснивачких права над гласилима на језицима националних мањина, односно расправа у јавности о томе да ли на националне савете треба пренети оснивачка права над медијима на језицима националних мањина. Наиме, Покрајински секретаријат за информисање је предложио Извршном већу АП Војводине утврђивање Нацрта одлуке о преношењу оснивачких права на националне савете, за предузећа и установе које издају листове на језицима националних мањина: "Нлас људу", "Руске слово", "Libertatea", "Them", "Hrvatska riječ", "Het nap", као и о Јавном предузећу и новинама "Magyar szo". Констатовано је да Закон о јавном информисању (чл. 5, 14 и 101) говори у прилог усвајања наведеног Нацрта одлуке. Чланом 5 Закона о информисању Република Србија, Покрајина или локална самоуправа у обавези су да обезбеде део средстава или других услова за рад јавних гласила на језицима националних мањина и етничких заједница. Члан 14 истог закона, истиче да оснивач јавног гласила може бити свако физичко или правно лице, домаће или страног, које се у претежном делу не финансира из јавних прихода, нити је у државној својини, осим ако је то предвиђено посебним законом у области радиодифузије.

Чланом 101 истог закона предвиђа се да сва јавна гласила која се у целини или делом финансирају из јавних прихода, а на која се не примењују одредбе Закона о јавном информисању, у року од две године од дана ступања на снагу овог закона, престају са радом.

Имајући у виду члан 19 Закона о заштити права и слобода националних мањина истиче се право припадника националних мањина да ради остваривања права на самоуправу у области употребе језика и писма, образовања, информисања и културе оснивају и бирају националне савете. Став 5 истог члана наводи да се савет националних мањина финансира из буџета и донација. Члан 8 истог закона наводи да се права националних мањина стечена пре примене овог закона не мењају. Покрајински омбудсман је стога био мишљења да Скупштина АП Војводине има формално-правне могућности да пренесе оснивачка права на савете националних мањина ради остваривања права на самоуправу у области употребе језика и писма, образовања, информисања и културе.

Међунационални инциденти

Покрајински омбудсман се у више наврата огласио осуђујући међунационалне сукобе и инциденте у Војводини који су се дешавали у току 2004. године. Тако је 19.03.2004. године Омбудсман издао саопштење којим је изразио солидарност са свима који трпе прогоне у Покрајини Косово и Метохија и најенергичније протестовано, као заштитник људских права, против етничког чишћења на тим просторима, истакавши да ти догађаји представљају грубо кршење људских права и основних слобода загарантованих Повелем о људским и мањинским правима, као и грађанским слободама. Истовремено, Омбудсман се енергично супротставио нежељеним инцидентима који су се догодили на протестним скуповима грађана на територији АП Војводине, уз апел да се оправдани протести манифестују мирно и достојанствено. У свом саопштењу Омбудсман је подсетио да је Војводина пример поштовања узајамних мултиетничких и мултикултуралних вредности чија традиција траје вековима и да је обавеза њених становника да те вредности чувају и унапређују.

Поводом скрнављења Керског гробља у Суботици, Словачког дома и Словачке евангелистичке цркве у Бачкој Паланци, као и зграде Културно-уметничког друштва у Ђурђевоу, Покрајински омбудсман је најенергичније захтевао од свих надлежних државних органа да, сваки у оквиру својих надлежности, предузму хитне и ситуацији примерене радње и мере, како би починиоци ових дела били пронађени, утужени и кажњени.

Поводом инцидента од 29.05.2004. године у Кањижи, Покрајински омбудсман је ради заштите основних људских права и слобода, посебно у циљу заштите права националних мањина, најенергичније осудио сва вандалска понашања усмерена ка припадницима националних мањина, као и све инциденте у претходном периоду. Омбудсман је поново захтевао од надлежних органа да у оквиру својих надлежности предузимају благовремено одговарајуће радње, те је истакао да одговарајућим, правовременим реаговањем и кажњавањем починилаца, надлежни органи такође треба да изнађу и начине којим би се слични догађаји предупредили, а добри и толерантни односи међу становништвом различите националности очували. Јер, у вековној мултиетничкој, мултиконфесионалној и мултикултуралној традицији насилно и рушилачко понашање није својствено припадницима различитих националности у АП Војводини.

Покрајински омбудсман издао је и опште саопштење поводом учесталих међунационалних инцидената у Војводини, наглашавајући да у Покрајини, као вишенационалној средини, суживот представља начин живота њених становника. Нажалост, постоје агресивни појединци и групе који мисле да су ван закона и да су њихове насилничке и нецивилизоване методе решавања спорова или сукоба једино исправне. Учестало вандалско понашање, насилништво и монструозни чинови су акти који су сигурно за сваку осуду и захтевају, пре свега, предузимање детаљних истражних радњи и мера од стране надлежних институција и правовремено и одговарајуће кажњавање починилаца. У том смислу указује се на ефикасне и правовремене акције МУП-а у откривању осумњичених за тешко кривично дело почињено у ноћи између 25. и 26.06.2004. у Темерину, као пример адекватног и благовременог реаговања. Покрајински омбудсман дубоко и искрено верује да сва спорна питања могу бити решена без угрожавања и повреда основних људских права и слобода, а све са основним циљем очувања специфичне разноликости која карактерише живот свих грађана на територији АП Војводине. Истовремено, омбудсман је апеловао на све носиоце јавног и институционалног живота, да у својим изјавама дају предност резултатима истраге органа реда, а не преурађене квалификације које могу додатно да оптерете међунационалне односе,

јер ће тиме свакако много више допринети очувању толеранције и разумевању и владавини права, па и очувању основних људских права националних мањина.

Током 2004. године забележен је већи број међунационалних инцидената у Војводини. Учесталост ових испада у периоду јануар-септембар 2004. представљена је на графикону који следи, а након тога је дат преглед свих забележених испада у том периоду.

Напади на припаднике националних мањина у Војводини у периоду од јануара до септембра 2004. године

Према подацима Хелсиншког одбора за људска права у Србији од децембарских избора 2003. године, па до октобра 2004. године догодило се 56 напада који су били национално или верски мотивисани. Подаци су прикупљени од представника појединих националних заједница или су регистровани на основу писања штампаних медија. Треба напоменути да се овим не исцрпљује број инцидената који су се догодили у назначеном периоду.

јануар	5
фебруар	12
март	33
април	6
мај	8
јун	1
јул	4
август	1
септембар	6

Графички приказ је дат у прилогу.

Списак појединачних инцидената:

- 27. децембра 2003. - Сомбор, разбијена стакла на прозору Хрватског дома;
- 28. децембра 2003. - Таванкут, срушена биста Матије Гупца у дворишту истоимене основне школе;
- 31. децембра 2003. - Таванкут, по други пут срушена биста Матије Гупца у дворишту истоимене основне школе;
- 4. јануара 2004. - Мала Босна, сломљен и срушен Ђукићев криж поред пута Суботица - Сомбор;
- 13. јануара 2004. - Суботица, две телефонске претње смрћу упосленицима у Новинско - издавачкој установи "Хрватска ријеч";
- 14. јануара 2004. - Суботица, још три телефонске претње смрћу упосленицима у Новинско - издавачкој установи "Хрватска ријеч";
- 24. јануара 2004. - Суботица, оскрнављено католичко Керско гробље, повађено и бачено 36 крстова и оштећена једна камена гробница;
- 25. јануара 2004. - Нови Сад, с ТВ Нови Сад скинута једина емисија на хрватском језику, због прилога о инцидентима;
- у фебруару 2004. у Суботици је разбијен прозор на Фрањевачком самостану;
- у последњих месец дана више телефонских претњи смрћу генералној конзулици РХ у Суботици др. Јасмини Ковачевић Чавловић и осталом особљу Конзулата;
- претње уредницима и новинарима *Грађанског листа*, новосадског дневника, с оптужбама "ушашки лист" и "прохрватски лист";
- у Суботици оскрнављено 96 крстова и надгробних споменика на католичком Керском гробљу, на којем се уповавају претежно Хрвати;
- Ласлу Тоту, новинару ТВ Нови Сад, забрањено је снимање прилога приликом полагања венца на споменик жртвама фашистичке рације на Тиси код Чуруга (6. јануара);
- настављено је са скрнављењем надгробних споменика и крстова -крајпуташа, у Темерину (18. јануара), а затим:
 - католичког гробља у Новом Саду, 19. јануара,
 - реформатске цркве у Сомбору, 19. јануара,

- на гробљу у Горњем граду у Сенти, 18. марта, разбијено је више гранитних споменика;
- разбијена је двојезична табла на завичајном музеју у Темерину, 4. фебруара, а на вратима су исписана слова "СРС";
- префарбани су називи на мађарском језику (на двојезичној табли) на уласку у Кањижу (13. фебруара), Руског; Села (15. фебруара); Дорослова (16. фебруара);
- на зид Дома културе у Дорослову написан је графит "Србија до Токија" (16. фебруара);
- крајем фебруара на неколико зграда у Кикинди исписивани су шовинистички графити; на зиду куће породице Барбул (Роми) исписана је порука дуга три метра "Напоље са Ромима - Скинхедс"; на зиду градске пекаре "Србија Србима", "Смрт јеврејском окупатору"; на зиду зграде у којој се налази кинеска радња исписано је "Напоље са Кинезима", док је на посластичарници "Специјал" (власник је турска породица из Македоније) написано "Напоље с Шиптарима";
- на градском гробљу у Новом Саду освануо графит "Желим вам да у 2004 умрете сви који нисте Срби";
- почетком фебруара, народни посланик Милорад Мирчић, оквалификовао је дневне новине *Грађански лист* као "уштакши лист";
- у Чоки је на кулисе музичког фестивала Мађара (8. марта) исписан графит: "Идите из Србије. Ово је наша земља, Овде нисте добродошли", а неколико дана касније и на зиду средње школе: "Идите из Србије. Србија до Токија";
- у периоду од 17. до 21. марта, поводом догађаја на Косову, забележено је, према наводима полиције, 40 насртаја на имовину власника албанске и муслиманске/бошњачке националности; између осталог разбијени су прозори и стакло на улазним вратима на молитвеном дому исламске верске заједнице у Новом Саду. Највише напада се догодило на подручју СУП Сомбор (14) и Нови Сад (13); претње и напади догађали су се и у другим градовима у Србији
- у ноћи између 17. и 18. марта, у Новом Саду су демонстранти разбили стакла на пекари "Клас", "Стари град" и посластичарници преко пута ње. Запаљена је и пекара "Виолета" на Булевару краља Петра Првог;
- у ноћи између 17. и 18. марта у Сомбору су полупани прозори на пекарској радњи "Три брата" (власник Марко Катези); прозори су полупани и на пекари "Два брата", док је у палачинкарници (власници локала су браћа Корхани) подметнут пожар који је брзо локализован; прозори су полупани и на хамбургерији на стапарском путу;
- 18. марта, око 30 демонстраната је након поноћи упало у насеље Велики рит у коме углавном живе Роми и Ашкалије; називајући становнике "Шиптарима", демонстранти су ломили ограде, разбијали прозоре и аутомобиле;
- у Новом Саду разбијени су прозори позоришта на мађарском језику - Новосадског позоришта (18. марта);
- у ноћи између 17. и 18. марта у Суботици је разбијен излог пекаре "Пролеће"; због страха, ниједан власник радње на суботичком бувљаку албанске националности није се појавио на послу;
- 21. марта, око 4 сата ујутру, у Новом Саду, у пекару Крајик Барија убачена су два молотовљева коктела;
- у Бачкој Паланци (28. марта) разбијен је портал улазних врата и стакло у сали Словачког дома културе и Словачкој евангелистичкој цркви;
- у Ђурђеву (у исто време) појавили су се натписи "Русини, селите се", уклоњено је неколико двојезичних натписа улица, као и насељеног места; фасада зграде КУД "Тарас Шевченко" је ишарана спрејом, а на неколико кућа, чији су власници Русини, разбијени су прозори;
- у првој половини марта Јожефу Каси, лидеру СВМ, као и Ненаду Чанку, председнику Скупштине Војводине, стигла порука да га је "Преки револуционарни суд из дијаспоре" осудио на смрт, те да ће казна бити извршена до краја године;
- у Темерину (31. марта) су исписани вулгарни графити, којима су вређани Мађари и Албанци;
- у Суботици су (2. априла) исписане антимађарске пароле на више објеката: на фасади Катедрале св. Терезије Авијске ћирилицом је исписано "Смрт Мађарима",

- графити - "Убићемо Мађаре" - осванули су и на згради Мађарског културног центра "Непкер" и фасади Хале спорта;
- графити сличног садржаја, "Смрт Мађарима" и "Ово је Србија", појавили су се (3. априла) у Сенти и у Бачком Градишту (9. априла); на железничком мосту у Новом Саду исписани су графити "Побићемо Мађаре";
 - у Апатину је дошло до сукоба између породице Жишка и досељеника (избеглице) Раденка Панића због сувласничких односа, који траје још од 2000. године, при чему није пружена заштита породици Жишка;
 - Чорба Бели, потпредседнику ДЗВМ (Темерин) запређено је смрћу, па је затражио заштиту полиције (9. априла);
 - на Жељезничком мосту у Новом Саду освануо графит "Смрт Шиптарима";
 - у ноћи између 23. и 24. априла, групи Рома је онемогућен боравак у кафе дискотеци ЗАМ на Темеринском путу; речено им је да је не могу боравити у локалу, јер је, наводно, у току приватна журка; након што је група напустила кафић, два припадника групе, који нису Роми, поново су дошли у кафић; били су уредно послужени, иако им је пре тога речено да је у питању приватна журка; реч је о дискриминацији на националној основи;
 - у ноћи између 1. и 2. маја, срушен је, или је сасвим уништен 21 надгробни споменик на католичком и православном гробљу у Новом Бечеју;
 - увече 3. маја, Љубишу Стајића и Золтана Пастора, свештенике Адвентистичке цркве у Новом Саду, напала су тројица младића у просторијама ове верске заједнице; напад је уследио након богослужења, уз поруке "Секташи треба да вас отерамо, да вам запалимо и изломимо све";
 - на јеврејском гробљу на периферији Кањиже непознати починилац, или више вандала срушили су део споменика жртвама холокауста 1941-1945 године; на спомен обележју срушена је једна од две мермерне плоче на којима су уклесана имена Јевреја страдалих у Другом светском рату, срушене су и две украсне бетонске кугле. На обореној мермерној плочи починиоци су обавили велику нужду (*Дневник*, 04. 05.2004);
 - у Торди је 16. маја, у 1:30 часова иза поноћи неколико младића српске националности хтело да уђе у диско који је у то време већ престао са радом (иако је био затворен, у њему се налазило неколико младића мађарске националности); пошто нису могли да уђу претили су да ће побити Мађаре, запалити куће и разбити ролетне;
 - 21. маја, у центру Темерина група младића српске националности је, без икаквог разлога напала и претукла три младића мађарске националности; полиција је открила и привела нападаче, а један од њих је прекршајно кажњен;
 - протекле недеље у Суботици су претучена три младића мађарске националности; њих су иза поноћи напали младићи српске националности, укупно њих осморица; два дана раније, усред дана, на корзоу у Суботици група средњошколаца српске националности напала је младе Мађаре; случај није, због страха родитеља од последица, пријављен полицији, али су обавештени медији;
 - 29. јуна група од десетак младића каменовала је неколико кућа на улазу у насеље Велики рит; до напада је дошло ноћу, између 2:00 и 2:30 часова када су младићи упали у насеље; једна особа је повређена, а неколико кућа оштећено; Матица Ашкалија је затражила да се испред Великог рита постави стална полицијска патрола;
 - 27. маја у Зрењанину је нападнут парох католичке цркве Јене Тица, приликом покушаја да спречи пљачку у парохији цркве; парох је задобио теже телесне повреде;
 - У ноћи између суботе и недеље (29-30. мај), у Старој Пазови, на кућама припадника словачке националности и аутомобилу власника хрватске националности, као и на молитвеном дому Јеховиних сведока и објекту Хришћанске назаренске заједнице, исцртани су кукасти крстови, слово У, пентаграми и увредљиве поруке "У Немачку", "Усташе", "Секте", "Не дамо цигане", као и графит са ознаком београдског радија Б92 испод кога је исписано слово У и кукасти крст; на кућни

- телефон уредника Радио Старе Пазове, који је објавио информацију о графитима, упућена је анонимна претећа порука "да би могао проћи као онај Црногорац";
- почетком јула на Великом католичком гробљу у Сомбору оштећено је 17 надгробних споменика;
 - Гези Кучери, градоначелнику Суботице, на телефонској секретарици је остављена порука да се учлани у Српску радикалну странку и отпева песму "Спремте се спремте, четници";
 - у ноћи између 24. и 25. јула у Темерину непознати починиоци су запалили заставе Републике Србије, месне заједнице и мађарске националне мањине;
 - у ноћи између 21. и 22. августа, на повратку из диско клуба, Дениса Шетета и његовог пријатеља, пресрела је група младића. Када је један од њих рекао "И ови су Мађари, удри их" остали су почели да их туку и шутирају ногама;
 - породица Ласла Шетета се средином септембра иселила у Мађарску; На њиховој кући је црвеном бојом исписана претња "Цркнућете Мађари", на вратима је исписана порука "Смрт", а у врата забоден нож дужине 35 цм;
 - у ноћи између 23. и 24. септембра, новосадском насељу Телеп, у улици Шандора Петефија, на кући једне мађарске породице исписан је графит "Смрт Мађарима" и нацртан крст са четири слова "С";
 - у закупуеном термину СРС на ТВ Инђија, 25. септембра, књижевник Момир Лазић, оптужио је Расима Љајића за сецесионизам на Санцаку, Јожефа Касу и Ненада Чанка за отцепљење Војводине од Србије, док Власи, по њему, желе да се припоје Румунији; Лазић је изнео да "ових дана Шиптари у Војводини откупљују салаше; ових дана се неколико стотина Албанки породило у Новом Саду; не порађају се у Приштини, оне се по задатку порађају овде"; Лазић је оптужио и председника Тадића да је растурио војску и довукао Ал Каиду за врат; Ђинђић је, по Лазићевом мишљењу, платио наивну веру у Запад; "Кад обаве своје послове, они их, овако, ко последњу гњиду, бацају или ликвидирају. Тако ће урадити и са Јешићем", председником инђијске општине;
 - у суботу, 25. септембра, католичком жупнику Динку Калману, скинуте су таблице са аутомобила и залепљена налепница са двоглавим орлом;
 - 28. септембра, Е. Н. средњошколац из Фекетића, припадник мађарске националности, претучен је у аутобусу, на путу ка школи у Бачкој Тополи;
 - У Темерину, 28. септембра, избила је туча између ученика средње техничке школе; претучен један ученик мађарске националности.

Ради утврђивања стања људских права у вишенационалним срединама, а у складу са својим надлежностима, Покрајински омбудсман је донео одлуку да по службеној дужности спроведе истрагу о стању међунационалних односа у Војводини. Повод за то је била учестала појава сукоба међу припадницима националних мањина и већинског становништва. Представници канцеларије су се сусрели са представницима локалне самоуправе (председницима СО, председницима ИО СО), судова, тужилаштва, начелницима органа унутрашњих послова или њиховим представницима, старешинама органа за прекршаје и представницима одборничких група у СО, како би у непосредном разговору са свим релевантним представницима добили аутентичан увид у стање ствари на лицу места. У том циљу Покрајински омбудсман и заменик за националне мањине посетили су следеће општине на територији Аутономне Покрајине Војводине:

31. августа 2004. године СО Нови Кнежевац
 07. септембра 2004. године СО Бечеј
 14. септембра 2004. године СО Суботица
 16. септембра 2004. године СО Темерин

У СО Нови Кнежевац званично саопштење органа унутрашњих послова поводом инцидента који се десио 30. маја 2004. године у 0,30 часова испред приватне куће, на приватној забави дато је тек пет недеља након инцидента. Тако дуг временски период од догађаја који је изазвао узнемиреност грађана, до званичног оглашавања ОУП, оставио је простора за различите спекулације и нагађања појединих политичара и медија, па и са изношењем података који не одговарају правом чињеничном стању. То је допринело подизању тензија у Војводини, стварању несигурности и осећаја незаштићености међу припадницима

националних мањина, пре свега код Мађара. У разговору су представници општине и ОУП Нови Кнежевац указано је на чињеницу да је полиција интервенисала и прекинула тучу до које је дошло, да сукобљене групе нису биле етнички чисте, да су против починилаца за које је било могуће прикупити одговарајуће доказе, покренути кривични, односно, прекршајни поступци, као и да није утврђено да је до сукоба дошло по националној основи. У овом случају је један од главних узрока који је допринео подизању тензија било неблаговремено издавање званичног саопштења за јавност. Један од закључака са овог састанка јесте да је потребно унапредити комуникацију органа унутрашњих послова са јавношћу, посебно у случајевима који, као овај, могу да допринесу стварању атмосфере несигурности и угрожености међу припадницима мањинских заједница у Војводини.

У СО Бечеј Омбудсман је био у прилици да се увери у важност међусобног уважавања и поштовања припадника различитих националних заједница које заједно живе на истом простору, као и на успешност модела подједнаке заступљености припадника различитих националних заједница на свим функцијама у органима управе, судовима, тужилаштву и другим службама у мултиетничким и мултиконфесионалним општинама. Равномерна распоређеност и поштовање употребе језика и писма националних мањина, како у поступању пред органима управе, тако и у поступцима пред судовима, такође је један од елемената који доприноси добрим односима и складном суживоту у овој општини. Приликом посете овој општини уочена је добра међусобна сарадња свих релевантних чинилаца: органа унутрашњих послова, тужилаштва, органа за прекршаје, верских заједница, као и позитивног усмерења на изградњу односа поверења, уз уважавање различитости.

Током посете СО Суботица у разговору са представницима локалне самоуправе и органа унутрашњих послова приметно је било да постоји одређена доза неповерења. Инциденти који су се десили на подручју ове општине су бројни, а по наводима представника органа унутрашњих послова, и решени. Индикативно је да су за већину случајева одговорне малолетне особе, као и да се у већини случајева не може са сигурношћу тврдити да се ради о националној нетрпељивости. Саопштења поводом инцидената на територији ове општине од стране органа унутрашњих послова често су закаснела, јер по њиховом казивању, у саопштењима треба предочавати чињенице и мотиве које треба утврдити, за шта је потребно време.

На подручју СО Темерин, према сазнањима Омбудсмана које потиче из дневне штампе, такође је било више инцидената међу припадницима различитих националних заједница. У разговору са представницима СО Темерин потврђен је тај податак, а сарадња у бављењу овом појавом у општини Темерин између релевантних, како локалних органа власти тако и представника органа унутрашњих послова и судова, усклађена је и усмерена ка заједничком циљу - да се појаве дефинишу објективно и благовремено, како би се избегле могуће медиске злоупотребе у представљању одређених дешавања сензационалистички и узбуњујуће. Утврђено је такође да је Општински суд у Темерину од 2001. до септембра 2004. године кривично процесуирао 35 кривичних предмета који имају елементе насиља, односно, кривичних дела из главе 7 Кривичног закона Републике Србије. У свега 7 процесуираних кривичних дела национална припадност окривљеног и оштећеног није била иста, а на основу утврђених чињеница само се у 2 случаја може говорити о сукобима који су, бар делом, били мотивисани националном нетрпељивошћу. Кривични поступци за туче, угрожавање безбедности, телесне повреде, тешке и лаке, вођени су релативно ажурно и трајали су од 2 до 10 месеци, а починиоци дела су кажњавани новчаном или казном затвора, и то по правилу примерено.

Покрајински омбудсман до подношења овог извештаја није могао да, у оквиру започете истраге, посети још неке општине у Војводини ради стицања целовитије слике, као што је било планирано, како због дугог трајања процеса конституисања нових општинских власти након локалних избора у септембру/октобру 2004. тако и због нерешеног питања употребе службеног возила што је током једног периода довело до потпуног ускраћивања ове могућности за Покрајинског омбудсмана. И на основу обављених посета током истраге вођене по службеној дужности прикупљени су релевантни подаци на основу којих је могуће формулисати закључке о стању међунационалних односа у Војводини, с тим да ће Покрајински омбудсман и даље наставити да прати стање у овој области.

1. Чињеница је да је број међуетничких инцидената у Војводини био у порасту од почетка 2004. године, да је врхунац достигао у марту ове године (у време напада на Србе на Косову као својеврсна реакција на њих), и да је од тада број ових инцидената опао, посебно

након завршетка изборног циклуса на локалном и покрајинском нивоу (в. графикон о учесталости напада на припаднике националних мањина у Војводини у периоду јануар-септембар 2004. године). У последња два месеца (октобар-новембар 2004) број таквих инцидената је изразито опао.

2. Поједини инциденти који, како је установљено, нису били последица националних/националистичких мотива, су у појединим медијима, као и у иступањима појединих политичара и/или политичких странака, нетачно приказивани као сукоби са таквим мотивима. Против ширења гласина и неистина најјаче оружје је благовремено, аргументовано и на доказима засновано изношење у јавност чињеница о самим догађајима, односно, успостављање редовне комуникације са јавношћу.

3. На основу прикупљених чињеница, Покрајински омбудсман сматра да поједине оцене и тврдње о нападима на припаднике мађарске националне заједнице у Војводини (нпр. да се ради о «зверствима» и «свакодневним нападима», да је стање «горе него током 1990-тих година», да држава прећутно подржава те инциденте, и сл.), не одговарају стварности, и да су преувеличане.

С друге стране, мора се имати у виду да Државна Заједница Србија и Црна Гора, Република Србија, као и покрајински и локални органи власти, на основу домаћих прописа и међународних обавеза које је наша земља преузела ратификовањем међународних уговора и конвенција из области људских права (укључујући и права националних мањина), имају не само обавезу да се уздржавају од кршења људских и мањинских права, већ и обавезу да у оквиру својих надлежности предузму све потребне и одговарајуће мере усмерене на заштиту људских и мањинских права и слобода и да спрече њихова кршења од стране ма ког субјекта. У том смислу пасивност или неблаговремено реаговање надлежних органа на овакве појаве само доприносе стварању атмосфере несигурности, те је стога у тим случајевима потребно поступати брзо, ажурно и уз адекватно обавештавање јавности о предузетим мерама и постигнутим резултатима у погледу откривања, хватања и кажњавања учинилаца. При томе је највећи део надлежности у овој области на нивоу Републике Србије (полиција, тужилаштва, правосудни органи), а затим на нивоу државне заједнице, док су надлежности покрајинских и локалних органа у овом погледу релативно мале и ограничене.

4. У појединим случајевима изостала је јасна и недвосмислена осуда међуетничких инцидената од стране надлежних органа, а посебно највиших државних органа. Њихова уздржаност може бити, злонамерно или не, протумачена од грађана као прећутна подршка починиоцима таквих кривичних дела и прекршаја.

5. Нарушеност међуетничких односа је последица бројних фактора, а ради њиховог унапређивања и сузбијања инцидената је, осим репресивно, након самог догађаја, неопходно деловати и превентивно, и то на различитим плановима и уз координирано учешће различитих субјеката.

На основу анализе наведених проблема и налаза, Покрајински омбудсман је мишљења да је потребно, у циљу сузбијања међунационалних инцидената у Војводини, па и шире, активности усмерити у следећим правцима:

- афирмација толеранције, посебно посредством медија, као и ангажовање на утврђивању истине о догађајима у последњој деценији двадесетог века. наставити са модернизацијом постојећих образовних програма, како би се и припадници већинског народа упознали са историјом, културом и традицијом својих суграђана – припадника мањинских националних заједница; у овој области потребно је развијати и посебне програме који ће бити усмерени на афирмисање и унапређивање толеранције међу припадницима различитих националних заједница
- у сфери културе водити политику отварања према културном плурализму, тако да се култура националних мањина тематизује и презентује као саставни део српске културе; у том погледу финансијска и програмска подршка деловању културних институција националних мањина мора бити значајнија него до сада
- обезбедити буџетска средства за кадровско и техничко-материјално опремање информативних кућа које емитују програме, односно који се штампају на језицима националних мањина. Инвестирање у опрему и кадровско јачање редакција не само да би побољшало услове рада, него би се одразило и на квалитет, али и чујност програма на језицима националних мањина

- унапредити комуникацију надлежних органа, пре свега органа унутрашњих послова, са јавношћу; благовремено саопштавање о догађајима који могу да изазову узнемиреност и осећање незаштићености посебно међу припадницима националних мањина, о мерама које се предузимају у откривању учинилаца, и најзад, о поступцима који су поводом тога покренути и њиховим исходима требало би да допринесу повећању поверења грађана у надлежне државне органе, и смањењу уверења да се њиховим неефикасним радом намерно избегава откривање и примерно кажњавање учинилаца таквих дела
- унапредити механизме заштите мањина кроз доследну примену кривично-правних норми, али и децентрализовањем управе, пре свега кроз давање већих овлашћења органима унутрашњих послова на локалном нивоу, као и већим укључивањем припадника националних мањина у редовни састав полиције
- стварање правних и институционалних оквира за одговарајућу заступљеност припадника националних мањина у свим органима управе
- подржавање напора локалних самоуправа које улажу да стану на пут етничком подвајању у областима важних друштвених подсистема, као што су образовни, културни и политички
- надлежни органи, а посебно највиши државни органи, би јасно и недвосмислено требало да осуде све међуетничке инциденте, као и говор мржње који се користи у јавности или у појединим медијима (при чему нису увек медији одговорни за оно што је неко изрекао, посебно у програмима «уживо» на електронским медијима)

Сарадња са Саветом Европе

Чланови Мониторинг мисије Комитета министара Савета Европе, у склопу своје званичне посете Србији и Црној Гори, а са циљем прикупљања додатних сазнања ради израде VI извештаја у вези са испуњењем обавеза које је СЦГ преузела уласком у чланство ове организације 2003. године, обавили су у суботу 13.11.2004. године у згради Извршног већа АП Војводине разговор са једним од заменика Покрајинског омбудсмана. На састанку је било речи о питањима за које Савет Европе показује наглашено интересовање, пре свега о стању људских права мађарске мањине у АП Војводини и поштовању основних људских права уопште, о функционисању институција приликом спровођења позитивног законодавства, као и о односу локалне самоуправе и надлежних органа Републике Србије (полиције, судства, тужилаштва и др.) у овој области.

3. Равноправност полова

Заменик/ца омбудсмана задужен/а за равноправност полова обавља следеће послове:

- прати примену међународних стандарда о равноправности полова и закона о забрани дискриминације (закона о равноправности полова),
- прикупља информације о примени закона и других прописа о забрани дискриминације (закона о равноправности полова),
- надгледа праксу и континуирано прати остваривање принципа равноправности полова у различитим областима друштвеног живота,
- даје савете надлежним органима у вези са доношењем, изменама и допунама прописа који се односе на равноправност полова, као и у вези са применом тих прописа,
- саставља део годишњег извештаја омбудсмана о остваривању равноправности полова у којем посебно детаљно обрађује случајеве кршења принципа равноправности полова
- обавештава надлежне органе и ширу јавност, даје изјаве и саопштења о кршењу равноправности полова,
- прима и испитује представке које се односе на директну или индиректну дискриминацију с обзиром на пол,
- на сопствену иницијативу или на захтев појединаца издаје саопштења о случајевима кршења забране дискриминације с обзиром на пол,
- посредује у мирном решавању спорова у вези са непосредном или посредном дискриминацијом с обзиром на пол,
- иницира покретање кривичних, дисциплинских и других поступака код надлежних органа у случају директне или индиректне дискриминације с обзиром на пол,
- организује и учествује у организацији и припремама саветовања о остваривању и поштовању равноправности полова и предлаже мере за отклањање дискриминације,
- организује и учествује у организацији и припремама кампања за информисање јавности о питањима значајним за остваривање равноправности полова и проблемима у вези са тим,
- иницира и подстиче образовање за поштовање равноправности полова у свим областима друштвеног живота,
- сарађује и размењује искуства са другим омбудсманима и заменицима омбудсмана у земљи и иностранству у вези са равноправношћу полова,
- иницира и подстиче образовање за поштовање равноправности полова у свим областима друштвеног живота,
- обавља друге послове у складу са одлуком омбудсмана

Увод

Демократски процеси започети променама 2000. године отворили су простор да се, у претходном периоду маргинализовано питање родне равноправности, коначно постави на дневни ред. Реализација концепта родне равноправности и политике једнаких могућности представља, не само демократизацију друштва, него и поштовање темељних људских права.

Принцип једнаких могућности се широко уважава као аутентичан израз демократских идеала. Када су у питању жене и мушкарци, једнаке могућности значе да имају једнака права, одговорности и могућности у погледу запослења које им омогућују финансијску независност, одговорност у погледу породице, домаћинства и деце, и учествовање у политичком доношењу одлука, синдикалном животу и другим јавним активностима.

У сржи принципа једнаких могућности је афирмација једнаке вредности људских бића. Та афирмација помаже да се идентификују они животни сектори у којима сви ми морамо да будемо третирани на уобичајени или просечан начин тако да се минимални услови обичног живота учине приступачним свима: на пример – правна једнакост, једнака права на учествовање у политичком животу, једнака права на просечна материјална примања која су неопходна за пристојан живот, највеће могуће учешће у заједничком животу и култури у настојању да се обезбеди да ниједна особа не може да одређује другима како ће живети (ОЕБС "Једнаке могућности", Бгд. 2004.)

Постојање политичке воље да се побољшању положаја жена, као најбројније маргинализоване друштвене групе, приђе на систематски начин, довело је до успостављања институционалних механизма за остваривање политике родне равноправности. Ови механизми имају за циљ стварање, промовисање, заговарање и спровођење недискриминационих политика у погледу родне припадности. Осим политичке воље, као неопходног предуслова за постизање родне равноправности, успех институција и организација које се баве овим питањем у великој мери зависи и од њиховог увида у реалну ситуацију, односно у стварну (не)равноправност жена и мушкараца. Разматрање питања равноправности полова подразумева бављење, не само индивидуалним, него и колективним правима, зато што положај читаве групе у највећој мери одређује и положај индивидуе.

Неразвијеност родно осетљиве статистике представља значајну, ако не и највећу препреку, у разумевању стварног друштвеног положаја жена и мушкараца. Често, недовољним уважавањем специфичности жена и мушкараца, званична статистика чак и додатно замагљује реалну ситуацију што доприноси одржавању патријархалних образаца и стереотипа у односима међу половима и неједнаке расподеле моћи у друштву.

Недоступност статистичких података онемогућује да се одређен проблем јасно дефинише, што чини да и мере које се предузимају ради његовог решења некад не воде до жељених резултата. Осим тога, појаве које су сасвим специфичне за жене (нпр. насиље у породици) уопште нису предмет званичне статистике чиме се смањује друштвена видљивост једног раширеног проблема. Истовремено, оваква ситуација отежава доношење дугорочних планова и остваривање конкретних акција које имају за циљ унапређење положаја жена и отклањање/ублажавање постојеће родне неравноправности. У недостатку потпунијих званичних статистичких података у овом Извештају су наведени подаци из документа "Информација о положају жена у Војводини", који је сачинио Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова.

Правни основ за остваривање равноправности

1. **Општа декларација о људским правима**, УН, 1948.
2. **Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима**, УН, 1966.
3. **Међународни пакт о личним и политичким правима**, УН, 1966.
4. **Конвенција о правима детета**, УН, 1989.
5. **Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена-CEDAW**, УН, 1979. ступила на снагу 1981. СФРЈ потписала 1980, ратификовала 1981. а на снагу ступила 1982. ; сукцесорска изјава СРЈ 2001.
6. **Уставна повеља СЦГ**, 2003. (У члану 10. наводи да се одредбе међународних уговора о мањинским и грађанским слободама које важе на територији СЦГ непосредно примењују, а у чл. 16 да ратификовани међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права имају примат над правом СЦГ и правом држава чланица. Уставна повеља нема посебних одредби које се односе на равноправност грађана, али у чл. 9 наводи да државе чланице уређују, обезбеђују и штите људска и мањинска права и грађанске слободе, да се достигнути ниво људских и мањинских права, индивидуалних и колективних, и грађанских слобода не може смањивати, као и да СЦГ прати остваривање људских и мањинских права и грађанских слобода и обезбеђује њихову заштиту у случају када та заштита није обезбеђена у државама чланицама)
7. **Повеља о људским и мањинским правима и грађанским слободама**, 2003. (Наводи да је људско достојанство неприкосновено и да свако има право на слободан развој личности под условом да не крши права других. Повеља изричито забрањује дискриминацију. Забрањена је свака непосредна и посредна дискриминација, по било ком основу, па и по основу расе, боје, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења или сличног статуса, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, старости или психичког или физичког инвалидитета. Дозвољено је увођење посебних мера које су неопходне за остваривање равноправности, потребне мере заштите и напретка за лица или групе лица која се налазе у неједнаком положају, да би им се омогућило пуно уживање људских и мањинских права под једнаким условима. Посебне мере могу се примењивати само док се не остваре циљеви због којих су предузете.)

8. **Устав Републике Србије, 1990.** (Утврђује да су грађани равноправни у њиховим правима и обавезама и имају право на равноправну заштиту од стране државе и других институција без обзира на расу, пол, рођење, језик, етницитет, веру, политичка и друга уверења, образовање, друштвено порекло, имовинско стање и друге личне атрибуте.)
9. **Закон о утврђивању одређених надлежности Аутономне покрајине Војводине, 2002.**
10. **Статут АП Војводине, 1991.** (Чл. 4 – сви грађани у АПВ једнаки су у правима и дужностима, без обзира на расу, пол, рођење, језик, националну припадност, вероисповест, политичко или друго уверење, образовање, социјално порекло, имовно стање или које лично својство)
11. **Одлука о равноправности полова, 2004.** (Чл. 2 гарантује равноправност жена и мушкараца у свим областима друштвеног живота, забрањује дискриминацију на основу пола и полне оријентације, не дозвољава различит третман жена и мушкараца и обавезује све да поштују равноправност жена и мушкараца, такође у чл. 4 наводи да се не сматрају дискриминатроним прописи, одлуке, посебне мере, критеријуми или пракса донети или предузети у циљу отклањања неравноправности жена и мушкараца.)

Законодавни систем уважава принцип равноправности мушкараца и жена, од Устава до појединачних закона, чиме искључује било какву нормативну дискриминацију по основу пола. Циљ законодавца је да обезбеди потпуни развој и унапређење положаја жена у политичкој, друштвеној, економској и културној сфери, како би жене могле у целости да остваре и уживају људска права и основне слободе равноправно са мушкарцима.

Жене су потпуно изједначене у уживању свих права која су предмет Конвенције (право на држављанство, образовање, рад и запошљавање, потпуну и доступну здравствену заштиту, учешће у свим областима привредног и друштвеног живота - право на породична давања, банкарске зајмове, учешће у спорту, брак и породичне односе – слободан избор брачног партнера, право на професију, избор имена, имовину) Сиромаштво и вишегодишња тешка социо-економска и политичка ситуација утицали је на угрожавање законом уређених права на постојање основних услова за живот и становање, затим на рад и запошљавање, образовање и здравствену заштиту.

Иако је наша земља потписница међународних уговора о мањинским и грађанским слободама, CEDAW конвенције, и других међународних аката, чињеница је да у позитивно-правном систему немамо закон о забрани дискриминације и закон о равноправности полова, који су изузетно важни за остваривање женских људских права.

Право на полну једнакост и људска права жена

Државна заједница Србија и Црна Гора је ратификовала Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације жена - CEDAW (СФРЈ 1980. сукцесорка изјава СРЈ 2001.) која наводи да је дискриминаторна пракса препрека једнаком учешћу жена у свим аспектима живота и развоју друштва. Упркос нагласку на запослењу као праву за све грађане, перцепција улоге жене наставља да прати патријархалне стереотипе, где се жене посматрају као домаћице и мајке.

Брак и породица доминирају животима жена, док мушкарци настављају да буду посматрани као храниоци породице, упркос чињеници да је запосленост мушкараца опала током транзиције. Жене су оптерећене скоро апсолутном одговорношћу за "бригу у економском смислу", чак и док се боре да зараде довољно да издржавају своје породице. Терет кућних послова у Србији, такође и у Војводини, је на женама. Оне у 90% случајева бесплатно обављају кућне послове, брину о деци и родитељима, а запослене жене, осим ангажовања на радном месту, велик део свог времена улажу у кућне послове. Према истраживањима невладиних организација оне на кућне послове потроше седмично још 6-7 сати, у поређењу са мушкарцима који на кућне послове седмично троше око 3 сата.

Упркос високом нивоу образовања и професионалним квалификацијама, жене на тржиште рада улазе под неједнаким условима и дуже од мушкараца чекају на посао, у свим степенима стручне спреме, што се може објаснити културолошким моделима и положајем жене у друштву, али и оријентацијом жена на мање тражена занимања. Последњих година

нивои запослености су у оштром паду. Повећан удео жена у укупном радном телу је резултат економског колапса који је неповољно утицао на запосленост мушкараца. Више од 40% жена старије од 15 година немају редовна лична примања. Жене које раде, зарађују 15% мању плату од мушкараца, а 10% мању од мушких партнера за исти посао. Недовољна плаћеност је више изражена у просвети, здравству и социјалном осигурању где су жене присутне у великом броју. Полне разлике у плати прошириле су се последњих година у свим категоријама запослености.

Жене имају мање представница на руководећим позицијама и у политичким телима за доношење одлука.

Постоји тренд опадања бракова и повећање просечне дужине трајања брака. Позадина је у економским разлозима – за одлагање одлуке о браку и жене и мушкарци наводе недостатак редовног посла и стамбени проблем, а остајање у браку, чак и када има проблема, условљено је сиромаштвом, најчешће женским. Жене бирају да имају мање деце и то јако касно у животу. Ово би требало посматрати као реакцију на финансијску несигурност и друштвене немире. Додатна препрека за жене да уживају у својим људским правима се приписује и ограниченим репродуктивним изборима, што је делом проузроковано недостатком јавних информација о контроли рађања и неодговарајућом снабдевености контрацептивним средствима. Велик је број абортуса (званична статистика наводи 200.000 годишње), а повећан је број деце које рађају самохране мајке, док не постоје институционални механизми за њихову заштиту.

Велик је број непријављених случајева насиља у породици, првенствено код деце и жена, али и старих људи. Нарочито се не пријављују случајеви злостављања и запостављања деце, а оваква категорија ни не постоји у евиденцијама центара за социјални рад. Уобичајеност кућног насиља достигло је драматичне размере. Насиље засновано на полној разлици штети и поништава уживање људских права и основних слобода жена, као што су право на живот, право на то да не буду злостављане или подвргнуте окрутним, или деградирајућим третманима и кажњавању и праву на једнакост у породици. То се посматра као дискриминација која је обухваћена чланом 1 Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена. Државе потписнице су обавезне да обезбеде да закон против насиља у породици пружи одговарајућу заштиту за све жене и поштовање њиховог интегритета и пружи одговарајуће службе за помоћ жртвама насиља.

Старије жене са села (незапослене, углавном без имовине на свом имену, двоструке обевезе на кућним пословима, али и у породичном домаћинству) и самохране мајке и њихова деца (недостатак средстава за живот, реализација алиментација и недовољне мере заштите) спадају у најугроженију групу, а сиромаштво је један од главних узрока кршења људских права и препрека за хумани развој. (УН – заједничка процена ситуације за Србију и Црну Гору, Бгд. октобар 2003.)

Демографски подаци за Војводину

Према подацима Пописа из 2002. године на територији АП Војводине живи 2.031.992 становника, од чега **1.047.050 жена** и **984.942 мушкараца**, из чега произилази да жене чине већину, тј. **51,5%** укупног становништва Војводине. Просечна старост жена у Војводини је 41,3, а мушкараца 38,3 године.

Право на здравље

Репродуктивно здравље је специфичност женских људских права. Ова права, и жена и мушкараца, веома су угрожена. Око 40% жена у фертилном периоду не користи никакав метод планирања породице, а према броју абортуса наша земља се убраја у сам врх.

Узроци ниског наталитета још нису довољно истражени, али постоји много разлога за ниску стопу наталитета који укључују релативно сиромаштво и низак квалитет услуга приликом порођаја и трудноће кроз које пролазе многе мајке и очеви.

Очекивано трајање живота мушкараца у периоду 1990 - 1997 година је са 66,70 порасло на 67,70 година, а код жена се смањило са 74,31 на 73 године.

Стопе смртности мушкараца и жена у свим старосним категоријама ниже су 1991. у односу на 1950. годину. Међутим, у периоду 1990 – 97. долази до пораста стопе смртности, у групама 20 - 44 године и 65 и више година. У 55,3% случајева узрок смрти су болести циркулаторног система, 18,8% малигне болести, 3,8% болести органа за дисање и 5,1% повреде, тровања и последица деловања спољних фактора.

Посебан социјално медицински значај у здравственој заштити жена имају тумори који се налазе у пет водећих група болести, док су полно преносиве болести једна од водећих дијагноза. Најчешћи малигни тумори жена су карцином дојке (26%), карцином грлића материце (9%) и карцином плућа (8%).

На територији АП Војводине постоји 44 домова здравља који имају гинеколошке амбуланте и диспанзере за жене, као и различите типове саветовалишта. Постоји девет здравствених центара у оквиру којих је организована и служба за здравствену заштиту жена, на различитим нивоима. У оквиру Клиничког центра у Новом Саду постоји Клиника за гинекологију и акушерство. Не постоји ни једна специјализована установа за женско здравље, нити је предвиђена мрежом здравствених установа коју доноси Влада Републике Србије.

Право на образовање

Образовност жена је неповољнија у односу на мушкарце када су у питању нижи нивои школске спреме, док се ситуација значајно разликује када се ради о средњем, вишем и високом образовању. Жене чине већину популације старије од 15 година без школске спреме, и сходно томе већину неписменог становништва (3,7% од укупне популације старије од 15 година, наспрам 1% мушкараца).

У млађим старосним групама видљиво је да не постоји значајнија разлика између жена и мушкараца у погледу распрострањености неписмености, али повећава се са порастом старости. Већину неписмене популације чине жене старије од 60 година (преко 60%), што се може сагледати као последица стања наслеђеног из прошлости када могућност образовања није била једнако доступна припадницима оба пола. Према подацима са последњег пописа (2002. година) међу становништвом које је старије од 15 година, жене чине 74,03% популације без школске спреме. Представнице неких социјалних група (нпр. Роми) веома ретко уписују средњу школу.

Разлика у образовању између жена и мушкараца на средњем нивоу није толико изражена. У укупној популацији са завршеном средњом школом, жене учествују са 45,07%. Удео жена у становништву са завршеном гимназијом је чак 66,56%, док је у оквиру популације са завршеном средњом стручном школом 53,02% жена. Од укупног броја лица са средњим усмереним образовањем 50,93% су жене. Заступљеност жена међу онима који су завршили школе за специјализацију износи 25,84%.

У области образовања највише је постигнуто, што је видљиво у изједначавању жена са мушкарцима на неким нивоима образовања. Према подацима за 2000. годину жене чине 61,6% студената који су стекли диплому те године, 60,3% оних који су исте године стекли звање специјалисте, 47,6% магистара и 47,5% доктора наука. Подаци за школску 2002/2003. годину потврђују овај тренд. Жене су чиниле 56,18% студената/студенткиња уписаних на факултете у АП Војводини, наспрам 43,82% мушкараца.

Исте школске године жене су учествовале са 57,44% у укупном броју студената/студенткиња који су те године стекли академско звање.

Ситуација се битно не разликује ни за уписане студенте/студенткиње на постдипломском нивоу, али учешће жена прогресивно опада ка највишим нивоима академских звања. У школској 2002/2003. години жене су чиниле чак 72,90% студената/студенткиња уписаних на специјалистичке студије, затим наполовичну већину (52,69%) оних који су уписали магистарске студије. Међутим, када је реч о докторским студијама, учешће жена пада испод половине и износи 41,37%. Исте године, жене су чиниле 64,60% оних који су стекли звање специјалисте, 43,09% оних које су стекли звање магистра и 48,05% оних који су стекли звање доктора наука.

Право на рад

Жене чине 41,91% укупног активног становништва у АП Војводини, односно 41% оних који обављају занимање. У укупном броју лица са личним приходом жене учествују са 54,07%, и истовремено чине 62,49% издржаваног становништва.

Уколико посматрамо структуру занимања у односу на пол, види се да жене чине већину у професијама које су од раније захваћене процесом феминизације радне снаге. То се

пре свега односи на секторе здравственог и социјалног рада у коме жене учествују са 78,40% у укупном броју запослених, затим образовања (70,80%) и финансијског посредовања (68,85%) као и у правосудним органима. Највећи број жена је запослен у прерађивачкој индустрији, пољопривреди и шумарству, трговини и угоститељству.

Жене су 2003. године у укупној запослености учествовале са 43,26%. Од укупног броја незапослених жена, око 68.000 (или 43%) биле из категорије нестручних, док је стручних жена било 88.000 (или 56%). У поређењу са 2002. годином, учешће нестручних незапослених жена је опало, односно удео стручних незапослених жена је порастао за 0,26%.

Последњег дана 2003. године у АП Војводини било је више од 58.000 младих незапослених жена (до 30 година). Оне чине 37% од укупног броја незапослених жена и у односу на претходну годину тај број се смањио за безмало 2%. У исто време око 15% незапослених жена биле су старије од 50 година. У поређењу са 2002. годином, њихов број се смањио за око 3%.

Највећи број незапослених жена, њих 38.168 (или 24,42%) на запослење чека до једне године, док је 30.236 жена (или 19,35%) без запослења од 1 до 2 године. У групу дугорочно незапослених тј. оних које на запослење чекају дуже од 2 године спада 87.885 (или 56,23%) жена.

Интересантно је да се са продужењем година старости и дужине чекања на посао повећава удео жена. Жене у просеку дуже чекају на посао од мушкараца у свим степенима стручне спреме, што се може објаснити културолошким моделима и положајем жене у друштву, али и оријентацијом жена на мање тражена занимања.

Право на социјалну сигурност

Предузете су различите мере за то да се законима обезбеди право на социјалну сигурност. Заштита жена током трудноће и материнства уређена је Законом о финансијској подршци породици са децом. Законом је уређено исплаћивање накнаде за време породилског и одсуства ради неге детета и посебне неге детета. Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана предвиђа право на смештај у установу социјалне заштите трудница и самохраних мајки са дететом којима је због материјалне и стамбене необезбеђености, или поремећених породичних односа потребно привремено збрињавање.

Закон о пензијском и инвалидском осигурању обезбеђује повољнији положај жена у односу на мушкарце (одлазак у пензију за жене са 58 година, а за мушкарце са 63 године). Удовица стиче право на породичну пензију ако је до смрти мужа навршила 48 година живота (за мушкарца је предвиђено 53 године). Ово право не могу да остваре жене из дуготрајних ванбрачних заједница, иако је ванбрачна заједница у свему осталом, осим у наслеђивању, изједначена са брачном заједницом.

Посебном мером заштите сматра се обавеза да се жени осигуранику која је родила треће дете по том основу урачунава посебан стаж у трајању од 2 године, као и то да се за одређивање старосне пензије жени навршен стаж осигурања увећава за 15%, што није предвиђено за мушкарца.

Право на слободно склапање брака

Закон о браку и породичним односима каже да је брак законом уређена заједница живота жене и мушкарца и да се може склопити само на основу слободног пристанка будућих супружника који су равноправни у заједници живота.

У већини случајева слобода склапања брака је омогућена и примењује се, осим у случају појединих националних заједница, односно ромске националне заједнице у којој је још присутна јака традиција да се девојчице, али и дечаки, рано удају и жене и то без сопственог пристанка. Има појава продаје деце за будуће склапање брака. Држава не утиче у довољној мери да се овакво кршење права жена на слободно склапање брака сузбије, углавном због традиционалних односа и улога у овој националној заједници, која живи на маргинама друштва.

Закон одређује 18, односно, 16 година као минималне године за склапање брака.

И у Војводини је уочено да све више жена и мушкараца у брак улази касније, или заједницу живота не региструју пред законом, а повећава се и број развода бракова и самохраних мајки.

Патријархални назови, традиција и обичаји према којима је мушкарац носилац домаћинства у великој мери су присутни, па се не може говорити о равноправности жена и мушкараца у браку (нпр. расподела кућних послова, брига о деци, власништво над заједничком имовином, располагање новцем – углавном су на штету жена).

Жене на местима одлучивања и доношења одлука

Равноправно учешће жена у одлучивању је општеприхваћен стандард у савременом свету, а мали број земаља у пракси нема мере афирмативне акције у виду изборних квота којима се отклања искључивање жена из процеса доношења одлука. Иако половину светске популације чине жене, оне још нигде у том проценту не учествују у парламентима (нпр. Шведска 45%, скандинавске земље око 40%, централна Европа између 30% и 20%, источна око 20%, а југоисточна Европа испод 15%).

Иако жене чине већину становништва у АП Војводини, њихова заступљеност у структурама власти је обрнуто пропорционална њиховом учешћу у укупном становништву. Одређени помак у отклањању стварне неравноправности жена и мушкараца на местима одлучивања постигнут је усвајањем *Закона о избору народних посланика* (ступио на снагу 26.02.2004.) у којем се Чланом 40а прописује да на свакој изборној листи међу свака четири кандидата/кандидаткиње по редоследу на листи мора бити по један кандидат – припадник/ца оног пола који је мање заступљен на листи, а укупно на изборној листи мора бити најмање 30% кандидата мање заступљеног пола. Исто правило важи и у *Закону о локалним изборима* који је на снагу ступио 01.01.2004. године. *Одлука о избору посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине* предвиђа исто правило о сваком четвртном кандидату на листи и најмање 30% мање заступљеног пола у оном делу Одлуке по којем се 60 посланика у Скупштину Војводине бира према пропорционалном изборном систему. У делу одлуке где се 60 посланика бира према већинском изборном систему ово правило није уведено.

Захваљујући променама у изборним прописима у Скупштини АП Војводине је дошло до повећања броја жена за 12,59%. У претходном сазиву било је само 8 жена (или 6,78%) посланица, док у новом сазиву Скупштине АП Војводине има 97 посланика (80,83%) и 23 жене посланице (или 19,17%). Међутим, нема ниједне потпредседнице Скупштине Војводине, док је у претходном сазиву једна жена обављала функцију потпредседника. Жене су председнице 3 од 20 скупштинских одбора.

У Извршном већу АП Војводине такође нема жена на председничким или потпредседничким функцијама/местима. Након избора у септембру 2004. дошло је до смањења броја жена у извршним органима. Од укупно 17 покрајинских секретара, 2 (11,76 %) су жене. До 2004. године Извршно веће АП Војводине био је једини државни орган где се учешће мање заступљеног пола било приближило стандардним квотама од 30%. Истовремено, жене чине 61,77% запослених у органима управе АПВ.

Од укупно 1.666 одборничких места у 45 скупштина општина у Војводини, жене заузимају 403 одборничка места (24,19%), а мушкарци 1.263 места (75,81%). Након локалних избора 2000. године, жене су у локалним скупштинама биле заступљене са 7,77%, а мушкарци са 92,23%, тако да њихово садашње учешће представља повећање за 16,42%. Заступљеност жена у скупштинама општина се разликује од општине до општине. Највећа заступљеност жена је у СО Кикинда (41,03%) и Ириг (40,%), а најмања у СО Житиште (9,68%) и Србобран (10,71%). У 23 скупштине општине заступљеност жена је испод покрајинског просека.

Полна структура запослених у органима управе АП Војводине до избора 2004. год.

Секретаријати ИВ АП Војводине	Жене		Мушкарци		Укупно
	број	%	број	%	
Секретаријат ИВ АП Војводине	23	63,89%	13	36,11%	36
ПС за рад, запошљавање и равноправност полова	9	90,00%	1	10,00%	10

ПС за архитектуру, урбанизам и градитељство	12	75,00%	4	25,00%	16
ПС за демографију, породицу и друштвену бригу о деци	11	91,67%	1	8,33%	12
ПС за енергетику и минералне сировине	5	27,78%	6	33,33%	*18
ПС за финансије	57	89,06%	7	10,94%	64
ПС за информације	11	57,89%	8	42,11%	19
ПС за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу	11	84,62%	2	15,38%	13
ПС за науку и технолошки развој	5	50,00%	5	50,00%	10
ПС за образовање и културу	43	71,67%	17	28,33%	60
ПС за пољопривреду, водопривреду и шумарство	8	29,63%	10	37,04%	**27
ПС за приватизацију, предузетништво и МСП	6	60,00%	4	40,00%	10
ПС за привреду	19	61,29%	12	38,71%	31
ПС за прописе, управу и националне мањине	39	70,91%	16	29,09%	55
ПС за регионалну и међународну сарадњу	7	77,78%	2	22,22%	9
ПС за спорт и омладину	8	66,67%	4	33,33%	12
ПС за заштиту животне средине и одрживи развој	11	61,11%	7	38,89%	18
ПС за здравство и социјалну политику	57	60,64%	37	39,36%	94
Служба за опште и заједничке послове	154	53,29%	135	46,71%	289
У к у п н о	496	61,77%	291	36,24%	803

* за 7 запослених (38,89%) пол нам није познат

** за 9 запослених (33,33%) пол нам није познат

И на локалном нивоу је захваљујући увођењу мера афирмативне акције и изборним квотама након избора 2004. дошло до повећања броја жена у локалним скупштинама. Од укупно 1.666 одборничких мандата у 45 скупштина општина у Војводини жене заузимају 403 одборничка места (24,19%), а мушкарци 1.263 места (75,81%).

**Одборници/це у сазивима Скупштина општина на територији АПВ
(октобар 2004. год.)**

Општина		Мушкарци		Жене		Укупно
		Број	Учешће у %	Број	Учешће у %	
1	Ада	22	75,86%	7	24,14%	29
2	Алибунар	18	78,26%	5	21,74%	23
3	Апатин	24	82,76%	5	17,24%	29
4	Бач	20	76,00%	5	24,00%	25
5	Бачка Паланка	33	78,57%	9	21,43%	42
6	Бачка Топола	29	70,73%	12	29,27%	41
7	Бачки Петровац	26	83,87%	5	16,13%	31
8	Бечеј	28	77,78%	8	22,22%	36
9	Бела Црква	25	75,76%	8	24,24%	33
10	Беочин	29	82,86%	6	17,14%	35
11	Чока	18	72,00%	7	28,00%	25
12	Инђија	24	64,86%	13	35,14%	37
13	Ириг	12	60,00%	8	40,00%	20
14	Кањижа	22	70,97%	9	29,03%	31
15	Кикинда	23	58,97%	16	41,03%	39
16	Ковачица	28	71,79%	11	28,21%	39
17	Ковин	35	77,78%	10	22,22%	45
18	Кула	30	81,08%	7	18,92%	37
19	Мали Иђош	19	76,00%	6	24,00%	25
20	Нова Црња	18	78,26%	5	21,74%	23
21	Нови Бечеј	22	70,97%	9	29,03%	31
22	Нови Кнежевац	23	74,19%	8	25,81%	31
23	Нови Сад	56	77,79%	22	28,21%	78
24	Озаци	23	82,14%	5	17,86%	28
25	Опово	20	80,00%	5	20,00%	25
26	Панчево	53	75,71%	17	24,29%	70
27	Пећинци	25	83,33%	5	16,67%	30
28	Планиште	18	78,26%	5	21,74%	23
29	Рума	29	67,44%	14	32,56%	43
30	Сечањ	24	66,67%	12	33,33%	36
31	Сента	22	75,86%	7	24,14%	29
32	Шид	34	87,18%	5	12,82%	39
33	Сомбор	45	73,77%	16	26,23%	61
34	Србобран	25	89,29%	3	10,71%	28
35	Сремска Митровица	48	78,69%	13	21,31%	61
36	Сремски Карловци	20	80,00%	5	20,00%	25
37	Стара Пазова	35	72,92%	13	27,08%	48
38	Суботица	50	74,63%	17	25,37%	67
39	Темерин	22	66,67%	11	33,33%	33
40	Тител	18	72,00%	7	28,00%	25
41	Врбас	25	69,44%	11	30,56%	36
42	Вршац	35	77,78%	10	22,22%	45
43	Жабалъ	26	83,87%	5	16,13%	31
44	Житиште	28	90,32%	3	9,68%	31
45	Зрењанин	54	80,60%	13	19,40%	67
Укупно		1.263	75,81%	403	24,19%	1.666

Заступљеност жена и мушкараца у органима управе општина у АПВ

Општина	Жене		Мушкарци		Укупно
	број	учешће у %	број	учешће у %	
Ада	27	57,45%	20	42,55%	47
Алибунар	40	61,54%	25	38,46%	65
Апатин	43	59,72%	29	40,28%	72
Бач	34	64,15%	19	35,85%	53
Бачка Паланка	72	64,29%	40	35,71%	112
Бачка Топола	42	53,16%	37	46,84%	79
Бачки Петровац	28	63,64%	16	36,36%	44
Бечеј	57	64,04%	32	35,96%	89
Бела Црква	34	50,00%	34	50,00%	68
Беочин	46	71,88%	18	28,13%	64
Чока	40	68,97%	18	31,03%	58
Инђија	48	46,15%	31	29,81%	*104
Ириг	30	62,50%	18	37,50%	48
Кањижа	42	64,62%	23	35,38%	65
Кикинда	86	60,99%	55	39,01%	141
Ковачица	36	50,70%	35	49,30%	71
Ковин	66	62,26%	40	37,74%	106
Кула	64	69,57%	28	30,43%	92
Мали Иђош	29	63,04%	17	36,96%	46
Нова Црња	23	50,00%	23	50,00%	46
Нови Бечеј	33	62,26%	20	37,74%	53
Нови Кнежевац	28	56,00%	22	44,00%	50
Нови Сад	588	62,75%	349	37,25%	937
Опово	64	70,33%	27	29,67%	91
Озаци	21	67,74%	10	32,26%	31
Панчево	180	66,42%	91	33,58%	271
Пећинци	44	66,67%	22	33,33%	66
Планиште	27	55,10%	22	44,90%	49
Рума	101	74,81%	34	25,19%	135
Сечањ	39	60,00%	26	40,00%	65
Сента	47	59,49%	32	40,51%	79
Сомбор	156	66,67%	78	33,33%	234
Србобран	36	66,67%	18	33,33%	54
Сремска Митровица	100	54,95%	82	45,05%	182
Сремски Карловци	24	46,15%	28	53,85%	52
Стара Пазова	65	56,52%	50	43,48%	115
Суботица	190	66,67%	95	33,33%	285
Шид	74	65,49%	39	34,51%	113
Темерин	38	66,67%	19	33,33%	57
Тител	29	56,86%	22	43,14%	51
Врбас	65	62,50%	39	37,50%	104
Вршац	92	58,23%	66	41,77%	158
Зрењанин	151	55,51%	121	44,49%	272
Жабалъ	43	65,15%	23	34,85%	66
Житиште	49	55,68%	39	44,32%	88
Укупно	3.171	61,84%	1.932	37,68%	5.128

* за 25 (односно 24,04%) чланова није нам познат пол

У само једној општини, односно, граду (Нови Сад) жена се налази на позицији председнице СО, тј. градоначелнице (2,22%). У осталих 44 општине мушкарци су председници општина (97,78%). У 4 општине жене обављају функције заменика/це председника општине

(9,52%), наспрам 90,48% мушкараца. У готово истом проценту жене (9,09%) и мушкарци (90,91%) су заступљени на местима председника/ца скупштине општина.

Заступљеност жена у структурама власти обрнуто је пропорционална нивоу власти. У 16 општина жене су начелнице општинске управе (41,03%), наспрам 23 мушкараца (58,97%). У 26 општина жене обављају дужност секретара/ке скупштине општине (61,90%), а у 16 општина су то мушкарци (38,10%).

Недовољна заступљеност жена на највишим руководећим функцијама на општинском нивоу посебно долази до изражаја уколико се има у виду број и удео мушкараца и жена у органима управе. Наиме, жене чине готово двотрећинску већину запослених у органима управе општина тј. од укупно 5.128 запослених 3.171 су жене (61,84%), што значи да жене заузимају ниже положаје на хијерархији друштвене моћи.

Жене у органима управљања у институцијама на територији АП Војводине

Здравствене установе

Здравствене установе донекле представљају изузетак у заступљености жена на местима одлучивања, а разлог за то је у израженој феминизацији професије. Жене чине већину на директорским позицијама (63,89%), али је њихов удео знатно нижи када су у питању управни и надзорни одбори. Од укупно 328 чланова/ца ових одбора, њих 220 су мушкарци (67,07%), док је жена 108 (32,93%).

Заступљеност жена / мушкараца у органима управљања здравствених установа на територији ап војводине					
Орган управљања	Жене		Мушкарци		Укупно
Директор	23	63,89%	13	36,11%	36
Председник Управног одбора	6	16,67%	30	83,33%	36
Чланови Управног одбора	57	28,50%	143	71,50%	200
Председник Надзорног одбора	14	38,89%	22	61,11%	36
Чланови Надзорног одбора	51	39,84%	77	60,16%	128

Фондови

Од укупно три, за сада основана фонда, једино је у Фонду за развој непрофитног сектора АП Војводине директорица жена, а има их и у управном и у надзорном одбору.

Заступљеност жена / мушкараца у органима управљања у фондовима Основаним на подручју ап војводине					
Назив установе		Орган управљања	Жене	Мушкарци	Укупно
1	Фонд за развој непрофитног сектора АПВ	Директор	1	-	1
		Управни одбор	6	1	7
		Надзорни одбор	1	2	3
			8	3	11
2	Фонд за развој АПВ	Директор	-	1	1

		Управни одбор	1	6	7
		Надзорни одбор	-	3	3
			-	3	3
3	Гаранцијски фонд АПВ	Директор	-	1	1
		Управни одбор	-	7	7
		Надзорни одбор	-	3	3
			-	11	11

Укупно:

Место	Жене		Мушкарци		Укупно
Директор	1	33,33%	2	66,67%	3
Управни одбор	7	33,33%	14	66,67%	21
Надзорни одбор	1	11,11%	8	88,89%	9
Укупно	9	27,27%	24	72,73%	33

Институције културе

Уочена тенденција да су жене најмање заступљене на највишим местима институционалне хијерархије и моћи јасно се очитава и у институцијама културе чији је оснивач АП Војводина. Жене се само у 2 случаја (или 18,18%) налазе на директорским позицијама, наспрам 9 мушкараца (или 81,82%). Заступљеност жена у управним одборима расте, те оне у саставу управних одбора учествују са 40% док је 60% мушкараца. У надзорним одборима жене су заступљене са 72,73% у односу на мушкарце са 27,27%.

Заступљеност жена / мушкараца у органима управљања у установама Културе чији је оснивач ап војводина					
Назив установе		Орган управљања	Жене	Мушкарци	Укупно
1	НИУ "Мисао"	Директор	-	1	1
		Управни одбор	1	4	5
		Надзорни одбор	2	1	3
			3	6	9
2	Завод за културу Војводине	Директор	-	1	1
		Управни одбор	2	7	9
		Надзорни одбор	2	1	3
			4	9	13
3	Спомен збирка Павла Бељанског	Директор	-	1	1
		Управни одбор	6	1	7
		Надзорни одбор	3	-	3
			9	2	11
4	Позоришни музеј Војводине	Директор	-	1	1
		Управни одбор	4	3	7
		Надзорни одбор	2	1	3
			6	5	11
5	Галерија ликовне уметности поклон збирка Рајка Мамузића	Директор	-	1	1
		Управни одбор	4	3	7
		Надзорни одбор	3	-	3
			7	4	11
6	Музеј савремене ликовне уметности	Директор	1	-	1
		Управни одбор	3	4	7
		Надзорни одбор	2	1	3
			6	5	11
7	Покрајински завод за заштиту споменика културе	Директор	-	1	1
		Управни одбор	3	4	7
		Надзорни одбор	1	2	3
			4	7	11
8	Архив Војводине	Директор	-	1	1
		Управни одбор	4	3	7

		Надзорни одбор	3	-	3
			7	4	11
9	Музеј Војводине	Директор	-	1	1
		Управни одбор	1	6	7
		Надзорни одбор	3	-	3
			4	7	11
10	Српско народно позориште	Директор	-	1	1
		Управни одбор	4	5	9
		Надзорни одбор	2	1	3
			6	7	13
11	Народно позориште - народно казалиште – „Nepszinhaz” у Суботици	Директор	1	-	1
		Управни одбор	-	8	8
		Надзорни одбор	1	2	3
			2	10	12

Укупно:

Место	Жене		Мушкарци		Укупно
Директор	2	18,18%	9	81,82%	11
Управни одбор	32	40,00%	48	60,00%	80
Надзорни одбор	24	72,73%	9	27,27%	33
Укупно	58	46,77%	66	53,23%	124

Институционални механизми за постизање равноправности полова на територији АП Војводине

Анализа постојећих механизма за равноправност полова показује да су највећи помаци у остваривању равноправности полова остварени на територији АП Војводине. **Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова** основан је у оквиру Извршног већа Војводине у пролеће 2002. године. У оквиру Секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова постоји и **Савет за равноправност полова** као експертско тело. Савет је основао две радне групе: Радна група за израду Закона о равноправности полова и Радна група за оснивање Фонда за подстицање развоја женског предузетништва. У Скупштини Војводине формиран је **Одбор за равноправност полова**.

Скупштина АП Војводине је 2002. године донела *Одлуку о покрајинском Омбудсману* који има заменика или заменицу за равноправност полова. То је прва институција ове врсте у Републици Србији. Покрајински омбудсман је независан и самосталан орган који се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода. Према одлуци, омбудсман има пет заменика од којих је један задужен за равноправност полова.

Задачи **заменика/заменице Омбудсмана за равноправност полова** су да даје савете надлежним органима у вези са прописима који се односе на равноправност полова, обавештава надлежне органе и ширу јавност о случајевима кршења равноправности полова, да испитује представке које се односе на дискриминацију на основу пола, да предлаже покретање кривичног, дисциплинског и другог поступка код надлежних органу у случају полне дискриминације, као и да организује и учествује у програмима за образовање и подизање свести о равноправности полова и принципу једнаких могућности.

Извршно веће АП Војводине је јула 2004. године усвојило нацрт Декларације о равноправности полова, нацрт Одлуке о равноправности полова, као и нацрт Одлуке о оснивању Покрајинског завода за равноправност полова. Скупштина АП Војводина је 13. августа 2004. године потврдила ову одлуку и усвојила *Декларацију о равноправности полова*, *Одлуку о равноправности полова* и *Одлуку о оснивању Покрајинског завода за равноправност полова* што представља значајан корак у заокруживању институционалних механизма за постизање родне равноправности на територији АП Војводине.

Декларација о равноправности полова има за циљ даљи развој равноправности полова у АП Војводини и унапређење постојећих механизма у области родне равноправности и друштвеној афирмацији равномерне заступљености жена и мушкараца у свим областима друштва. Декларација осигурава стварање друштвеног амбијента за правно-институционално

регулисање равноправности жена и мушкараца и укидање фактичке и правне неравноправности жена.

Одлука о равноправности полова представља конкретизацију принципа равноправности полова у АП Војводини. Овај документ треба да осигура поштовање и афирмацију равноправности полова и санкционише дискриминацију на основу пола у свим областима друштвеног живота. У нашем правном систему до сада нису постојали посебни прописи којима се ближе одређује равноправност полова, који према Конвенцији о забрани свих облика дискриминације жена (CEDAW) представљају међународни стандард у овој области. Одлука о равноправности полова ближе одређује права на равноправност грађанки и грађана које гарантује Повеља о људским и мањинским правима и Устав Републике Србије. Одлука дефинише начин остваривања овог права у Аутономној покрајини Војводини и утврђује посебне мере за постизање равноправности жена и мушкараца у областима као што су образовање, култура, рад и запошљавање, социјална и здравствена заштита, учешће у јавном и политичком животу. Документ такође садржи казнене одредбе за повреду права на равноправност полова.

Покрајински завод за равноправност полова представља један од неопходних институционалних механизма за остваривање равноправности полова и заснива се на препорукама ратификованих међународних докумената и стратегији Савета Европе и Уједињених нација. Главни задатак Завода је усмеравање и подржавање извршних власти да примењују и спроводе пројекте, програме, акције и законе који унапређују положај жена и доприносе равноправности полова. Ова институција омогућава ефикасније, делотворније и брже решавање проблема у овој области, те лакше остваривање сарадње са покрајинским секретаријатима, другим органима и невладиним организацијама, ради шире могућности спровођења родне равноправности.

У оквиру скупштина општина на територији АП Војводине делују **лица/тела за равноправност полова** именована или формирана у 16 места: Нови Бечеј, Сечањ, Сомбор, Рума, Ада, Суботица, Нови Кнежевац, Кикинда, Сремска Митровица, Нови Сад, Зрењанин, Сента, Кањижа, Чока, Нова Црња и Врбас. Одбори или комисије за равноправност полова имају задатак да доносе одлуке и утврђују политику локалне владе у вези са побољшањем положаја жена. Лица за равноправност полова су именована у оквиру скупштина општина и имају за циљ да раде на повећању осетљивости сарадника/сарадница локалне владе за равноправност, побољшају капацитете њиховог рада из угла једнаких могућности на нивоу општина, да надгледају и предлажу мере за успостављање родне равноправности и политике једнаких могућности.

Право на живот без насиља

Насиље над женама је најчешћи облик кршења женских људских права, али и најтрагичнија потврда стварне неједнакости међу половима. Стручњаци сматрају да је траума од насиља тешка и дубока и да трајно утиче на живот појединца и породице више него било који други облик репресије. На основу истраживања Виктимолошког друштва Србије¹⁸ скоро свака друга испитаница (46,1%) доживи неки облик психичког насиља, а свака трећа (30,6%) и физичко насиље у породици. Према подацима Аутономног женског центра из Београда¹⁹ у периоду од јануара до новембра 2003. године у Србији је 31 случај насиља у породици имао смртни исход по жену, од тога је у Војводини, од стране супруга, или партнера смртно страдало 8 жена.

Према подацима Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Секретаријата унутрашњих послова у Новом Саду, током 2002. 2003. и прва четири месеца 2004. године, на територији АП Војводине је пријављено укупно 2.591 догађаја са елементима насиља над женама. Полиција је интервенисала у свим овим случајевима. У том периоду почињено је 946 прекршаја и поднето 935 захтева за покретање прекршајног поступка. Од тог броја до сада је донето 755 решења органа за прекршаје.

¹⁸ "Породично насиље у Србији", уредница др Весна Николић Ристановић, Виктимолошко друштво Србије, Београд 2002.

¹⁹ Кампања "Зашто их нема међу нама – 16 дана активизма против насиља над женама" од 25. новембра до 10. децембра, 2003., Аутономни женски центар, Београд

Прекршаји

У посматраном периоду према врсти прекршаја и прописаним казнама по основу Члана 6 Закона о прекршајима, ситуација је следећа:

(1) По ставу 1. (**свађа**) поднето је укупно 50 пријава. За 20 предмета изречена је новчана казна, док је 30 предмета у поступку.

(2) По ставу 2. (**претња**) поднето је 180 пријава. За 85 предмета изречена је новчана казна, у 8 случајева починиоцу насиља је одређена казна затвора, а у 7 случајева је изречена опомена. У 10 случајева поступак је обустављен, а за 70 случајева поступак је у току.

(3) По ставу 3. (**вршење насиља**) поднето је укупно 703 пријаве. Новчана казна је одређена у 346 предмета, казна затвора је одређена у 27 предмета, опомена је изречена 9 пута, а у 19 случајева поступак је обустављен. За око 300 случајева поступак је у току. У истом периоду 56 предмета је обрађено у сарадњи са здравственим и центрима за социјални рад.

Кривична дела

У складу са Чланом 118а, Кривичног закона Републике Србије – Насиље у породици – поднето је 65 пријава и то:

(1) По ставу 1.

(ако се употребом силе или озбиљном претњом да ће напасти на живот или тело повређује или угрожава телесни или душевни интегритет члана породице).....50

(2) По ставу 2.

(ако је при извршењу дела из става 1. коришћено оружје, опасно оруђе или средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши).....10

(3) По ставу 3.

(ако је услед дела из става 1. и 2. наступила тешка телесна повреда или трајно и тешко нарушавање здравља члана породице или је дело извршено према малолетнику).....5

(4) По ставу 4.

(ако је услед дела из става 1. и 2. наступила смрт члана породице).....4

Кривично дело силовања (Члан 103. Кривичног закона Републике Србије), током 2002. године регистровано је 7 пута, у 2003. години евидентирано је 9 случајева, а за прва четири месеца 2004. године пријављен је један случај силовања. Током 2002. године почињена су 3 покушаја силовања, док 2003. и у прва четири месеца 2004. године званично није регистрован ниједан покушај силовања.

Ипак, званични подаци пружају само делимичан увид у проблем раширености насиља над женама, јер нам они сведоче само о случајевима у којима је жртва или неко други пријавио насиље полицији. Специфичност насиља над женама је управо у томе што у великом броју случајева оно остаје непријављено из различитих разлога. Ради добијања потпуније слике о степену насиља над женама, ове податке би требало комбиновати са подацима добијеним од других организација које се баве овим проблемом (СОС телефони, Центри за социјални рад, невладине организације итд.).

Активности у делу родне равноправности

Брак, деца, породица

У току периода који покрива годишњи извештај није било жалби које би могле да се подведу под кршење права на основу пола. Највише притужби жена односило се на проблеме који произилазе из развода брака и поверавања деце на бригу и старање. Током испитивања да ли су институције које брину о овоме повређивале права грађанки/грађана, дошло се до закључка да центри за социјални рад, па ни остале институције, не могу до краја успешно да спроведу своја решења, због чега жене и деца, па и мушкарци, остају ускраћени у својим правима на породичне односе. Веома често позадина проблема јесте породично насиље, у којем највећу штету трпе деца која су често занемарена и невидљива, односно, у другом плану у односу на родитеље.

Представници 10 - так центара за социјални рад на територији АП Војводине указали су на то да постоје многобројни проблеми у њиховом раду који се огледају, пре свега у томе да, иако имају овлашћења да поступају у највећем броју случајева, најчешће не могу да спроведу своје одлуке зато јер оне немају снагу извршне исправе, какву имају пресуде у судском поступку. Најалармантније стање је у области заштите деце, старих и душевно оболелих особа.

У свим центрима је евидентиран пораст насиља, нарочито породичног, али је указано на то да не постоји статистички јасно разграната евиденција о томе који видови насиља у породици постоје, јер нису дефинисани критеријуми за разграничавање врста насиља. Центри за социјални рад нису ни материјално ни кадровски оспособљени да квантитативно и квалитативно одговоре потребама грађана у новонасталој друштвеној ситуацији повећаног броја и сложености проблема са којима се ове институције суочавају.

Хитно је потребно доношење закона у овој области и њихово прилагођавање савременој пракси и потребама грађана. Представници центара за социјални рад затражили су помоћ покрајинског омбудсмана у предочавању надлежним министарствима на значај другачијег приступа сфери социјалне заштите и њеном децентрализовању. Заједнички закључак је да би требало званично увести протоколе за сарадњу између институција – судова, полиције, здравствених установа, школа, локалне администрације и центара за социјални рад како би проблеми и тешкоће грађана били решавани ефикасно и мултидисциплинарно, а допринос покрајинског омбудсмана био би мониторинг њиховог рада и едукација родитеља, запослених у центрима и школама, полицији и судовима у сфери поштовања људских права.

Жене и рад

Према важећим законима, жене су у својим правима и обавезама изједначене са мушкарцима. Закон о раду садржи посебну одредбу о забрани дискриминације, према којој особа која тражи запослење или запослени, не могу бити стављени у неповољнији положај у односу на друге, без обзира на пол.

Неколико конкретних случајева директних притужби жена које су остале без посла, као и указивања организација која се баве женским људским правима, на то да се женама право на рад закида тако што се спроводи прикривена дискриминација по полу и годинама живота, подстакло је почетак истраживања овог проблема од стране покрајинског омбудсмана.

Национална служба за запошљавање, Покрајинска служба у Војводини, прихватила је да користи упитник Покрајинског омбудсмана и спроведе анкету о прикривеним облицима дискриминације на тржишту рада на основу пола, година живота или друге припадности, руководећи се чињеницом да и Закон о запошљавању забрањује дискриминацију приликом запошљавања.

Искуства оних који траже посао и синдиката казују да се жене теже запошљавају, а послодавци се радије опредељују за мушкарце због тога што ће жене користити породично одсуство, неговати децу или узимати боловање због неге детета. Из тих разлога на боља радна места примају мушкарце. Жене из страха не говоре о томе и не пријављују дискриминацију и притиске од стране послодавца с једне стране да не би изгубиле посао, а са друге, због реакција околине која осуђује, пре жртву него послодавца.

Шта је показала анкета међу незапосленима у војвођанским филијалама Националне службе за запошљавање?

Анкета је спроведена међу 113 незапослених у Новом Саду, Сомбору, Суботици, Кикинди, Сремској Митровици и Кули. Учествовало је 82% жена и 18% мушкараца. На питање о брачном статусу и броју деце, мушкарци одговарају да им је то питање било постављано у 53% случајева, а у 47% да им то питање није постављано. У образложењу да ли је то био један од разлога због којих нису били примљени на посао, 11% мушких испитаника сматра да је то имало утицаја на пријем на посао, 47% сматра да то није имало утицаја на то да не добију посао, а 42% мушких испитаника није се изјаснило о овој тврдњи. Од укупно 93 испитане жене (82%), половина је одговорила на питање да су им послодавци постављали питање о томе да ли су у браку и колико деце имају. Њих 47% каже да им није постављано то питање, а 3% није одговорило на ово питање. Чак 32% жена сматра да је брачни статус и број деце био разлог због којих нису примљене на посао, 18% сматра да то није био разлог, а 50% жена није дало образложење.

Жене и мушкарци подједнако имају искуство са послодавцима који постављају питања о породичном статусу, који не би требало да има директне везе са могућношћу

професионалног обављања задатака на послу, нити са стручним квалификацијама кандидата. Постоји ипак разлика у перцепцији образложења приликом одбијања кандидата за одређени посао. Док жене мисле да су брак и деца били узрок за одбијање пријаве за запослење, мушкарци томе не придају значај, о чему сведочи и податак да чак 42% испитаника није одговорило на ово питање. Различито тумачење и прихватање питања у вези са породицом и запослењем је у великој мери последица патријархалних назора и расподела друштвене моћи према којима се женама придаје већи значај и улога у приватној сфери која их истовремено ограничава у њиховим професионалним амбицијама и постигнућима.

Транзиција и промене у односима на тржишту рада на површину су избациле дискриминацију по годинама (ткз. ејдизам), која раније није била позната на овим просторима. Овакав приступ радној снази је последица неолибералног концепта друштва и економије у којем се принцип једнаких могућности тумачи као могућност да се сви својом способношћу, знањем и вештинама, под тржишним условима "боре" за своју позицију, при чему се заборавља да мушкарци и жене, млади и стари, немају исте почетне услове. Ово је важно имати на уму када се говори о поштовању права на рад и заговарању код државе предузимања мера за уклањање разликовања приликом запошљавања.

Анкета је потврдила да су године живота разлог дискриминације приликом заснивања радног односа. Више од половине испитаница (54%) сматра да године живота имају утицај на заснивање радног односа. Објашњавајући у анкети ситуацију жене кажу: "ако сте млађи од 30 година онда немате искуства, желите да заснујете породицу, одлазите на породилско одсуство, а ако сте старији од 30 или 40 година, онда нисте довољно атрактивни, млади и леви да бисте добили посао". Ретке жене сведоче и о својеврсном притиску послодаваца који им приговарају због изгледа и година живота и на индиректан начин им поручују да нису пожељне на радном месту на ком су. Радно искуство је непремостива препрека за млађе жене, а када се запосле, не ретко им се постављају захтеви који немају много везе са основним пословима. У анкети је 78 испитаника/ца изјавило да је уочило огласе у којима се кандидати ограничавају са становишта пола, година живота, употребом мушког рода за занимања, директног условљавања у вези са децом, полом, годинама живота и изгледом. Само 16% испитаника/ца није уочило овакав вид избора кандидата, док 4% испитаника/ца на ово питање није одговорило.

Механизми за остваривање родне равноправности

Приликом увођења нових механизма за остваривање равноправности полова, Покрајински омбудсман је Одборима Скупштине АП Војводине за прописе и равноправност полова дао позитивно мишљење о овим прописима и упозорио да Одлуку о равноправности полова, као ни Одлуку о Заводу за равноправност полова није могуће остварити без одговарајућег буџета.

Неоспорно је да једино АП Војводина има заокружен систем механизма за остваривање родне равноправности, али и то, да без системске и материјалне подршке механизми могу да остану мртво слово на папиру.

Постојање Одлуке о равноправности полова је од изузетне важности за делатност омбудсмана, односно заменика/це за равноправност полова.

Положај Ромкиња

Омбудсман је био домаћин промоције извештаја из сенке невладине организације Женске студије и истраживања "Милева Марић Ајнштајн" о положају Ромкиња "Невидљиве – људска права Ромкиња у Војводини". Овакав пројекат значајан је за сагледавање положаја ромске националне заједнице и посебно женске популације која је знатно више угрожена. Ромкиње припадају такозваној рањивој групи популације, јер су свакодневно изложене разним видовима дискриминације, зато што су припаднице националне мањине, али и због тога што су жене. Животна сведочења Ромкиња дају потресну слику њиховог свакодневног живота у својеврсној изолацији, ограниченог строгим патријархалним назорима, сиромаштвом, недоступношћу образовања, лечења и готово свих људских права. Покрајински омбудсман је подршком промоције оваквог вида истраживања дао јавну подршку независном извештавању о стању људских права појединих мањинских група какве су жене, припаднице националних заједница у Војводини.

Едукација

Значајан део активности односио се на промоцију институције омбудсмана у делу равноправности полова. О значају институције, делатности и првим искуствима покрајинског омбудсмана говорило се на семинарима које је организовала Мисија ОЕБС-а "Жене то могу у органима локлане самоуправе" у Кикинди и Бечеју, затим на семинарима ОЕБС-а са кандидаткињама за одборнице у општинама у Србији.

Институција омбудсмана, посебно заштита женских људских права, представљена је и Комисији за равноправност полова и грађанкама у општини Врбас. О механизмима за постизање равноправности и заштити жена било је речи на презентацијама омбудсмана волонтерима Екуменске хуманитарне организације и Норвешке црквене помоћи – регионална конференција у Новом Саду и Фекетићу, као и на скупу Лиге јеврејских жена са подручја Србије који је одржан у Суботици.

Препоруке

За потпуније разумевање реалне ситуације у којој се налазе жене у Војводини неопходно је располагати са више података. Ово се посебно односи на проблем насиља над женама о коме готово да не постоје валидни званични подаци. Узрок лежи у чињеници да статистика испушта овај друштвени проблем из свог видокруга, али је делом проузрокован и самом природом проблема (углавном непријављивањем насиља од стране жртве из различитих разлога).

Да би се стекао потпунији увид у дистрибуцију друштвене моћи, посебно економске, неопходно би било располагати прецизним подацима о висини прихода жена и мушкараца на територији АП Војводине или подацима о имовини у власништву жена и мушкараца (предузећа, некретнине, аутомобили и сл.). Ови подаци су или недобављиви или би њихово прибављање захтевало обиман истраживачки рад, а тиме и значајна финансијска средства.

Ипак, и на основу прикупљених података могу се препознати сфере у којима је неравноправност између жена и мушкараца најизраженија и у којима је неопходно предузети конкретне мере.

Политичка партиципација. Садашња заступљеност жена у представничким телима која не достиже, законима и одлукама прописаних 30%, показује да се подстицајан амбијент за остваривање политике родне равноправности мора непрекидно градити и подржавати. Увођење квота у изборне законе поправило је стање, али у остварењу равноправности жена и мушкараца у сфери политике треба предузети и додатне мере и побољшати решења у закону и покрајинској одлуци како би минимална квота од 30% била испоштована. Свака трећа жена на листи, или женска изборна листа, допринеле би да се уз помоћ квоте на местима одлучивања нађе трећина жена, што се сматра минимумом који доприноси променама и остваривању принципа једнаких могућности.

Заступљеност на местима одлучивања у јавним институцијама. Ма колико непотпуни, прикупљени подаци јасно указују на недовољну партиципацију жена на местима одлучивања у јавним/државним институцијама. Удео жена на овим позицијама није у сразмери, нити са већинским уделом жена у укупном становништву, нити са образованом структуром жена.

Образовање. Иако је на пољу образовања највише постигнуто када је у питању равноправност полова, одређене мере би требало предузети да би се повећао број жена са највишим академским звањем. Посебну пажњу треба обратити на образовање Ромкиња будући да су оне двоструко дискриминисана друштвена категорија (и као жене и као припаднице ромске националне мањине). Родна анализа уџбеника и њихова измена је пут ка смањивању и потпуном укидању стереотипа о родним улогама у друштву.

Насиље над женама. Неопходно је предузети конкретне акције којима би се повећала друштвена видљивост овог проблема као и мере на његовом сузбијању. У том смислу потребан је већи ангажман јавне управе на системском решавању проблема и сталном финансирању организација и институција које се баве овим проблемом, пре свега центара за социјални рад. У буџету Војводине треба обезбедити новац за увођење "сос" телефона и прихватилишта за жене жртве породичног насиља. **Одлука о равноправности полова предвиђа увођење ових облика заштите, али не предвиђа буџет за остварење ове мере, па га треба што хитније увести.**

Да би се променило садашње стање и унапредио положај жена у Војводини, неопходно је предузети и следеће кораке:

- даље успостављање и јачање институционалних механизма за постизање родне равноправности;
- **обезбедити материјална средства за остваривање Одлуке о равноправности полова и почетак рада Покрајинског завода за равноправност полова;**
- стално праћење стања на пољу равноправности полова и надгледање примене свих законских и других одредаба које се заснивају на принципу недискриминације и равноправности жена и мушкараца;
- увођење родне димензије у званичну статистику
- посебне мере и програме у области насиља над женама и женског здравља;
- успостављање сарадње између владиних тела (органа унутрашњих послова) и невладиних организација (СОС телефона, прихватилишта, односно, сигурних женских кућа и др.) да би се стекао што потпунији увид у распрострањеност насиља над женама;
- помоћ у оснивању и стална финансијска подршка мрежи СОС телефона, као и невладиним организацијама које се баве проблемом насиља над женама;
- уводити подстицајне мере запошљавања жена
- основати **кредитни или гарантни фонд** којим би се подстицало женско предузетништво што би требало да води побољшању економског положаја жена и повећању њихове економске независности. Истовремено, овај фонд би требао да женама олакша доступност кредита који им често остају недоступни услед чињенице да се некретнине на основу којих се најчешће добијају кредити не књиже на њима.

Оквирни план за будући рад у области родне равноправности:

1. Институција Омбудсмана ће радити на афирмацији женских људских права, пре свега кроз едукацију различитих група жена, али и мушкараца, нарочито младих.
У сарадњи са невладиним организацијама и локалним органима власти спроводити едукацију сеоског становништва, нарочито сеоских жена.
2. Осмислити иновативне програме за едукацију запослених у институцијама које се баве социјалном заштитом у вези са људским правима и елиминацијом насиља, евиденцијом насиља у породици, криза брачне заједнице, проблема самохраних мајки, и старих особа које живе саме.
Биће осмишљен начин вођења евиденције насиља у породици и сексуалног злостављања жена, кризе брачне заједнице, проблем самохраних мајки и старих особа које живе саме.
3. Подстаћи лобирање код покрајинских и општинских власти да се уведу и финансирају СОС телефони и прихватилишта, тзв. сигурне куће за жртве породичног насиља.
4. Покренути лобирање код Извршног већа АП Војводине да се обезбеде средства за почетак рада и финансирање Покрајинског завода за равноправност полова (ресурсни центар који би обједињавао и прикупљао све информације у вези са женским питањима).
5. Истраживати и упозоравати јавност на прикривене облике дискриминације приликом запошљавања и губитка посла, са указивањем на потребу увођења подстицајних мера за економско оснаживање угрожених групација становишта. Покрајински омбудсман ће направити базу података о прикривеној дискриминацији на тржишту рада.
6. Организовати округле столове и осмислити програм за увођење родно осетљивог језика у јавну употребу, а нарочито у органима покрајинске и локалне управе.
7. Залогати се за увођење родно осетљиве статистике у покрајинским органима, али и на нивоу општина.

4. Извештај о стању права детета у АП Војводини

Према одредби члана 16. Одлуке о Покрајинском омбудсману ("Службени лист АПВ", број 23/2002, 5/2004), заменик омбудсмана задужен за заштиту права детета обавља следеће послове:

- прати примену међународних стандарда и закона који уређују права детета;
- прикупља информације о примени закона и других прописа о правима детета;
- надгледа праксу и континуирано прати остваривање права детета;
- надгледа процес доношења нових прописа или измене важећих прописа у свим областима које су у вези са остваривањем права детета;
- даје савете надлежним органима у вези са доношењем, изменама и допунама прописа који се односе на заштиту права детета, као и у вези са применом тих прописа;
- саставља део годишњег извештаја омбудсмана о остваривању права детета у којима посебно обрађује случајеве кршења ових права;
- обавештава надлежне органе и ширу јавност о стању права детета;
- на сопствену иницијативу или на захтев појединца даје изјаве и саопштења о кршењу права детета;
- прима и испитује представке које се односе на кршење права деце;
- на сопствену иницијативу или на захтев појединаца издаје саопштења о случајевима кршења права деце;
- сарађује са надлежном установом за социјални рад у мирном решавању спорова насталих поводом кршења права детета;
- посредује у мирном решавању спорова у вези са кршењем права детета;
- иницира покретање кривичних, дисциплинских и других поступака код надлежних органа у случају кршења права детета;
- организује и учествује у организацији и припремама саветовања о остваривању и поштовању права детета;
- организује и учествује у организацији и припремама кампања за информисање јавности о питањима значајним за остваривање права детета и проблемима у вези остваривања тих права;
- предузима активности усмерене ка подизању свести код јавног мњења у вези са проблемима у остваривању права детета и начина на који заштита ових права може бити унапређена;
- иницира и подстиче образовање за поштовање права детета;
- сарађује и размењује искуства са другим омбудсманима, и заменицима омбудсмана у земљи и иностранству у вези са заштитом права детета;
- обавља друге послове у складу са одлуком омбудсмана.

Демографски подаци за Војводину

Према подацима Пописа из 2002. године на територији АП Војводине живи 2.031.992 становника, од чега деце од 0 – 4 године 92.584 (47.535 дечака и 45.049 девојчица), од 5 – 9 година 107.834 (55.422 дечака и 52.412 девојчица), од 10 – 14 година 121.796 (62.380 дечака и 59.413 девојчица) и од 15 до 19 година 137.777 (70.365 дечака и 67.412 девојчица).

Дете и друштво

Појам детета

Историјски посматрано, представа о детињству, појам, дефиниција и доживљај детета као људског бића и његовог места у свету одраслих одувек је била условљена различитим факторима и тако уживала посебан приступ у друштву. Овај однос је релативан и у различитим епохама заузима другачији модел, па се тако, на пример, дете током средњег века поимало као *homunculus*, "човек у малом", биће које има све карактеристике одраслог, док током периода ренесансе слика добија потпуно другачији смисао и дете постаје биће које се не само квантитативно, већ и квалитативно разликује од одраслог човека. Овакво свеобухватно и другачије доживљавање детета дало је резултате и у науци, те психологија XIX-ог и XX-ог века обилује истраживачким радом на пољу испитивања интелектуалног, емоционалног и моралног развоја, као и учења, интелигенције, моторике... XX век дао је значајна имена у дечјој (развијној) психологији, која су својим остварењима допринела да данас без двоумљења дете прихватамо као **биће са потенцијалима, које пролази кроз развојне фазе, како у психофизичком, тако и у интелектуалном, емоционалном и моралном сазревању.** Према Конвенцији о дечјим правима "дететом се сматра особа испод 18 година живота, уколико се, по закону који се примењује на дете пунолетство не стиче раније".²⁰

Правна заштита деце

Ако дете посматрамо као посебну друштвену категорију државног поретка, онда треба истаћи да се све до 1989. године на међународноправном нивоу сматрало да су она већ довољно заштићена у оквирима опште заштите појединаца на основу, до тада важећих, докумената која су гарантовала заштиту људских права (документи попут *Универзалне декларације о људским правима из 1966, Међународног пакта о људским правима, Конвенције против мучења и других окрутних, нечовечних или понижавајућих поступака или казни, Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода* итд.)²¹ Ипак, и поред установљених принципа, пракса и искуство многих земаља показала је да овакав облик заштите није довољан те да је неопходно усвајање посебног међународноправног документа обавезујућег карактера којим би се дефинисала посебна упутства на плану поступања са децом. Државе које потпишу овакав вишестрани споразум и ратификују овакав документ преузимају дужност и одговорност да такве одредбе уграде у свој унутрашњи правни поредак и раде на његовој примени.

Међународноправна заштита

Након једанаест година од усвајања *Универзалне декларације о људским правима* (1948) Генерална скупштина УН усвојила је 1959 год. први документ који се посебно бави овом облашћу – *Декларацију о правима детета*, у којој је изражена потпуна одлучност за издвајање деце као посебно осетљиве друштвене групе у циљу обезбеђивања њихове потпуне заштите.

20. новембра 1989. Генерална скупштина УН је након много година труда усвојила ***Конвенцију о правима детета***, као **први међународни уговор којим се постављају стандарди из ове области** (у погледу опстанка, развоја, заштите и партиципације, регулисано са 54 члана) и који се посебно бави питањима права детета. Овај документ представља, дакле, први међународни инструмент којим се правно уређује област заштите дечјих права, а који по ратификацији добија обавезујући карактер. Примера ради, ову Конвенцију је до септембра 1990. године ратификовало 20 држава, до 1995. године 175, а 1999. године 191 држава од укупно 193 земаља на свету.

Ради утврђивања и праћења начина спровођења ових права, УН су формирале и посебно тело (Комитет) које се бави надзором имплементације ових одредби у домаћем

²⁰ стр. 21, Конвенција о правима детета, Југословенски центар за права детета, Београд, 1999.

²¹ Овај текст је делимично преузет из Конвенција о правима детета, Југословенски центар за права детета, Београд, 1999.

законодавству појединих држава. У том смислу, стране уговорнице су дужне и обавезне да сваких пет година Комитету у Женеви достављају извештаје о примени ове Конвенције, односно, о усклађености националног законодавства у области заштите детета са њеним одредбама, његово спровођење и приказ стања у пракси. Од држава се очекује да укажу на чиниоце и евентуалне тешкоће који утичу на степен испуњавања обавеза из ове Конвенције. У том циљу, Комитет има право да позове и друга надлежна тела да пруже стручни савет из ове области (нпр. различите невладине организације).

За нас је од посебног значаја чињеница да је, СФРЈ у децембру 1990. ратификовала Конвенцију о правима детета ("Службени лист СФРЈ, Међународни уговори, бр. 15/90; ("Службени лист СФРЈ, Међународни уговори, бр. 4/96 (повлачење резерве дате при потписивању) Службени лист СРЈ бр. 2/97;), а Савезна Република Југославија је по свом формирању преузела обавезе из свих ратификованих докумената. Влада СРЈ је 1994. поднела Комитету за права детета "Извештај о примени Конвенције о правима детета у СРЈ за период 1990-1993". У том извештају дат је преглед питања као што су: опште мере примене, објављивање Конвенције, дефиниција детета, основни принципи, грађанска и политичка права, породична и алтернативна нега, основна здравствена и социјална заштита, образовање, слободно време и културне активности, као и посебне мере заштите. Следећи извештај Влада је била дужна да достави 1998 године, а наредни 2003.

Осим овога, кад је реч о нашој земљи, у Њујорку је (2002. године) након одржаног светског самита за децу дефинисан завршни документ под називом "Свет по мери деце", на основу којих су изнете препоруке националног плана акције и стратегије за децу у Србији.

Наша земља је, између осталог, потписник и следећих међународних уговора, а који регулишу материју заштите деце:

- Међународни пакт о грађанским и политичким правима од 16.12.1966. године ("Службени лист СФРЈ, бр. 7/71;
- Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима од 16.12.1966. године ("Службени лист СФРЈ, бр.7/71);
- Конвенција о престанку на брак, минималној старости за склапање брака и о регистрацији бракова, ("Службени лист СФРЈ, Додатак, бр. 13/64;
- Конвенција о сузбијању и укидању трговине лицима и експлоатацији других, Службени лист ФНРЈ, бр. 2/51;
- Конвенција УНЕСКО против дискриминације у погледу образовања, Службени лист СФРЈ (Додатак), бр. 4/64;
- Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, Сл. лист СРЈ, Међународни уговори, бр. 6/01;
- Протокол којим се мења Конвенција за сузбијање трговине женама и децом, Сл. лист ФНРЈ, бр. 41/50;
- Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, Сл. лист СРЈ (међународни уговори), бр. 6/01;

Правна заштита деце у Србији - Војводини

Кад је реч о правној заштити деце код нас, њихов положај и заштита као посебна категорија регулисани су законима Србије и Црне Горе у складу са Уставом, као највишим правним актом. Навешћемо само неке од њих:

- **Устав републике Србије** ("Службени гласник РС", бр. 1/90)

Важећим Уставом Републике Србије из 1990. године питања права и заштите деце помињу се у неколико чланова у оквиру Слободе, права и дужности човека и грађанина (други део). У његовим члановима приметно је да права деце као посебне категорије нису довољно прописана и регулисана већ се посредно помињу, у оквиру права на заштиту мајке и детета и лица која нису у могућности самостално да се издржавају²². такође нема посебне дефиниције детета, већ се стицање пунолетства везује за стицање активног и пасивног бирачког права.

²² **члан 12** "Злупотреба слобода и права човека и грађанина противустванна је и кажњива, онако како је то законом предвиђено".

члан 13 "Грађани су једнаки у правима и дужностима и имају једнаку заштиту пред државним и другим органима, без обзира на расу, пол, рођење, језик, националну припадност, вероисповест, политичко или друго уверење, образовање, социјално порекло, имовно стање или које лично својство".

- **Уставна повеља државне заједнице Србије и Црне Горе** ("Службени лист СЦГ", број 1/2003).
Права и заштита деце не помињу се као посебна категорија, већ су питања деце саставни елемент дела који се тиче остваривања људских и мањинских права и грађанских слобода, регулисаних чланом 9²³. Посебан део Уставне повеље односи се на Повељу о људским и мањинским правима и грађанским слободама.
- **Повеља о људским и мањинским правима и грађанским слободама** ("Службени лист СЦГ бр.6/2003)
Одредбе овог документа детаљније разматрају питања поштовања људских и мањинских права као и грађанских слобода; права на безбедност; правично суђење; поштовање приватног и породичног живота; слободе мисли, савести и вероисповести; слободе изражавања; слободе кретања итд.
Одредбе које се тичу права на образовање; забране дискриминације; неповредивости психичког и физичког интегритета; права на слободу и безбедност; права на поштовање приватног и породичног живота; права на склапање брака; слободе мисли, савести и вероисповести; слободе мишљења и изражавања; пунолетства; посебне заштите мајке и детета; социјалног осигурања; права на заштиту здравља могу се посредно или непосредно односити и на децу, иако њихова права нису посебно регулисана ниједним чланом²⁴.
- **Закон о раду** (Службени гласник РС бр.70/2001, 73/2001)
Питања која се директно тичу права на запослење малолетних лица (године живота, услови рада, улога старатеља и сл.) регулисана су у неколико одредби овог закона,²⁵ а остала питања која се дотичу ове области регулисана су члановима 34, 45, 67, 68, 69, 71, 75, 97, 102 и 178. Приметно је, међутим, да се у њему не назире конкретизација, већ се наводе само широки оквири.
- **Закон о браку и породичним односима** (Службени гласник СРС бр. 22/80, 24/84, 11/88; Службени гласник РС бр. 22/93, 25/93, 35/94, 46/95, 29/2001)
Најобимнији облици заштите породице и деце наведени су у Закону о браку и породичним односима и то у областима породице, брака, односа родитеља и деце, посебних облика заштите деце без родитељског старања, старатељства, издржавања, имовинских односа, поступка у брачним споровима, личног имена. У свакој од наведених области говори се о брачном другу, ванбрачном другу, деци са и без родитеља, као и особама (и децом) са посебним потребама. Чланови који се односе на ове одредбе су: 7, 14, 15 (изричито је наведено да се пунолетство стиче са 18 година), 18, 19, 23, 33, 114, 115, 116, 122, 133, 134, 139, 298, 300 и други²⁶.

²³ **члан 9** "Државе чланице уређују, обезбеђују и штите људска и мањинска права и грађанске слободе на својој територији".

"Достигнути ниво људских и мањинских права, индивидуалних и колективних и грађанских слобода не може се смањивати".

"Србија и Црна Гора прати остваривање људских и мањинских права и грађанских слобода и обезбеђује њихову заштиту у случају када та заштита није обезбеђена у државама чланицама".

²⁴ **члан 25** "Деца рођена ван брака имају једнака права као деца рођена у браку".

члан 35 "Дете рођено на територији Србије и Црне Горе има право на држављанство ако нема друго држављанство".

члан 36 "Пунолетство се стиче са навршених 18 година живота".

члан 39 "Породица, мајка и дете уживају посебну заштиту".

²⁵ **члан 9** "... запослени млађи 18 година имају право на посебну заштиту".

члан 13 "Радни однос може да се заснује са лицем које има општу здравствену способност и најмање 15 година живота...".

"Радни однос са лицем млађим од 18 година може да се заснује уз писмену сагласност родитеља или стараоца, ако такав рад не угрожава његово здравље, морал и образовање".

²⁶ **члан 14** "Право на лично име".

члан 15 "Пунолетство се стиче са навршених 18 година живота".

члан 33 "Родитељи имају право и дужност да се старају о подизању и васпитавању своје деце... Родитељско право припада мајци и оцу заједно".

члан 114 "Малолетна деца имају право да живе са својим родитељима..."

- **Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана** ("Службени гласник РС", број 36/91, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/2001, 84/2004)
- **Закон о финансијској подршци породици са децом**, Службени гласник РС, бр. 16/02-1;
- **Закон о друштвеној брзи о деци** ("Службени гласник РС", бр.49/92,29/93,53/93,67/93,28/94,47/94,48/94,25/96,29/01);
Област друштвене заштите деце у овом закону регулисана је у оквиру следећих целина: Право на помоћ у кући, Дневни боравак, Смештај у установу социјалне заштите или другу породицу, као и Установе социјалне заштите. Њима се прописују и регулишу неопходни услови за остваривање социјалне заштите и смештаја деце у дневни боравак, установу социјалне заштите или другу породицу. Чланови који се односе на ове одредбе су: 33, 37, 39, 40, 80-88, 97-100²⁷.
- **Закон о здравственој заштити** ("Службени гласник РС", бр. 17/92, 26/92, 50/92, 52/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 18/2002);
- **Закон о здравственом осигурању** ("Службени гласник РС", бр. 18/92, 26/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 46/98, 54/99, 29/2001, 18/2002, 80/2002, 84/2004);
- **Закон о југословенском држављанству** ("Службени лист СРЈ", бр. 33/96, 9/2001);
- **Закон о основној школи** ("Службени гласник РС", бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003);
- **Закон о средњој школи** ("Службени гласник РС", бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/2002, 25/2002, 62/2003);
- **Кривични закон републике Србије** ("Службени гласник СРС" бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90, "Службени гласник РС", бр. 16/90, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002, 80/2002, 39/2003, 67/2003)
Кад је реч о кривичним одредбама овог закона питања малолетничке деликвенције налазе се у одељку Одредбе о васпитним мерама и кажњавању малолетника. Члан 12 наводи да се "малолетним учиниоцима кривичних дела могу изрећи ове васпитне мере: дисциплинске мере, мере појачаног надзора и заводске мере".
Свака од наведених мера даље се разматра у виду посебних чланова. Од 37-40 члана су одмеравање и извршење казне малолетничког затвора као и престанак васпитне мере услед изрицања казне малолетничког затвора²⁸.
- **Закон о извршењу кривичних санкција**, Сл. гласник РС, бр. 18/92;
- **Закон о прекршајима** (Службени гласник СРС 44/89, Службени гласник РС 21/90, 11/92, 20/93, 53/93, 28/94, 16/97, 37/97, 36/98, 44/98, 65/2001, 55/2004 и Службени лист СРЈ 62/2001.)
Одредбе које се тичу васпитних мера и кажњавања малолетника наведени су у глави 6, и то у члановима од 51-64²⁹.

²⁷ **члан 33** "Право на дневни боравак има дете ометено у физичком или психичком развоју, дете оболело од аутизма, дете са поремећајима у друштвеном понашању".

члан 37 "Право на смештај у установу социјалне заштите има дете без родитељског старања и дете чији је развој ометен породичним приликама, дете ментално ометено у развоју и дете са поремећајима у друштвеном понашању".

члан 81 "Центар за заштиту одојчади, деце и омладине обезбеђује деци од рођења до треће године живота превентивну здравствену заштиту и негу, медицинску дијагностику, лечење, рехабилитацију, васпитавање и социјалну заштиту"

²⁸ Одредбе које се тичу васпитних мера и кажњавања малолетних лица налазе се у оквиру четврте главе Кривичног закона Републике Србије.

²⁹ Неки од чланова:

Члан 59 "Код изрицања васпитне мере узимају се у обзир старост малолетника, степен његовог душевног развоја, психичке карактеристике и мотиви због којих је извршио прекршај, досадашње васпитање, околина и услови под којима је живео, тежина прекршаја, да ли му је већ пре тога била изречена васпитна мера као и све остале околности које утичу на избор васпитне мере којом ће се најбоље постићи сврха преваспитавања".

Члан 62 "...старијем малолетнику се може изрећи казна само ако је у време извршења прекршаја, према својој душевној развијености могао схватити значај своје радње и управљати својим поступцима и ако због тежих последица прекршаја или већег степена прекршајне

- **Закон о утврђивању одрђених надлежности Аутономне Покрајине Војводине** (Службени гласник РС бр.6/2002 од 7. фебруара 2002. године) Према овом закону правна заштита деце помиње се у члану 25 у оквиру правне заштите породице и старатељства, где Аутономна покрајина преко својих органа, у складу са законом којим се уређује правна заштита породице и старатељство врши послове другостепеног органа у односу на решења органа старатељства са територије АПВ. Чланом 26 регулисана је друштвена брига о деци где Аутономна покрајина преко својих органа, у складу са законом којим се уређује област друштвене бригае о деци врши стручни надзор над остваривањем социјалног рада у установама за децу. Аутономна покрајина Војводина преко својих органа у складу са законом којим се уређују питања образовања, регулише организациона питања предшколског, основношколског, средњошколског, вишег и високог образовања, као и ученичког и студентског стандарда.

Механизми остваривања гарантованих права по Конвенцији о правима детета

Иако се са међународноправне тачке гледишта још од проглашавања Конвенције питању деце прилази на посебан начин, ради успешне примене њених чланова у пракси, одредбе морају бити уграђене у домаће законодавство. У том погледу слика чланова конвенције и стварног положаја деце у друштву не подудара се са националним законодавством Србије.

Овај приказ послужио је као кратак увид у законску регулативу наше земље, чија се међусобна усклађеност према извештају о остваривању међународно зајамчених права детета у пракси у Србији³⁰ оцењује као непотпуна из неколико разлога. Наводимо неколико тих заључака:³¹

Устав Србије не признаје посебно права детета.

Не постоји посебан закон о правима детета, који би садржао основне принципе без којих та права не могу да се остварују, као и начела и основе на којима треба да се заснивају релевантне одредбе у другим законима

Закон о браку и породици није довољно усклађен с Конвенцијом о правима детета.

Закон о социјалној заштити Републике Србије није у потпуности у складу са Конвенцијом и другим међународним нормама и стандардима.

Независни систем заштите права детета није установљен (као и низ других области које се тичу деце).

Закључак

Из претходно реченог, може се приметити да је однос између детета и државе, пре свега, друштвено-историјски условљен и да поимање детињства у великој мери утиче на положај које дете заузима у одређеном друштвеном систему. Прегледом међународно признате документације (која за подручје рада има заштиту дечјих права) закључак је да се у земљама Европске уније дечја права штите посебним законским актима. Наше законодавство још није довољно правно и практично усаглашено са потребама деце, иако су самим потписивањем и ратификовањем Конвенције преузете све обавезе њиховог поштовања. Овом приликом наглашавамо да се овакав однос рефлектује и на друга подручја, те да је неопходно радити више и одговорније на овом пољу, јер, једино спрега теоријског и практичног сазнања може остварити успешно стандардизовање и усклађивање односа друштва и деце у целини.

Представа о детету у нашој култури

Породица

Породично васпитање XX века карактерише помало амбивалентан однос према деци. Са једне стране преовладава педоцентризам (дете се поставља у центар и смисао живота), а са

одговорности не би било оправдано применити васпитну меру... казна затвора која се изрекне малолетнику не може бити дужа од 15 дана "...

³⁰ "Права детета у Србији 2003.", Центар за права детета, Београд, 2004.

³¹ "Права детета у Србији ", Центар за права детета, стр. 13, Београд, 2003.

друге стране стално се повећава број деце која се занемарују или злостављају и која расту у непотпуним, као и у породицама са поремећеним односима. То све оставља дубоке последице на формирање дечјих ставова, њихове слике света, као и на формирање будућег односа према животу.

Иако на ситуацију у којој се деца у Србији налазе директно утичу политичке, економске и друштвене прилике, она је ипак у великој мери условљена ставовима одраслих о деци и могућностима њиховог активног учешћа у друштву. Једна од основних карактеристика односа према детету у нашем друштву јесте превише заштитнички став (због дубоко усађене потребе да штитимо више него што је потребно, а дечје мишљење се несвесно подцењује). Осим тога, на овом подручју још увек је присутна патријархална породична структура у којој доминира патер фамилиас, а, "добро дете" је оно које је пре свега послушно! Васпитни модели који се у оваквој средини испољавају у функцији су неговања и родне неравноправности, што се огледа у различитим очекивањима од мушке, односно, женске деце. Таква позиција директно утиче на формирање ставова и уверења, могућност остваривања права на приватност, партиципацију, изражавање мишљења као и остваривања улоге које дете има како у породици, тако и у друштву. У том контексту традиционални културни образац односа друштва према деци – још присутан код нас - карактерише зависност, пасивност и послушност у односу на одрасле, као и одсуство активног учешћа деце у настави, животу школе и локалне заједнице, што све представља снажну препреку остварења основних идеја Конвенције о правима детета.

"Освешћивање" популације родитеља свакако је један од корака које је неопходно предузети како би се однос према деци квалитативно променио на боље и како би се више уважавао њихов положај.

Остављање простора и пружање прилике за активно учествовање у сопственом одрастању и слободном развоју може утицати на формирање здраве и одговорне личности детета које ће у будућности допринети напретку друштва.

Друштво

Медији као рефлексија друштвено прихваћених вредности нуде слику која представља фактор формирања представа и односа према детету у друштву (у погледу видљивости, значаја и заступљености у медијским садржајима). Тако, на пример, истраживање спроведено током 2001 године³² показује да је:

видљивост, значај и заступљеност деце у штампи врло мала и неодређена при чему је садржај текстова најчешће у виду осврта на постојећа дешавања. Деца су углавном представљена као пасивна бића, предмет заштите и старања одраслих, а ако се и помене њихова активност онда се пропагирају две паралелне слике, свака са истим интензитетом значаја: са једне стране налази се дете као жртва ратова, насиља, несрећа и дискриминација, а са друге оно је весело, радознано и безбрижно биће, актер слободног времена.

Конвенција о правима детета као садржај у текстовима (у виду извода или позивање на неке чланове) појављује се у занемарљиво малом обиму, што упућује на закључак да је присутна сложеност, свеобухватност и недовољно познавање тема у овој области.

Кад је реч о **радио емисијама** слика је готово истоветна. **Деца су у овим програмима скоро потпуно невидљива**, или се помињу у веома кратким прилозима. О деци говоре углавном новинари, стручњаци, па тек на крају родитељи и деца. "И овде се као у случају штампе уочава парадокс: иако су деца приказана као жртве којима су угрожена нека од основних права, права детета се не помињу" (исто, стр. 77) ! Радио драме у којима глуме деца проналазе се у малом броју и у често непопуларним терминима емитовања, за које скоро ни не постоји најава, нити се налазе у водичима ТВ и радио програма.

Слика детета коју нуди најутицајнији медиј – **телевизија** не разликује се умногоме од претходно наведених медија. И овде се негује **слика пасивног и недовољно видљивог детета** при чему са њихова активност своди на игру и забаву у слободно време, а ретко се приказују успешна деца или, са друге стране, деца као актери насиља.

У односу на претходно поменуто медије, о деци у телевизији говоре чешће стручњаци, родитељи, па и сама деца, али је приметно неадекватно постављање питања упућеног деци (типа "Да ли", уместо "Шта би", "Како би...") при чему се добијају штурни или одговори у служби илустрације целе приче. Притом је дете нека врста "украса", које својим присуством у

³² Нада Кораћ, Јелена Враћешевих: Невидљиво дете – слика детета у медијумима (истраживање медијске слике детета у Београду и Србији), Центар за права детета, 2001.

емисији изазива пријатне емоције. Нажалост, у протеклој деценији се путем телевизије манипулисало дечијим ликовима у политичке сврхе. Права детета се фрагментарно дотичу у појединим, тематски врло опредељеним емисијама (које већ од почетка немају потребну гледаност).

Закључак

Један од заључака који се може извести из наведених примера јесте да ми недовољно разумемо децу, њихово поимање стварности и света. Кумулација оваквог односа према деци преноси се на друштво, потом и на медије, који повратно својим деловањем утичу на јавно мњење и понашање, како у породици, тако и у друштву. Овакав став одраслих према деци, осим што је вредан сваке критике, за последицу има настајање површног приступа овако важним потенцијалним и стварним друштвеним актерима. Томе се може додати и извесна незаинтересованост медија за квалитетну обраду тема намењених најмлађима, јер осим што изискују опсежну припрему и другачији приступ, овакве теме су доста скупе. Поред тога, емисије овог типа емитују се у терминима резервисаним за одређени (школски, дечји, образовни) програм, па медијске куће често имају став о непрофитабилности ових садржаја.

Конвенција о правима детета у систему образовања

Образовни систем СЦГ чине четири нивоа образовања (предшколско, основно, средње, више тј. високо). Према подацима из школске 2001/2002. (исто, стр. 352 – *Основни показатељи о основним и средњим школама*) у 344 основне школе на територији покрајине Војводине основно образовање стиче укупно 186.112 ученика, тј. 9,16% од укупног становништва Војводине. Осим овако ниског процента, који не прелази десет одсто од укупног становништва, ни улагање у образовање ради његове квалитетније реализације није репрезентативно.

Буџетско издавање за образовање:

1996. године	4,51%
2001. године	2,70%
2003. године	3,40%

Тако према подацима Републичког Министарства просвете и спорта проценат расхода који се издваја за образовање за 2003 годину износи свега 3,4%, што показује тенденцију стагнирања или опадања (примера ради 1996 године тај проценат је износио 4,51%, 2001. године 2,7%, а 2002. године свега 3%). Треба напоменути да у Србији не постоје посебна буџетска издвајања за децу, а, проблеми у образовању на територији Србије и Црне Горе су вишеструки и датирају одавно.

Међу најизраженијим тешкоћама намеће се **недостатак квалитетних информација о положају деце у Србији**. Овде се првенствено мисли на потпуност, поузданост и валидност података и њихов приказ по областима. Најчешће се воде подаци који су у вези са буџетским издвајањима, док не постоји јединствена база података о стању и проблемима деце (квалитативно представљеним). На почетку наведена дефиниција да се "дететом сматра особа испод 18 година живота, уколико се, по закону који се примењује на дете, пунолетство не стиче раније", послужиће и сада јер током овог животног периода оно пролази кроз више нивоа образовања, које ћемо представити преко примењивости Конвенције у њима.

Предшколско васпитање и образовање

Овај ниво образовања почива на савременим концептима рада који се заснива на интерактивној педагогији и партнерским односима између деце и васпитача. С обзиром на то да предшколске установе имају функцију образовања и социјалне заштите у укупно 1848 предшколских установа на територији РС (620 у Војводини) у њима борави 162.825 деце (односно 47.777),³³ док у години пред полазак у школу њихов број расте. Чињеница да се у пракси јавља велики проблем финансирања и смештајног капацитета установа узрокује да изванредан број деце није обухваћен овим видом васпитања. Примера ради, према подацима

³³ Податак из 2002., стр. 362, Установе за друштвену заштиту деце и омладине, *ibidem*.

Центра за права детета³⁴ свега 25% деце узраста од 3-7 год. на територији РС је обухваћено овим видом васпитања и образовања.

Конвенција се као документ на овом образовном нивоу засад не примењује довољно, јер осетљивост програма и одраслих који професионално раде са децом није довољно висока у овој области. Мора се нагласити колико је дечји узраст због своје пријемчивости посебно осетљив период за формирање представа о свету, мишљења и ставова који се утемељују и касније носе кроз цео живот. Интелектуални и морални развој овог доба доприноси развоју сазнања која особи омогућује стицање поверења у себе и исправност својих поступака али и развој саосећања, разумевања различитости и бриге према другима. Свакодневне околности и животне ситуације у којима се могу наћи допринеће да млади често буду у позицији препознавања нарушавања остваривања својих права што сведочи о томе колико је значајно да се од најранијег узраста развија свест о одговорности према себи и другима. Због тога се као нужност поставља потреба примене садржаја Конвенције у раду са предшколском децом.

Основно образовање

Конвенција о правима детета у основношколском образовању примењује се слично као и на претходном нивоу. Друштвено прихваћено становиште да се деци пружа довољно у развоју, када треба да усвоје обрасце понашања, вредности и делују у складу са њима, преноси се и на основношколско образовање. Од деце се тако очекује да испуне постављене нивое знања, способности (пре свега интелектуалних), уверења и понашања, како би се осетила прихваћену. Међутим, *“Водич кроз права детета”*³⁵ јасно наглашава да не дају - одрасли деци права, већ им она припадају рођењем. Уз то, учећи се да остварују своја права схватају да су и други у истој позицији, те да туђа права треба поштовати. Активном применом Конвенције стичу се сазнања о својим правима, потреби поштовања туђих и развија преко потребна одговорност према себи и другима.

У основношколском образовном систему изборни предмет Грађанско васпитање садржајем обухвата дечја права, а принципи на којима почива Конвенција (Право на живот, Недискриминација, Најбољи интерес детета и Уважавање мишљења детета – без којих није могуће остварити ни остала права) споредно су обрађени у садржају обавезних предмета. Већина принципа (а самим тим и права) се подразумева, не наводи се посебно, па деца заправо ни немају свесног (са)знања о својим правима. Информације којима располажу најчешће су у замагљена у недефинисаном односау према одраслима, себи и другима.

Средње, више и високо образовање

С обзиром на претходне нивое образовања, посебна обрада Конвенције о правима детета у срдењошколском образовању остварује се такође кроз изборни предмет – грађанско васпитање. Оваквим стањем, други и трећи ниво образовања постају потенцијални изазов за наредне пројекте о правима деце и младих. Због присутне развојности на свим нивоима, Конвенција остаје приоритетни документ на који се морају позивати, како адолесценти, тако и одрасли који се професионално баве децом.

На квалитет образовног система нашег друштва у великој мери утиче процес транзиције у ком се тренутно налазимо. Кад је реч о Конвенцији о правима детета, може се приметити да идеја њене примене у васпитно-образовном систему постоји засад само на декларативном нивоу, али да нам предстоји дуг пут до њене дугорочне и стварне примене у пракси.

Здравствена и социјална заштита деце

Здравство

Право на здравље и здравствену заштиту је уставно право, и њега регулишу закони и прописи из здравствене заштите. Ради се о старим законским прописима. Према тим прописима, *de jure* су обезбеђена сва права **свој** деци, без било којих разлика у односу на пол, сметње у развоју или територију. Са реформским процесима свугде у друштву и посебно у

³⁴ "Извештај о стању деце у СРЈ (10 година после)", Центар за права детета, Београд, 2000.

³⁵ Југословенски центар за права, Београд, 2004.

здравству, препозната је потреба и формулисана су усмерења ка обезбеђивању и унапређивању једнаког приступа здравственој заштити за све грађане/ке Србије као и на смањење неједнакости у здрављу која постоји између:

- градских и сеоских територија,
- различитих социоекономских, образовних и других слојева становништва,
- групација у неповољном положају и са специјалним потребама.

Деца (0–19 година), која чине 22,3 % укупног становништва Србије³⁶ идентификована су као прва и најбројнија рањива група у Србији, дакле она на коју се односе циљеви документа «Унапређење здравствене заштите угрожених популационих група». Тиме се концепту права, који је постојао и у ранијем периоду додаје нова димензија која би се могла назвати политичким обавезивањем да се права остварују. Колико је од тога реализовано у садашњем тренутку немогуће је проценити.

Поред тога што је Законом о здравственој заштити и Законом о здравственом осигурању утврђен обим, садржај и начин остваривања права на здравствену заштиту предшколске и школске популације, као и студената, 1995. године донета је и посебна уредба којом су утврђени циљеви које је потребно постићи у здравственој заштити поменутих категорија, мере, активности и поступци који ће се предузимати и спроводити за остваривање циљева, приоритети, задаци, организације, распоред и кадровска обезбеђеност здравствених установа. Осим тога што сва деца у правној надлежности имају једнак приступ неопходној медицинској помоћи и здравственој заштити, задовољавањем постављених услова у будућем систему побољшаће се превенција - примарни вид здравствене заштите.

Социјална заштита

Слика односа друштва према деци преноси се и на поље социјалне заштите, па је социјална слика Србије и Црне Горе, која се неминовно ослања на економску, крајње неповољна. Према подацима Црвеног крста чак два милиона Југословена сматра се сиромашним. Такође, истраживања о сиромаштву³⁷ показују да је почетком 2000. год. више од трећине становништва у Србији било сиромашно (36,5%), будући да је њихов доходак у просеку био мањи од 30 УСД месечно. Од тога 18,2% становништва живело је у апсолутном сиромаштву, пошто је њихов доходак у просеку био мањи од 20 УСД месечно. То другим речима значи да је око 2,8 милиона становника у Србији било сиромашно, односно 1,4 милион изразито сиромашно. Домаћинства са децом, мерено породичним буџетом и у упоредиво истим условима, за 40% су у неповољнијем положају у односу на домаћинства без деце. Брига државе, када је реч о социјалној помоћи у виду материјалне помоћи, је недовољна, што показују следећи подаци:

- број корисника накнаде за породиље протеклих неколико година је у сталном опадању (1996. год је просечан месечни број корисница износио 44.365, а 2001.год. 24.371)
- број корисника/ца накнаде за матерински додатак је такође у опадању (1996.год. тај број је износио 49.076, а 2001.год. 34.200)
- дечји додатак, на име породице или појединачног детета се смањује (1996.год. 413.263 породица је примало овај додатак, док 2001.год. тај број износи 297.662. Када су деца у питању 710.814 деце је 1996. год. примало ову помоћ, а 2001.год. 534.625).

Ови подаци односе се на просечан месечан број корисника социјалне помоћи приказан неколико категорија, а једну трећину овог броја чине деца до 18 година, тако да је сиромаштво најозбиљније до сада угрозило децу. Све израженији процес осиромашења становништва утиче на повећање злоупотребе дечјег рада као и на пораст броја деце која су угрожена у развоју у сопственој породици. Тако свакодневно виђамо напуштену, занемарену децу, која просе или бесциљно лутају улицама, док се немали број пута изненадиво подацима о броју злостављане деце.

Подаци *Новосадског Центра за социјални рад* за 2002. и 2003 годину³⁸ говоре о укупно 5195 деце свих категорија (2003), односно о 4958 (2002 год). у 2002. години у поремећене породичне односе и у разводе било је укључено 1775 деце, док се тај број наредне године смањио на 1380. Ово не говори директно о смањеном броју развода, већ о ажурности судства

³⁶ « Боље здравље за све у трећем миленијуму», Министарство здравља Србије, Београд 2003.

³⁷ Емпиријски резултати анализе сиромаштва и неједнакости доходка

³⁸ "Извештај о раду Центра за социјални рад града Новог Сада за 2003. годину", Нови Сад, 2004.

као и Центра за социјални рад. На име 13-оро деце током 2002. године Центар за социјални рад покренуо је кривични поступак против одрасле особе због кривичног дела учињеног према малолетном лицу. За 2003 годину број поступака је 14. У ова, тешко замислива, спадају и следећа дела: злостављање и занемаривање малолетне деце, избегавање издржавања, родоскрнављење, ванбрачна заједница са малолетним лицем, силовање малолетних лица, обљуба, злоупотреба службеног положаја над малолетним лицем и друга. Треба имати у виду и да су ови подаци већином непотпуни будући да се због осетљивог подручја велики број ситуација и не пријављује.

Ако се осврнемо на Конвенцију о правима детета, која предвиђа члановима заштиту по свим питањима о којима центар за социјални рад извештава, назиремо колико су њихова права оваквим делима нарушена. Не смемо занемарити ни дубоке душевне ране које деца из оваквих ситуација носе читавог живота. У ситуацији када је неко - у кога је одрасла особа као дете веровала - издао његово поверење, тешко да ће пружити шансу било коме да га поново рани.

На подручју здравствене и социјалне заштите најпластичније се огледа друштвена брига о деци. Облици материјалне помоћи најугроженијима, породилске надокнаде, дечји додаци неки су од видова заштите. Интензитет исплате, висина надокнаде и ажурност субјекта у извршавању својих обавеза према корисницима показатељи су по којима се може проценити степен остварене бриге. С обзиром на велики број деце која су обухваћена овим надокнадама, јасно је колико су оне значајне за свако појединачно дете, чиме се омогућавају основни услови за живот. Здравственом заштитом деце ће се, осим директне интервенције у лечењу, саветодавним радом обезбедити развој примарног облика здравствене заштите, односно превенције. Овим се долази до остварења најзначајнијег вида здравствене заштите, чиме се потврђује висок степен свести на пољу здравствене заштите.

Закључак

Руководећи се претходно изнетим подацима о деци, почев од породичног, преко васпитно-образовног утицаја, до друштвене заштите, долазимо до следећих закључака:

- у породици се васпитање у великој мери остварује моделима понашања, који су врло моћни облици утицаја на децу. Креирање породичног васпитања остаје домен родитељске улоге
- предшколско, основношколско, средње, као и више и високо образовање у свом раду немају посебан осврт на Конвенцију о правима детета
- социјална заштита показује тенденцију појачане заштите деце од свих облика деловања која су лоша по децу
- надокнаде чији су посредни или непосредни корисници деца касне
- здравствене услуге једнако су приступачне свој деци, уз појачан рад на превенцији

Повезивањем деце и друштвеног уређења, као појмова на више подручја, долази се до слике која показује изразито високо присуство деце у скоро свим сферама друштвеног живота. Стога чуди ниска осетљивост одраслих да децу активно укључе у упознавање основних одредаба живота, као и указивање на могућност остваривања њихових права. Ово поднебље као руководећи фактор васпитног рада нема активан разговор и уважавање мишљења детета, а пракса и дечја искуства показују да је то углавном показивање моћи одраслих на више или мање прихватљив начин. Недостатак аргумената, отвореност у опхођењу са децом, страх од губитка ауторитета, неки су од узрока. Сматрамо да ћемо упознавањем деце основношколског узраста са правима која су им рођењем дата, могућностима њиховог остварења као и заштитом, али и одговорношћу према себи и другима, остварити значајан напредак у подизању нивоа ученичке свести, а тако и неговању толерантног и хуманог односа према различитостима.

Активности у области заштите права детета

Случај наводне донације за децу

Поступајући по сопственој иницијативи (члан 20 Одлуке), Канцеларија Покрајинског омбудсмана се, 13.08.2004. године, огласила званичним саопштењем поводом наводних донација деци рођеној 1999. године (после бомбардовања) и касније, а на територији државне заједнице. Саопштење је издато након сазнања Покрајинског омбудсмана о великим гужвама у

многим институцијама у којима су родитељи масовно узимали изводе са различитим подацима о својој деци ради њиховог слања једној организацији у иностранству која наводно додељује те донације. Омбудсман се, као орган који има задатак да штити и промовише људска права, а посебно права детета, обратила институцијама ради прикупљања информација о таквој донацији. Након сталног контакта са грађанима, релевантним институцијама и медијима, службене белешке сачињене након контакта са Комесаријатом за избеглице у Новом Саду, и демантија иностране организације која наводно додељује ту донацију, Покрајински омбудсман упозорио је јавност на то да никакве донације за децу не постоје, и да се по свему судећи ради о гласини којој су многи насели, а можда и о кажњивом делу чији је извршилац непознат. Прикупљене информације и пропратно писмо су посебно достављени Начелнику СУП Новог Сада, Министру МУП Републике Србије и секретару Покрајинског секретаријата за демографска питања, заштиту породице и друштвену бригу о детету.

Дечја недеља

Покрајински омбудсман подржао је током Дечје недеље трибину под називом "Деца коју понекад заборавимо" одржане 8.10. 2004. године у просторијама Извршног већа Војводине. Иницијатор и организатор скупа били су удружења Психофон и Емпрона, чланови НВО/УНИЦЕФ Регионалне мреже за децу у Централној и Источној Европи. Подручјима рада НВО и удружењима придружила се и канцеларија Покрајинског омбудсмана, чиме се заокружило свеобухватно бављење дечјим правима и могућности њиховог остављања. Ово се посебно односи на децу коју понекад заборавимо, или им не поклањамо довољно пажње и заштите као и деци која су под ризиком од друштвене искључености. Ради се посебно о деци избеглих и расељених лица, деци без родитеља и веома сиромашној, о деци припадницима етничких и националних мањина, као и деци зараженој ХИВ вирусом. Пажња је посвећена и стручном оспособљавању деце са сметњама у развоју.

Закључци до којих се током излагања стигло могу се свести на неопходност сензибилизације јавног мњења, укључивање медија и развијање у што већем обиму комуникацијских вештина неопходних за рад са овом децом. Томе се придружује и констатација да овакве и сличне трибине није довољно одржавати само током Дечје недеље. Неопходне су обимније и чешће кампање и укључивање ових садржаја у свакодневни живот.

Посета Сигурној кући

У оквиру активности прикупљања информација о стању остваривања дечјих права, одељење канцеларије Омбудсмана посетило је 10.11.2004. године Сигурну кућу у оквиру Центра за Социјални рад Нови Сад. Ово установа се бави збрињавањем деце жртава злостављања, занемаривања и злоупотребе, деце без одговарајућег родитељског старања и деце која се нађу у скитњи. Са радом је почела 15.10.2003. године, а свечано отворена 12.12.2003. године. У оквиру установе делује прихватилиште (у којем деца бораве од годину дана, након чега се решава питање њиховог даљег смештаја) и прихватна станица (у којој се остаје до 7 дана).

Тим за заштиту деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе чини: педагог, психолог, 4 неговатељице и 5 васпитача.

Капацитет куће је 20-оро деце, узраста од 0-18 година. Дужина боравка зависи од узраста. Најдуже се задржавају бебе, због потребног времена за решавање њиховог даљег смештаја. Установа је осмишљена као седиште и координационо тело мултидисциплинарног типа на нивоу локалне заједнице са представницима свих релевантних установа које се децом – суд, МУП, школе, предшколске установе, тужилаштво, НВО). У случају пријаве сумње о постојању неке врсте злостављања, занемаривања и злоупотребе деце, тим испитује проблем, интервенише у циљу његовог решавања, збрињава дете у случају хитног издвајања, обавља саветодавни рад са дететом и породицом, процењује способности деце за сведочење на суду, предлажу се и реализују поступци за одговарајући облик социјалне заштите (рад на рехабилитацији родитељства у циљу повратка детета у породицу, хранитељство или усвојење).

Током 2003. године, пријављено је 13 случајева злостављања деце, од тога 10 сексуално, 1 физичко и 2 случаја занемаривања. У 2004. години до октобра је пријављен 31 случај (5 сексуално, 10 физичко злостављање, 10 случајева занемаривања, 4 случаја емоционалног злостављања и 2 злоупотребе).

Општи је закључак да је, због све очигледнијег присуства свих облика насиља у породици (чл. 118 а Кривичног закона Републике Србије), посебно према деци, неопходно оснивање оваквих установа при сваком центру за социјални рад на територији Војводине.

Пројекти у току

Сходно надлежностима, Покрајински омбудсман је у могућности да иницира и остварује образовање у подручју људских и дечјих права. Стога канцеларија Покрајинског омбудсмана, одељење за заштиту права детета планира реализацију пилот-пројекта "Право на права!".

Основна идеја је да се ученици четвртог и седмог разреда основне школе упознају са својим правима, механизмима њихове заштите, као и институцијом омбудсмана. Пројектом је обухваћено дванаест основних школа са територије Војводине (по четири из сваке регије). Посебна пажња посвећена је једнакој заступљености градских и сеоских, приградских и школа у центру, као и школама које наставу изводе на језицима друштвене средине (двојезична настава). Реализација пројекта планирана је за друго полугодиште школске 2004/2005. године, а идејна структура је у потпуности завршена.

Осим једнократног уласка у школе ради реализације пројекта, предвиђена је и његова самоодрживост која се постиже едукацијом стручних сарадника. По њеном завршетку они ће бити обучени тренери у овој области и наставити реализацију у својим школама.

Неопходно је нагласити да се планира и дугорочнију сарадњу са основним школама, како би се област познавања и заштите дечјих права уврстио у редован наставни план и програм. За реализацију овог вида сарадње неопходна је сагласност Републичког Министарства просвете и спорта. Акредитацијом овог и сличних програма омогућиће се континуирана и свеобухватна едукације ученика основне школе на територији Војводине.

Оквирни план активности за 2004/2005. годину

При креирању плана активности овог одељења канцеларије Омбудсмана, пошло се и од података добијених истраживањем сиромаштва деце у Србији "Сиромаштво са много лица" (УНИЦЕФ у сарадњи са локалним невладиним организацијама – март 2004. године, на малом узорку, од општина у Војводини само Шид као општина са великим бројем избеглица), а имајући у виду Стратегију за смањење сиромаштва Владе Републике Србије са почетком примене од јануара 2004. године. Ово истраживање дало је основне податке о нивоу образовне, културне, здравствене, материјалне, географске и социјалне депривације. Уз то коришћени су и подаци добијени истраживањем етничке дистанце код деце узраста 11-12 година и њихових родитеља спроведеног на територији Новог Сада, (Владимир и Ивана Михаић, са Филозофског факултета у Новом Саду). Резултати показују да је етничка дистанца много израженија код деце него код родитеља, а народи према којима постоји најизраженија дистанца су Роми, Албанци, Хрвати Муслимани, Мађари), да се на овом проблему може радити, а дате су смернице за начин спречавања продубљивања дистанце.

Период до краја 2004. године посветићемо:

- контактима са основним школама на територији Војводине (пројекат "Право на права!");
- лобирање за реализацију пилот-пројекта "Право на права!";
- припрема брошура за ученике четвртог и седмог разреда које ученици добијају по завршетку пилот-пројекта;
- одабир установа и припрема за прикупљање статистичких података који се односе на заштиту права детета;
- професионално усавршавање (дводневни семинар у области сексуалног злостављања деце у породици – инцест, породично насиље над женама у сарадњи са Инцест траума центром; вишедневни семинар у области заштите права детета у сарадњи са Центром за права детета, Београд;);
- контакти са цивилним сектором и невладиним организацијама које се баве децом и њиховом заштитом;
- обележавање значајних датума (20. новембар "Светски дан детета", 10. децембар " Дан људских права");

- два састанка са директорима основних школа на територији Војводине (29.11. и 6.12.2004. године), директорима предшколских установа, са представљањем институције и међусобним упознавањем.
- учешће на састанцима UNICEF и сарадника на пројекту реформе малолетничког правосуђа "Шанса деци за промену" (16.12. и 23.12.2004. године), у оквиру којег је организовано студијско путовање у Шведску (о њему је писано у делу о сарадњи са цивилним сектором).

Само путовање помогло нам је да видимо оно што очекујемо као резултате реформе малолетничког правосуђа код нас. То су у првом реду активности на повећању свести и знања о правима деце у сукобу са законом и кршењу тих права, међу стручњацима и у широј јавности, усвајање посебног Закона о малолетничком правосуђу (Шведска га има већ 10 година), развој и институционализација система прикупљања података ради евидентирања и праћења деце у сукобу са законом (у Шведској наглашено активна улога институција социјалне заштите на локалном нивоу), алтернативна заштита младих у локалној заједници укључујући и диверзионе мере, усвајање принципа ресторативног насупрот ретрибутивног правосуђу, унапређења квалитета психо - социјалне заштите и учење животним вештинама деце лишене слободе, као и њиховог прихвата по изласку из установа, обезбеђивање одрживости нових пракси и стандарда рада стручњака који се баве децом у сукобу са законом.

Пројектне активности усмерене су на реформске иницијативе у целокупном систему малолетничког правосуђа: реформи законодавства, ревизија праксе кроз подршку реформама система социјалне заштите, правосудног система, полиције, а на локалном нивоу, развој алтернативне заштите, укључујући и диверзионе мере, као и побољшање бриге и третмана деце у затвореним установама.

Поступање по препорукама Конвенције о правима детета требало би да измени систем малолетничког правосуђа тако да од система који се заснива на заштити друштва постане систем који ће за основни принцип имати заштиту детета.

Током 2005. године планирају се следеће активности:

- реализација пилот-пројекта "Право на права!" у основним школама на територији Војводине (јануар - јун);
- представљање институције омбудсмана у основним школама Војводине;
- иницирање програма за превенцију вршњачког насиља у основном школству;
- иницирање и реализовање различитих истраживања међу школском популацијом у сарадњи са Педагошким заводом Војводине;
- сарадња са предшколским установама у Војводини и подела брошура родитељима почев од септембра;
- припрема брошура за средњошколце у циљу представљања институције омбудсмана;
- припремање сопствене датотеке (Покрајински секретаријат за образовање и културу, Секретаријат за управу, прописе и националне мањине, Секретаријат за демографију и друштвену бригу о деци, Секретаријат за здравство и социјалну политику, центри за социјални рад, СУП, МУП, судови итд.);
- учешће у пројекту реформе малолетничког правосуђа;
- обилазак домова за незбринуту децу на територији Војводине;
- формирање мреже установама са којима ћемо сарађивати (социјалне, здравствене, предшколске, основне и средње школе, НВО, медији);
- сарадња са породицима у Војводини и подела брошура за мајке;
- организовање трибина у циљу заштите и унапређења права детета;
- професионално усавршавање;
- сарадња са медијима.

5. Представке – структура, статистика, закључци

Структура представки

У периоду од новембра 2003. до новембра 2004. године примљено је 265 писаних представки грађана. Од укупног броја представки 156 (58,6%) поднели су мушкарци, а 91 жене (34,3%), док је 18 представки (7,1%) стигло посредством неке организације. Од укупног броја примљених представки, решено је 188 представки (70,94%).

Покрајински омбудсман се огласио надлежним у 71 случају (26,79%).

Највећи број представки грађана, односио се на рад судова (29,81%), на питања везана за просторно планирање, урбанизам, легализацију и екологију (15,47%) и на рад органа управе и јавне службе (13,21%).

Детаљна статистика као и графикони налази се у прилогу.

Решавање предмета медијацијом (посредовањем)

Медијацијом тј. посредовањем без издавања писане препоруке, предлога или мишљења успешно је решен случај, настао у вези са применом прописа о равноправној употреби језика и писама у Клиничком центру и његовим организационим јединицама у Новом Саду (в. Пример 9. у делу «Препоруке и мишљења»).

У погледу решавања предмета медијацијом, уочава се да медијација (подредовање) у великој мери зависи од органа управе, којима омбудсман својим ангажовањем пружа додатну могућност и помоћ у испуњавању њихових обавеза у погледу обезбеђивања највишег нивоа међународно признатих људских права и слобода.

Закључци

Представке на рад судова

Од укупног броја поднетих представки 29,81% се односи на рад судова. Грађани се углавном жале на спорост рада судова, односно, повреду права из чл. 6 Европске Конвенције о заштити људских права и основних слобода, чији значајан део гласи:

"Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона."

Покрајински омбудсман се након представки обраћао судовима, тражећи информацију о стању конкретне судског предмета у случајевима вишегодишњег трајања предмета. Судови су, у готово свим таквим случајевима, благовремено реаговали достављајући објашњење омбудсману, а истовремено у конкретним правним стварима, предузимали одређене правне радње (заказивали рочишта, достављали писмени отправак одлуке и сл.).

Покрајински омбудсман оцењује да су обраћања судовима на територији АП Војводине имала позитивне резултате, па је намера Покрајинског омбудсмана да у будућности, у сарадњи са Републичким омбудсманом, истражи узроке лошег функционисања судског система, и активно учествује у предлагању мера за реформу правосудног система.

Представке на рад Центара за социјални рад

Од укупно 265 представки, 20 (6,79%) односи се на рад и поступање Центара за социјални рад. Углавном, се представке односе на поступање овог органа у случајевима у којима се доноси одлука о повери деце, нарочито у ванбрачним заједницама, као и одлуке у вези виђања деце и родитеља коме нису одлуком суда поверена на даљу бригу, негу, чување и васпитање.

Проблем који се најчешће уочава у вези је са немогућношћу извршења одлука Центара за социјални рад, односно, чињеница да одлуке немају снагу извршног наслова и да не постоји механизам принудног извршења одлука.

Омбудсман сматра да је неопходно, увести протоколе за сарадњу између институција – судова, полиције, здравствених установа и центара, како би проблеми и тешкоће грађана били решавани ефикасно.

Покрајински омбудсман такође, сматра да је неопходно хитно доношење новог или измена постојећег Закона о браку и породичним односима.

Представке на рад органа управе

Представке у односу на рад управних органа, указују да одређени број државних службеника није довољно обавештен о надлежностима омбудсмана, тако да је долазило до тихе опструкције која се огледала у оглушавању органа на захтеве омбудсмана. Неопходна је реформа државне управе, ради бржег и ефикаснијег решавања захтева грађана, која би за циљ имала управу која је мање власт, а више сервис грађана, што би доприносило поштовању и унапређењу људских права.

Задатак омбудсмана у наредном периоду јесте да, нарочито у оним институцијама које нису сарађивале са омбудсманом, објасни значај људских права и њихове заштите, као и значај и улогу администрације на свим нивоима у заштити права грађана и грађанки у односу на државу.

Један од начина ефикасног информисања локалне администрације је директна едукација запослених у органима управе и другим институцијама чији су оснивачи општинске и покрајинска скупштина.

Боља информисаност давалаца услуга грађанима о људским правима корисника биће постигнута и редовним теренским радом, односно, одласком у општине и директним примањем притужби разговором, како са грађанима, тако и са представницима локалне самоуправе и администрације.

Подизање свести о значају људских права и улози омбудсмана допринеће формирању локалних омбудсмана и њиховом повезивању у мрежу омбудсмана на територији покрајине.

Планиране активности у вези са посетом неуропсихијатриским болницама

На територији АП Војводине постоје три специјалне болнице за неуро-психијатријска обољења, док се у девет здравствених центара обавља здравствена делатност у области психијатрије.

Покрајински омбудсман започео је циклус посета овим установама ради остваривања увида у стање људских права болесника, али и запослених у тим установама. На основу првих сазнања уочени су многобројни проблеми у раду специјалних болница који се нарочито огледају у недостатку смештајних капацитета и понекад њиховој неадекватности, тако да је неопходно тражити решења да се они прошире у што скорије време.

Неефикасност судова довела је до тога да се у пракси одлуке о мерама безбедности обавезног лечења и чувања у психијатријској установи не преиспитују благовремено, тако да поједини пацијенти и након престанка потребе даљег спровођења ове мере остају у овим болницама, а судови реагују тек након више узастопних ургенција из ових установа.

Садашња пракса установа за социјално старање доприноси да стара лица у великом броју случајева, и након ваљане хоспитализације, остају у овим болницама, иако је престала потреба за њиховим лечењем. Неопходно је стога, да се отворе нове установе за смештај старих особа.

У односу на неке претходне године, снабдевеност лековима и медицинском опремом је добра. Међутим, постоји потреба да Фонд за здравствено осигурање обезбеди савремене лекове за пацијенте и након изласка из болнице ради дужег стабиловања здравственог стања пацијената и њиховог што ређе рецидива.

На квалитет рада неуропсихијатријских установа утиче и број запослених, који је административним мерама прво смањен, а потом и задржан на том смањеном нивоу. Постоји неопходност упошљавања већег броја медицинског и помоћног особља, јер је транзициони период допринео повећању неуропсихијатријских болести, а тако и повећању неопходности збрињавања оболелих.

У неуропсихијатријским болницама процењују да би било добро да на нивоу Покрајине и у свим општинама постоје интервентни тимови које би чинили стручњаци

центра за социјални рад, полиција, здравствени радници и други. Ови тимови допринели би брзом и ефикасном реаговању у збрињавању болесника и људи са социјалним потребама, а рад ових служби био би усклађенији и ефикаснији.

У предстојећем периоду, а након мониторинга свих неуропсихијатсијских установа у Војводини, Покрајински омбудсман ће посебним извештајем обухватити стање у области менталног здравља и ниво заштите права душевно оболелих особа из угла поштовања људских права.

6. Сарадња са другим омбудсменима

Извештај са Регионалне конференције омбудсмана југоисточне Европе

датум посете:

28-30 новембар 2003. године

место:

Софија, Бугарска

представници:

др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман

циљ:

Увид у начин деловања и проблеме са којима се сусрећу институције сродне омбудсману у земљама региона

организатори и носиоци трошкова:

Омбудсман Грчке у оквиру *Еуномиа* пројекта³⁹

Опис:

Регионалној конференцији омбудсмана југоисточне Европе домаћини су били бугарски парламент и Министарство правде Бугарске. У раду су учествовали омбудсмани из 12 институција овог региона, представници Савета Европе, Организације за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС) и представници бугарског парламента, владе и невладиних организација.

Дневни ред конференције обухватио је следеће теме од значаја за деловање, односно, из делокруга рада институције Омбудсмана:

- владавина права и људска права
- поштовање препорука омбудсмана од стране јавне управе
- заштита животне околине и социјална заштита
- омбудсман и јавна комуникација
- национални и/или регионални омбудсман?
- права детета
- етнички односи: мањине и миграције

Значај:

Излагања и дискусије током конференције омогућиле су преглед рада и размену искустава институција омбудсмана у региону у наведеним областима, као и продубљена разматрања различитих аспеката питања са којима се ове институције срећу у свом свакодневном раду. Учешће на конференцији је било од велике користи за тек успостављену институцију Покрајинског омбудсмана АП Војводине, а изнета гледишта у разрешавању проблема су драгоцене за почетно деловање Покрајинског омбудсмана.

³⁹ Еуномиа пројекат је успостављен у сарадњи Омбудсмана Грчке и Генералног директората за људска права Савета Европе, ради пружања подршке оснивању, повезивању и унапређивању институција омбудсмана у југоисточној Европи.

Извештај о посети Покрајинског омбудсмана Омбудсману за људска права Босне и Херцеговине и Омбудсмену Републике Српске у Бања Луци

Датум посете:

01.03.2004. - 04.03.2004.

Место:

Бања Лука – канцеларија Омбудсмана Републике Српске Бања Лука – подручна канцеларија Омбудсмана за људска права Босне и Херцеговине

Представници:

Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић, заменици Покрајинског омбудсмана Гобор Золтан и Драгомир Секулић

Циљ посете:

Размена искустава о раду институција Омбудсмана, а посебно о интерној организацији, потребама у погледу расположивог простора, правилима поступка и сл.; унапређивање сарадње са наведеним институцијама.

Носилац трошкова:

Подршку посети пружила је Мисија Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) у Србији и Црној Гори, канцеларија у Београду, која је сносила трошкове путовања и смештаја чланова делегације Покрајинског омбудсмана у Бања Луци.

Опис посете:

02.03.2004. реализована је посета подручној канцеларији Омбудсмана за људска права Босне и Херцеговине.

Током вишесатне пријатељске размене искустава, делегација Покрајинског омбудсмана се упознала са новоименованим омбудсманом за људска права Босне и Херцеговине, проф. Витомиром Поповићем и његовим сарадницима. Размењена су искуства ове две канцеларије, како у погледу начина рада и организације, тако и појединачних искустава у раду канцеларија. С обзиром на то да је Омбудсман БиХ основан након потписивања Дејтонског споразума, њихова искуства у односу на канцеларију Покрајинског омбудсмана су много већа и од великог значаја за будући рад Покрајинског омбудсмана. Нарочита пажња је посвећена самом поступању омбудсмана у конкретним случајевима, конкретно рад по представкама грађана, и то од завођења предмета, преко његове стручне обраде, до коначног решавања предмета и његовог архивирања. Предочене су и врсте представки, како у погледу заштите права која се траже, тако и према коме су представке усмерене, односно на чији се рад представке односе.

Од 03.03.2004. до 04.03.2004. реализована је посета канцеларији Омбудсмана Републике Српске.

Први дан састанка протекао је у упознавању са омбудсменима, госпођом Бранком Колар Мијатовић и господином Фрањом Црњац, као и са њиховим сарадником, Данетом Глигорићем. Колеге из канцеларије Омбудсмана Републике Српске су изложиле искуства и указале на проблеме свог дугогодишњег рада. Представљен је начин рада канцеларије у решавању конкретних предмета, указано је на проблеме који могу настати у раду покрајинског омбудсмана и дати предлози за њихово превазилажење.

Други дан посете одвијао се у директном контакту са сарадницима омбудсмана, при чему су предочени облици рада по појединачним представкама грађана, као и поступање омбудсмана по службеној дужности. Ово је изазвало посебно интересовање, јер такав начин решавања проблема у области заштите људских права, осим што делује превентивно, има далекосежније последице и доводи до бржег отклањања узрока кршења основних људских права у односу на решавање повреде права у појединачним случајевима.

Значај:

Ова посета је била од великог значаја за будући рад канцеларије Покрајинског омбудсмана, јер су представници Покрајинског омбудсмана имали прилику да се упознају са

практичним искуствима две поменуте канцеларије стеченим дугогодишњим радом. Сличност законодавства БиХ и Републике Српске нашем праву (ранија примена закона СФРЈ) упућује на могућност бржег прихватања стечених искустава у односу на остале канцеларије омбудсмана ван територија бивше СФРЈ. Напоменућемо и значај стеченог сазнања о начину примене институције омбудсмана у систем државне организације, као и процес усклађивања европских начела са начелима рада Покрајинског омбудсмана.

Извештај о студијској посети Покрајинског омбудсмана АП Војводине омбудсману Републике Грчке у Атини

Датум посете:

22.03.2004. - 25.03.2004.;

Место:

Атина, Грчка;

Представници:

Делегација канцеларије Покрајинског омбудсмана у саставу: Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић, Јагода Вјештица, извршитељка послова за равноправност послова и Асја Жунтер, извршитељка послова за односе са јавношћу и посебне програме;

Организатор и носилац трошкова:

Трошкове путовања и смештаја делегације Покрајинског омбудсмана у Атини покрила је канцеларија Грчког омбудсмана са "Еуномиа" пројекта, који реализује у сарадњи са Саветом Европе, а који је усмерен на промоцију и унапређење институције омбудсмана на територији југоисточне Европе;

Циљ:

Успостављање и унапређивање сарадње сродних канцеларија, размена искустава и њихова примена у раду;

Опис посете:

Након представљања начина и структуре рада канцеларије Покрајинског омбудсмана, омбудсману Републике Грчке Јоргосу Каминису и његовом заменику Такису Андреасу, делегација је имала прилику да се упозна са следећим областима рада канцеларије омбудсмана Републике Грчке:

- обилазак зграде, канцеларија и одељења институције омбудсмана Републике Грчке. Упознавање са процедуром примања и архивирања представки и презентација рада софтвера за архивирање приспеле и послате документације у вези са сваком појединачном представком (Christos Adam, виша истражитељка)
- усмена презентација рада департмана за повреду људских права, начини решавања представки и проблеми током истраге. Дискусија на исту тему и примери решавања конкретних случајева (Anna Papadopoulou, виши истражитељ)
- усмена презентација рада департмана за повреду права детета, начини решавања представки и проблеми током истраге. Дискусија о истој теми и примери решавања конкретних случајева (Giorgos Mochos, заменик омбудсмана за права детета Републике Грчке)
- усмена презентација рада департмана за социјална питања, начини решавања представки и проблеми током истраге. Дискусија на исту тему и примери решавања конкретних случајева (Rena Papadaki, виша истражитељка)
- усмена и power point презентација департмана за очување екологије и заштиту природне околине, начини решавања случајева и проблеми током истраге. Дискусија и примери решавања конкретних случајева (Kostas Antoniadis, виши истражитељ)
- усмена презентација процедуре решавања представки, примена и препоруке. Дискусија о истој теми и примери решавања конкретних случајева. (Angelina Salamaliki, виша истражитељка)
- односи са правосуђем – дискусија и примери решавања конкретних случајева (Kalliopi Stefanaki, виши истражитељ)

- усмена и power point презентација о теми *Омбудсман и односи са јавношћу*, важне препоруке за писање годишњег извештаја, организовање конференције и јавно обраћање омбудсмана Републике Грчке и његових представника. Дискусија о истој теми и примери решавања конкретних случајева (Miltos Pavlou, виши истражитељ)

Значај:

Посета канцеларији омбудсмана Републике Грчке омогућила је увид у поступак процедуре решавања појединачних представки, при чему су изложени примери рада на случајевима повреде права детета, као и на случајевима повреде у очувању екологије и заштити природне околине и била од великог значаја за организовање и будући рад. С обзиром на то да канцеларија Покрајинског омбудсмана још није поставила заменика за заштиту права детета, као и на то да је сегмент очувања и заштите животне околине у нашој пракси још велика непознаница колика је вредност овог сусрета може се претпоставити.

С обзиром на значај стеченог искуства и његове примене у даљем раду, становиште канцеларије Покрајинског омбудсмана јесте да је наставак сарадње са омбудсманом Републике Грчке од велике важности. На колегијуму одржаном 26. марта 2004. године начелно је успостављен договор да представници канцеларије омбудсмана Републике Грчке крајем септембра или почетком октобра 2004. године посете канцеларију омбудсмана АП Војводине у Новом Саду.

Посета омбудсману Црне Горе и састанак са Омбудсперсоном Косова

Датум посете:

27. - 28.05.2004.

Место:

Подгорица

Учесници:

Др Петар Теофиловић, омбудсман АП Војводине и Марек Антони Новицки, међународни омбудсман Косова.

Организатор:

Институција заштитника људских права и слобода Републике Црне Горе

Носилац трошкова:

За чланове делегације Покрајинског омбудсмана, трошкове путовања и смештаја сносила је Мисија ОЕБС-а у Србији и Црној Гори, канцеларија у Београду

Циљ:

Успостављање контаката између сродних институција које делују на територији Србије и Црне Горе; Размена искустава у раду; Упознавање са особеностима сваке од ових институција (надлежности, поступак деловања, итд.);

Опис посете:

У оквиру ове радне посете, делегације је разменила искуства у досадашњем раду, путем радионица о теми надлежности институција, поступања по притужбама грађана, сарадње са органима државне управе, организација институција, као и о другим садржајима од заједничког интереса.

Заштитнике људских права и слобода Шефка Црновршанина и омбудсмане др Петра Теофиловића и Марека Антонија Новицког примили су потпредседник Скупштине РЦГ, председник Одбора за људска права „Рифат Растодер, заменик председника Уставног суда РЦГ, Радован Кривокапић, и професор Правног факултета у Подгорици и директор Центра за људска права Универзитета Црне Горе, др Небојша Вучинић. Наредног дана у просторијама институција Заштитника људских права и слобода РЦГ реализован је посебан тренинг о теми „Омбудсман и Европска конвенција о људским правима”.

Извештај о посети омбудсмана Републике Словеније Покрајинском омбудсману АП Војводине

Датум посете:

02.06.2004. - 04.06.2004.

Место:

Нови Сад – канцеларија Покрајинског омбудсмана

Представници:

Делегација канцеларије Омбудсмана Републике Словеније у саставу - Омбудсман Матјаж Ханжек, заменик Тоне Долчич и секретарица Бојана Квас (радни састанак одржан 03.06.2004. у Новом Саду, у канцеларији Покрајинског омбудсмана)

Циљ:

Успостављање међусобне сарадње ради њеног унапређивања; Размена искустава из рада две канцеларије; Упознавање са праксом Омбудсмана Републике Словеније у појединим областима људских права.

Опис посете:

Службена посета делегације Омбудсмана Републике Словеније канцеларији Покрајинског Омбудсмана АП Војводине реализована је пре свега са циљем упознавања начина рада канцеларије Омбудсмана Републике Словеније у свим областима, а нарочито подручја заштите права детета, статусних и социјалних питања, као и надзора над радом полиције, затвора и установа за смештај психички оболелих лица. Приликом посете делегације омбудсмана Републике Словеније размењена су искуства, како у погледу облика рада и организације, тако и појединачног деловања канцеларије. С обзиром на то да је институција омбудсмана Републике Словеније основана раније, њена искуства у односу на искуства у раду Покрајинског омбудсмана су обимнија и од великог значаја за будући рад наше канцеларије. Посебна пажња приликом разговора посвећена је и техничкој опремљености канцеларије у Словенији и упознавању специфичног програма електронске обраде свих података који се односи на целокупан рад канцеларије. Такође, представљено је и неколико конкретних случајева, као и поступак деловања омбудсмана у складу са тим. Предочене су и најчешће врсте представки, како у погледу заштите права, тако и у погледу лица, институција и органа на чији се рад односе.

Значај:

Ова посета је од изузетног значаја за рад канцеларије Покрајинског омбудсмана АП Војводине, првенствено због усклађености законодавства Републике Словеније са законодавством Европске уније. Имајући у виду чињеницу да је Словенија пуноправни члан Европске уније, а да је као Република Словенија била у саставу некадашње СФРЈ (правна регулатива до тада била је веома слична нашој) може се претпоставити једноставније и брже примењивање искуства стечена радом те канцеларије у односу на остале канцеларије омбудсмана чије је седиште ван територије бивше СФРЈ. Такође, посебно важно сазнање представља и начин имплементације институције омбудсмана у систем државне организације, као и процес усклађивања европских начела са начелима рада Покрајинског омбудсмана.

Извештај са учешћа Покрајинског омбудсмана на Првом округлом столу европских регионалних омбудсмана

Датум посете:

2. - 3. јул 2004.

Место:

Барселона, Шпанија

Учесници:

Др Петар Теофиловић

Организатор и носилац трошкова:

Округли сто су организовали Комесар за људска права Савета Европе, Alvaro Gil Robles, и Конгрес локалних и регионалних власти Савета Европе којим председава Giovanni Di Stasi, у сарадњи са градоначелником Барселоне и Омбудсманом Каталоније.

Увод:

Покрајински омбудсман је учествовао у раду првог Округлог стола европских регионалних омбудсмана у Барселони ове године. У раду Округлог стола учествовало је више од 100 позваних представника из више од двадесет европских земаља, међу којима су били регионални и локални омбудсмани, представници организатора, венецијанске комисије, парламентарни и владини представници из већег броја земаља, стручњаци за поједина питања о којима се разговарало за округлим столом, као и представници већег броја међународних асоцијација које се баве деловањем и развојем институције Омбудсмана, или демократских институција. Учеснике су примили председници и представници Парламента и Владе Каталоније и упознали их са историјатом, организацијом и радом ових покрајинских институција.

Опис:

Округли сто је био усмерен на три теме:

1. Задаци и надлежности регионалних и националних омбудсмана
2. Регионални омбудсмани и права везана за стан и становање
3. Регионални омбудсмани и право на здраву животну околину

О свакој од ових тема било је више излагача који су изнели искуства у раду регионалних омбудсмана различитих земаља. На крају другог дана Округлог стола усвојени су закључци, међу којима се по значају издвајају следећи:

- Недвосмислено је потврђен значај и потреба јачања регионалних омбудсмана, као институција које контролишу рад административних органа и служби ради заштите права грађана и унапређења односа између јавних власти и грађана.
- Истовремено, постојање омбудсмана на различитим нивоима, како на европском и националном, тако и регионалном и локалном јача систем заштите људских права, ниво прихваћености и подршке њиховом деловању у матичним државама, што може и треба да буде третирано као једно од битних показатеља достигнутог нивоа демократизације друштва.
- Имајући у виду положај регионалних омбудсмана и чињеницу да се на њихов рад одражава проширење концепта људских права, констатовано је да постоји потреба да се у матичним земљама утврде шире надлежности. Притом треба водити рачуна да се избегне преплитање са већ постојећим контролним механизмима (то се посебно односи на рад правосудних органа) као и надлежностима које не могу бити исте у свим земљама, јер су разлике између регионалних омбудсмана далеко веће него између омбудсмана који делују на нивоу држава.
- Регионални омбудсмани треба да буду активни учесници у поступку било каквих измена које се тичу њиховог правног статуса.
- Посебна пажња треба да буде посвећена избору омбудсмана, њиховог професионалног развоја и обезбеђивању подршке свих релевантних органа ради унапређења ефикасности њиховог рада у погледу поштовања људских права од стране административних органа и јавних служби.
- Снажно је подржана замисао установљавања мреже омбудсмана, како на европском, тако и националном нивоу, која би кроз размену информација и искустава допринела већој ефикасности ове институције у активностима посредовања између, с једне стране, грађана, а с друге стране, администрације и јавних служби. Такве мреже би представљале и значајну могућност за додатну обуку омбудсмана и особља у њиховим институцијама.
- Стан је као једна од основних људских потреба у једном броју међународних докумената наведена и као једно од основних социјалних права сваког појединца. Међутим, надзор над поштовањем ове потребе на међународном нивоу још је слаб услед непостојања одговарајућих инструмената и тела којима би грађанин могао да се обрати у случају када сматра да му је ово право ускраћено, и зато што због бројних разлога тренутно не постоји план за увођење такве могућности.

- На националном нивоу, статус, пракса и стандарди за обезбеђивање права на стан се значајно разликују од земље до земље, и често се сусрећу са различитим правним и финансијским препрекама. У пракси различитих земаља постоје и отворена питања у тумачењу садржине и обима овог права, посебно у погледу појединих категорија становништва, при чему регионални омбудсмани могу одиграти важну улогу у убрзавању утврђивања постојећих проблема а понекад и у решавању могућих сукоба у овој области, када се ради о питањима која решавају органи управе.
- Право на здраву животну околину је до данас потврђено као једно од основних социјалних права чије непоштовање у екстремним случајевима представља повреду основних људских права и слобода, укључујући и право на живот, што носи тешке последице. У поштовању међународних докумената која се односе на ово право регионални омбудсмани, захваљујући широким надзорним овлашћењима, могу да одиграју важну улогу упућивањем препорука администрацији, предлагањем измена прописа, као и објављивањем посебних извештаја који се односе на ову област. Стога преношење надлежности у овој области на регионалне омбудсмане чини важно средство за унапређивање како права на здраву животну средину, тако и људских права и слобода уопште.
- Исказан је јединствен интерес и потреба за наставак деловања Округлог стола европских регионалних омбудсмана, по правилу сваке друге године.

Интегрални текст закључака накнадно је преведен и на српски језик, и може се прибавити у канцеларији Покрајинског омбудсмана у Новом Саду.

Значај:

Учешће на Округлом столу у Барселони било је веома корисно за младу институцију Покрајинског омбудсмана. Осим размене искустава из рада сродних институција о конкретним питањима, Округли сто је омогућио и упознавање са актуелним трендовима и пројекцијама развоја регионалних омбудсмана Европе, и сучељавање мишљења поводом различитих концепција и идеја о појединим аспектима заштите људских права.

У складу са једним од наведених закључака округлог стола Покрајински омбудсман је месец дана након одржавања Округлог стола у Барселони организовао први састанак омбудсмана који постоје и делују у Војводини. Тиме су обухваћене три, за сада, постојеће сродне институције на територији Аутономне Покрајине Војводине – Покрајински омбудсман као регионална институција и локални омбудсмани општина Бачка Топола и Зрењанин. Овим сусретом су постављени темељи за успостављање и унапређивање мреже омбудсмана и сродних институција у Војводини. Проширивање ове, за сада рудиментарне мреже, може се очекивати након спровођења локалних избора почетком октобра 2004. године, односно, након конституисања органа власти по новом Закону о локалној самоуправи ("Службени гласник РС", број 9/2002, 33/2002) који у чл. 126. даје јединицама локалне самоуправе могућност увођења институције грађанског браниоца (омбудсмана), а она може представљати и језгро из којег ће бити развијена и сложенија мрежа која ће обухватити и локалне омбудсмане у Србији, као и будућег републичког омбудсмана.

Извештај о посети делегације институције омбудсмана Војводине институцији омбудсмана Каталоније

Датум посете:

7. - 8. јул 2004.

Место:

Барселона, Шпанија

Учесници:

Др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман, Даница Годоров - Јашаревић, заменица за равноправност полова, Ђула Ладоцки, правни саветник у канцеларији у Суботици

Циљ:

Успостављање контакта и стварање основа за сарадњу сродних институција у области заштите и унапређивања људских права; размена искустава и њихова примена у раду

Организатор и носилац трошкова:

Путовање и учествовање на семинару и у студијској посети подржала је канцеларија ОЕБС-а у Србији и Црној Гори, са седиштем у Београду.

Увод:

Трочлана делегација из канцеларије Покрајинског омбудсмана је 5. и 6. јула учествовала у Барселони на семинару „Људска права и регионална и локална администрација” , који је организовао Комесар за људска права Савета Европе Alvaro Gill Robles и Конгрес регионалних и локалних власти Савета Европе у Барселони. Након завршетка поменутог семинара, с обзиром на то да је седиште омбудсмана Каталоније такође у Барселони, указала се прилика за радну посету и размену искустава са институцијом омбудсмана Каталоније (Sindic de Gregues de Catalunya).

Опис посете:

- 7. јул 2004., програм првог дана посете

сесија: Пријем од стране Омбудсмана Каталоније

На првој сесији делегацију Покрајинског омбудсмана срдечно је примио г. Рафаел Рибо, тек изабрани Омбудсман Каталоније⁴⁰, његов заменик и саветници.

сесија: Предавање о институцији омбудсмана Војводине

На предавању је др Петар Теофиловић детаљно представио улогу, надлежност и значај институције Покрајинског омбудсмана, заменица за равноправност полова Даница Тодоров је упознала учеснике о њеним активностима, као и о будућим задацима и плановима, а Ђула Ладоцки је изнео досадашња искуства из рада суботичке канцеларије Покрајинског омбудсмана.

сесија: Уводно предавање о институцији и служба за пријем грађана

На предавању је саветник Manual Sans упознао нашу делегацију о томе, да је у Барселони слична институција постојала још у XIV веку, а да данашња постоји од 1979. године по уставу. Са практичном радом почела је 1984. године, а данас је институција великог угледа, и броји 38 чланова. Говорио је и о томе какав треба да буде приступ службеника који ради непосредно са грађанима.

сесија: Равноправност међу половима

Саветници Maria Trias и Lluís Sols навели су да у Каталонији постоје центри за прихват жена које су жртве насиља, као и бесплатан СОС телефон на који жене могу да пријаве случајеве малтретирања. Женама жртвама насиља је након пријављивања таквих случајева потребна помоћ у ресоцијализацији. Тих проблема је било и пре 20-30 година, али се о њима мало говорило.

сесија: Становање и урбанизам

Саветник Pilar Busquiel нас је упознао са проблемима везаним за куповину и изнајмљивање станова у Каталонији. Због великог раста цена, већина људи данас станове купује на кредит. У Шпанији постоји државна новчана помоћ за куповину и адаптацију станова, а грађани који желе да дођу до тих средстава налазе се на листи чекања. Постоји пуно жалби на критеријуме бодовања.

сесија: Заштита корисника и права потрошача

Од укупног броја жалби приспелих у канцеларију омбудсмана, 12 одсто чине представке овог типа, а највећи број њих односи се на приватна предузећа, навео је саветник

⁴⁰ Посета је уговорена са претходним Омбудсманом Каталоније, г. Антонијем Кањеласом, а до њене реализације је дошло након избора новог Омбудсмана, по истеку мандата г. Кањеласа.

Eugeni Castello. Грађанима помажу тако што их упуте у одговарајућу институцију, уколико се испостави да је случај ван њихове надлежности.

сесија: Односи са медијима и публицитет институције

Службу води шеф кабинета, а политика комуникације зависи од омбудсмана као и од закона. Истраживања омбудсмана не могу имати публицитет док је случај у фази решавања, а после решавања подносиоцима жалбе гарантована је анонимност. Годишњи извештај омбудсмана доступан је јавности, а заменици и саветници су увек спремни за интервју, јер је јавност њихова велика моћ.

- 8. јул 2004., програм другог дана посете

сесија: Права деце

У овој области постоји заменик за ову област са два саветника, будући да права деце зависе од других. Она ретко долазе у канцеларију да се жале, а уместо њих то чине родитељи, социјални радници, учитељи. Истакли су да деца или њихови најближи слабијег материјалног статуса ређе подносе жалбе. Највећи број жалби по мишљењу родитеља односи се на немогућност похађања жељене школе.

сесија: Социјалне службе

Саветници Judit Sartorio и Montse Cuso истакли су да социјалне службе у њиховој земљи нису довољно развијене у односу на остале земље чланице ЕУ. Област њиховог рада чини брига о старијим људима, брига о људима са психофизичким поремећајем као и брига о сиромашнима.

сесија: Надгледање затвора и психијатријских болница

Кад је реч о овој области, по закону у аутономији Каталоније из 1984. године, институција омбудсмана има компетенцију у надгледању затвора и психијатријских болница. По њиховим речима, највећи проблем затвори имају са капацитетом, јер број осуђеника расте, а услови смештаја остају исти. По препоруци омбудсмана у кругу цивилне болнице отворена је и специјална болница за затворенике, чиме је значајно поправљено њихово здравствено стање.

сесија: Заштита околине

Закон Каталоније предвиђа строге норме у области заштите животне средине, па је потребно администрацију натерати да их се придржава. Представке које стижу у омбудсман углавном се односе на превелику буку.

сесија: Здравство

Устав само декларативно предвиђа ова права, а Каталонија је пре Шпаније донела закон о здравству. У Каталонији су прихваћене неке од препорука омбудсмана у овој области, као што су право пацијента на слободан избор лекара, дужност лекара да пацијенту, осим предложеног третмана, саопшти и алтернативу, и да пацијент има право на мишљење другог лекара.

сесија: Поступак и уобичајени проблеми у њему - случајеви неиспуњавања препорука омбудсмана

У овим ситуацијама представке се одбацују из објективних и субјективних разлога. Објективан разлог је нпр. недостатак надлежности, а субјективан анонимна жалба.

Радни састанак и представљање обе канцеларије одвијао се у пријатељској размени искустава. Преко омбудсмана и његовог заменика за деџа питања и саветника добили смо увид у њихов рад, и у току разговора поделили своја искуства. Чланови делегације Покрајинског омбудсмана су током наведених сесија активно учествовали у раду износећи искуства из свог рада о питањима која су била на дневном реду, и кроз дискусије о појединим правним и практичним питањима. Нарочита пажња посвећена је оним случајевима у којима омбудсман нема изричито утврђену надлежност. У Каталонији омбудсман се оглашава и у случајевима од великог значаја, или је у интересу већег броја људи, тако што даје мишљење. С обзиром на његов велики углед, ова мишљења се често уважавају без обзира на стварну

надлежност. Људи прихватају и цене институцију самог омбудсмана, пошто је слична институција постојала у Каталонији у XIV веку, а и ова садашња постоји већ двадесет година.

Значај:

Посета поменутој институцији је од великог значаја за будући рад канцеларије Покрајинског омбудсмана, првенствено због тога што је Каталонија аутономна покрајина у Шпанији и у сличном правном положају као и АП Војводина.

Током посете постигнути су договори о будућој сарадњи ове две институције, и о скорој посети омбудсмана Каталоније канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Ова студијска посета је била веома успешна и значајна због размене искустава и увида у рад сличне институције, која поседује велику традицију, а добијене информације и сазнања ће бити од великог значаја за будући рад и организацију канцеларије Покрајинског омбудсмана.

Извештај о посети представника Грчког омбудсмана Покрајинском омбудсману

датум посете:

29.09.2004. -01.10.2004.

место посете:

Нови Сад, Војводина

представници:

Anna Papadopoulou, Kostas Antoniadis, представници Грчког омбудсмана

организатор и носилац трошкова:

Eunomia пројекат

циљ:

Продубљивање већ започете сарадње са Грчким омбудсманом и упознавање представника Грчког омбудсмана са начином рада и областима деловања наше канцеларије

Опис посете:

Први дан, 30.09.2004.

Представници Грчког омбудсмана допутовали су у Нови Сад 29.09. а радни састанак почео је дан касније. Радни састанак био је подељен у неколико сегмената:

- права националних мањина у Војводини
- равноправност полова и њихово остваривање у пракси
- досадашњи рад на конкретним предметима
- представљање пројекта Покрајинског омбудсмана лицима лишеним слободе
- права у области заштите деце
- примери и препоруке

Права националних мањина у Војводини представио је заменик Покрајинског омбудсмана, Золтан Гобор, који је нагласио да је Војводина традиционално мултиетничка и мултикултурална регија у којој различитости немају обележје нетолеранције. Напротив, Војводина је регија у којој су међунационални и други односи вековима уназад успешно изграђивани. Наглашена је и законодавна регулатива у којој постоји загарантована употреба језика националних мањина, оснивање националних савета као и довољна заступљеност припадника националних мањина међу запосленима у војвођанским институцијама. С обзиром на то да је са територије Косова и Метохије у Војводину стигао већи број припадника ромске националне заједнице, у периоду од 1999. године до сада, ова национална заједница се показала као најрањивија. Као проблеми, показали су се: неадекватан смештај великог броја ромске популације, немогућност остваривања статусних права (прибављање извода из Матичних књига, издавање личне карте, пасоша, здравствене књижице и других докумената), неприпремљеност деце за наставак школовања...

Област родне равноправности у свом излагању представила је заменица Даница Тодоров. Том приликом је истакла да питање родне равноправности није довољно уважавано у нашој средини, а присутност традиционалног друштва и патријархалних односа се тешко

превазилази. Управо због приближавања европским стандардима који важе у Европској Унији, Покрајински омбудсман је именовано заменицу за ту област. Г-ђа Тодоров је истакла недовољну заступљеност жена на позицијама "одлучивања" и моћи, као и заступљености жена на боље плаћеним радним местима. Поменут је и CEDAW извештај, према коме је положај жена у нашој земљи неусклађен са потписаним међународним конвенцијама и општеприхваћеним европским стандардима. Истакнуто је такође да су жене, припаднице ромске националне заједнице у односу на остале жене у најтежем положају. Оне су дискриминисане по два основа:

- по томе што су жене
- по томе што су припаднице ромске националне заједнице, која је и иначе у најгорем положају у односу на друге националне заједнице.

У том смислу планиране су активности канцеларије Покрајинског омбудсмана, посебно дела за родну равноправност у виду конкретнијих акција на превазилажењу и решавању тренутне ситуације у нашем региону.

Узевши у обзир чињеницу да је Покрајински омбудсман прва институција која контролише рад управе, ово је још недовољно схваћено међу грађанима, и стога често странке долазе не знајући могућности поступања Покрајинског омбудсмана. Најчешће се мисли да је то народни адвокат који је у могућности да даје правне савете, што је погрешно. Проблеми са којима се странке обраћају нашој канцеларији везани су за рад судова, тужилаштва, пензионих и здравствених фондова, питања држављанства, примедбе на рад центара за социјални рад и друго, истакли су заменици за општа питања, г. Стеван Арамбашић и Драгомир Секулић. Надлежности су одређене Одлуком о Покрајинском омбудсману и не покривају све наведене области.

С обзиром на то да је у члану 23. Одлуке о Покрајинском омбудсману предвиђена могућност да лица лишена слободе имају право да поднесу представку Покрајинском омбудсману у запечаћеној коверти без претходне провере од стране управе казнено-поправних установа, Канцеларија је спровела пројекат "Подношење представки лица лишених слободе Покрајинском омбудсману". Овај пројекат, како је навео заменик Стеван Арамбашић, у првом делу обухватао је посету затворима на територији Војводине, како би се идеја представила управницима затвора и извршио мониторинг постојећег стања. У другом делу пројекта предвиђено је дељење кутија у која би особе лишене слободе могле несметано да убаце своје представке. Предвиђено је и достављање извештаја мониторинга управницима казнено-поправних установа. Предвиђено је да се кутије празне уговореном динамиком (једном у две до три седмице), а представке особа лишених слободе уз загарантовану тајност решаваће Покрајински омбудсман.

Канцеларија Покрајинског омбудсмана има посебан део који се бави заштитом права детета. Иако су најрањивија категорија у друштву, деца не познају у довољној мери своја права, па самим тим не могу ни да се заштите. По узору на искуства других омбудсмана, посебно шведског, намера наше канцеларије је да афирмативно приђемо решавању проблема права детета. Стога је и изабрана заменица за заштиту права детета, Марија Кордић. У складу са тим, представљен је пилот-пројекат "Право на права!" који наша канцеларија намерава да оствари у првој половини 2005. године у 12 основних школа на територији Војводине. Осим реализације едукације стручних сарадника у области дечјих права, очекује се да ће радионичарски рад, који ће они потом применити у матичним школама, довести до повећања нивоа дечје свести у познавању и механизмима за заштиту својих права.

Други дан, 01.10.2004.

Представници грчког омбудсмана, Anna Papadopoulou и Kostas Antoniadis представили су досадашњи рад у области: поштовање права (јуриспруденција) и заштити животне средине. У остваривању статусних права за особе које желе да добију грчко држављанство, постоји дуготрајна и сложена процедура. Тако скоро ниједно лице које нема претка рођеног у Грчкој или грчког држављанина врло тешко остварује статус грчког држављанина. С обзиром на чињеницу да територија Грчке представља готово музејски простор, проблеми у очувању вековне заоставштине предака су веома озбиљни, посебно у области очувања животне средине, када потребе савременог човека треба ускладити са баштином.

Значај:

Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић закључио је да је канцеларија још млада и да ће јој искуства која доносе представници грчког омбудсмана свакако помоћи. Наглашено је да је посета продубила сазнања у области поштовања права и заштите животне средине, као и да ће бити настављена сарадња омбудсмана Грчке и пројекта Eunomia са једне стране, и Покрајинског омбудсмана са друге стране, у будућем раду.

Извештај о посети омбудсману Републике Словеније

Датум посете:

07. – 10.12.2004.

Место:

Љубљана, Словенија

Представници:

др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман
Стеван Арамбашић и Драгомир Секулић, заменици Покрајинског омбудсмана за општа питања

Циљ:

Размена искустава и упознавање са радом канцеларије Заштитника људских права Републике Словеније

Организатор и носилац трошкова:

Канцеларија Покрајинског омбудсмана

Опис:

Будући да ће ова радна посета тек бити реализована, према плану посете очекујемо остварење следећих активности:

- упознавање омбудсмана АП Војводине са организацијом канцеларије заштитника људских права Републике Словеније, облицима и начином деловања, као и начинима финансирања.
- Омбудсман Републике Словеније Матјаж Ханжек упознаће делегацију омбудсмана АП Војводине са искуствима Омбудсмана Словеније у односу на Скупштину Републике Словеније (у оквиру тога и примери деловања Омбудсмана пред парламентом)
- упознавање са искуствима у вези са заштитом уставних права, као и искуствима у области екологије и заштите животне средине
- стручни сарадник омбудсмана Републике Словеније упознаће делегацију омбудсмана АП Војводине са искуствима у односима са медијима, као и начинима за упознавање грађана са институцијом и примерима едукације становништва у области људских права
- заменик омбудсмана Тоне Делчич изнеће искуства у областима заштите права детета, социјалне и здравствене заштите, радног законодавства и проблема незапослености
- сагледавање поступака који се воде пред полицијом, деловање омбудсмана у односу на правосуђе Републике Словеније, а које се огледа кроз заштиту угрожавања личних слобода
- осим радних састанака у службеним просторијама, планирана је и посета једној притворској јединици (просторијама за задржавање лица у фази истраге)

7. Сарадња Покрајинског омбудсмана са међународним и невладиним организацијама

Покрајински омбудсман у току протеклих годину дана успоставио је и развијао активну сарадњу са невладиним сектором, као и са бројним међународним организацијама, учествујући на разним семинарима, скуповима и трибинама. Током 2004. године сарађивали смо и имали контакте са следећим међународним и невладиним организацијама:

1. **ОЕБС:**
 - Бања Лука
 - Подгорица
 - Барселона
 - Округли сто "Начела и спровођење унутрашње контроле и спољашњег надзора над полицијом" од 8. до 9. децембра 2003. године у Београду
 - Округли сто "Принципи и спровођење унутрашње контроле и спољашњег надзора над полицијом" од 08. до 09. децембра 2003. у Београду
2. **Еуномија** - Регионална конференција у Софији у Бугарској од 28. до 30. 2003. године;
3. **УННСР** - посета специјалног известиоца Комисије УН за људска права за унапређивање и заштиту права на слободу мишљења и изражавања Ambeui Ligabo-ом одржане 12. октобра 2004. године у Новом Саду;
4. **Пакт за стабилност европе, ОЕБС и Савет Европе**
"Роми под Пактом за стабилност" од 19. до 23. априла 2004. године;
5. **Фонд за отворено друштво:** - програм подршке пројектима у области унапређивања локалне самоуправе и јавне управе; финансирао пројекат Покрајинског омбудсмана "*Омбудсман ближи грађанима*";
6. **Група 484** - предавање одржано у Скупштини града Новог Сада дана 05. маја 2004. године у организацији Владе Републике Србије, Канцеларије за придруживање Европској унији, на коме је између осталих учествовала француска амбасадорка Аппа Мауа Коґри.
Основни циљ овог предавања био је да се заједница упозна са значајем процеса стабилизовања и придруживања ЕУ. Посета је искоришћена како би се представници локалних власти упознали са искуствима Француске у оквиру процеса придруживања ЕУ, тренутним стањем у вези са процесом стабилизовања и придруживања Европској унији у Србији;
7. **The Association of Netherlands Municipalities BNG** - студијска посета од 04. до 07. новембра 2003. године;
8. **Војвођански центар за људска права** – учешће Покрајинског омбудсмана и заменика за заштиту права националних мањина као предавача на две трибине о правима националних мањина које је организовао овај Центар;
9. **Покрајински секретаријат за локалну самоуправу и међународну сарадњу** - семинар "Развојна мрежа Војводине" од 13. јуна до 04. јула 2004. године;
10. **Дечији културни центар** - Округли сто "Неопходност увођења Омбудсмана за права детета?" одржан 10. јуна 2004. у Београду, на коме је између осталих учествовала и Омбудсман за права детета Шведске - Лена Нуберг, представници УНИЦЕФ-а; представници УНХЦР-а; представници УНДП-а; представници ОЕБС-а; Савета Европе и других НВО организација;
11. **Центар за културну деконтаминацију и Профемина у сарадњи са ВОЈВОЂАНКОМ** – регионалном женском иницијативом у Новом Саду - семинар "Жене Балкана за мир – активисткиње прелазе границе" од 06. до 08. августа 2004. у Новом Саду;
12. **ОЕБС и Београдски центар за људска права** – семинар о специјалним процедурама Уједињених нација и мерама афирмативне акције у међународном праву од 1. до 3. октобра 2004. године;
13. **Центар за мир и антиратну акцију** - скуп о теми "Службена употреба језика и писама националних мањина у медијима" од 27. октобра 2004. године

14. **Универзитет у Новом Саду** - предавање Покрајинског омбудсмана о теми "Покрајински омбудсман" одржано 20. октобра 2004. године у Ректорату Универзитета у Новом Саду;
15. "European centre for minority issues" - семинар о теми "Институција Омбудсмана и мањинска права (потребе)" од 21. до 23. октобра 2004. на Охриду, на којем су учествовали представници македонског омбудсмана, омбудсмана Босне и Херцеговине, омбудсмана Црне Горе, омбудсмана Републике Српске, народни бранилац Албаније, омбудсперсона са Косова и Метохије
16. **Нансен дијалог центар** - састанак са представницима ове међународне невладине организације одржан 25. новембра 2004. године у Новом Саду поводом бољег упознавања стања у Војводини а у вези са улагањем у овај регион;
17. **Инцест траума центар** - семинари о теми "Насиље у породици" од 11. до 12. новембра 2004. "Сексуално насиље над женама" од 25. до 26. новембра 2004., "Сексуално злостављање деце/инцест" од 04. до 05. новембра 2004. године, сви одржани у Београду;

У оквиру ових активности помињемо и сусрете које је Покрајински омбудсман имао са амбасадорима и представницима влада више држава (Велика Британија, Мађарска, Словенија) и организација (Уједињене Нације – повереник Високог представника УН за људска права, ОЕБС, итд).

Извештај са студијског путовања у Шведску на семинар о реформи малолетничког законодавства

Датум посете:

26.09.2004.- 03.10.2004.

Место:

Стокхолм, Шведска

Представници:

Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета

Организатор и носилац трошкова:

УНИЦЕФ Шведска међународна агенција за развој (СИДА)

Циљ:

Упознавање стручњака који се баве децом у сукобу са законом у Србији и Црној Гори (углавном у институцијама), са институцијама сличног типа у Шведској.

Опис посете:

Основни циљ ове посете био је упознавање стручњака из Србије и Црне Горе (углавном у државним институцијама) који се баве проблемима деце у сукобу са законом са институцијама сличног типа у Шведској.

У **Србији и Црној Гори** актуелно домаће законодавство у области малолетничког правосуђа не садржи у потпуности одредбе Конвенције о правима детета и осталих релевантних међународних докумената. Стручњацима недостаје обука у области дечјих права и савремена пракса у раду са малолетницима у сукобу са законом. Не постоји професионални кодекс понашања као ни доследан механизам за контролу и санкционисање рада стручњака који занемарују или злостављају децу у сукобу са законом, што све има за последицу непоштовање права детета на правичан судски поступак. Деца која долазе у сукоб са законом најчешће постају то због сужених могућности доступних за њихов развој, а она из ризичних група су често жртве злостављања и занемаривања, немарног и неодговарајућег родитељства и економских тешкоћа. Због тога је овој деци потребна помоћ док су још деца и уместо жигосања, којим се искључују из друштва, треба их рехабилитовати.

У **Шведској** смо имали прилике да се упознамо са најуспешнијим савременим процедурама и искуствима у раду са малолетницима која се заснивају на смерницама и препорукама Уједињених нација. Оне подразумевају примену алтернативних казних мера, програма заштите и превенције у локалној заједници (видели смо рад општинских служби и

центара за социјални рад које раде са овом децом), диверзионе шеме (које се примењују у установама отвореног, полуотвореног и затвореног типа, с тим да постоје посебни институти за девојчице и значајна улога хранитељских породица којима се поверавају ова деца), као и добро успостављене системе рехабилитације (на примеру Ватрогасне школе града Стокхолма). У раду са овом децом је, за разлику од наших институција, више наглашена улога служби социјалног рада, инсистирање на добровољности малолетних преступника да се подвргну мерама надзора, и спремност хранитељских породица да се старају о овој групи деце. У установама затвореног типа приметно је одсуство стражарске службе (нико од особља не носи оружје, па ни палице, без униформе је, не примењује се никакве мере кажњавања, ни изолације).

У оквиру овог студијског путовања уприличена је и полуднодневна посета Дечјем Омбудсману Шведске. Том приликом упознати смо са радом канцеларије која делује од 1994. године, а која је основана са превасходним циљем да примењује Конвенцију о правима детета. Остварен је лични контакт са Омбудсманом и Координаторком канцеларије, а ради могуће будуће сарадње.

Значај:

Размена искустава са страним земљама је од посебног значаја за побољшање праксе и услова за рад домаћих институција, и чини део пројекта "Шанса деци за промену". Пројекат је плод партнерства УНИЦЕФА, Владе Србије и Шведске међународне агенције за развој (СИДА) са основним циљем реформисања малолетничког правосуђа у Србији и Црној Гори и промовисања права деце која су у сукобу са законом и деце из ризичних група, а која би могла доћи у сукоб са законом.

Након путовања организују се редовни месечни састанци учесника студијског путовања и кључних партнера УНИЦЕФ-а у области реформе система малолетничког правосуђа. На последњем одржаном састанку 16.11.2004.године планиране су и активности у оквиру новог петогодишњег програма УНИЦЕФ-а.

8. Семинари, конференције, пројекти

Учешће на семинарима, конференцијама и у пројектима, од самог почетка установљења институције Покрајинског омбудсмана - доношења Одлуке о покрајинском омбудсману и избора омбудсмана и његових заменика/ца има изузетан значај у сталној едукацији у области људских права. Скупови који су организовани у иностранству допринели су прикупљању информација о исуствима других земаља у овој области, али и стицању вештина за истраживање појединих случајева и поступање по представкама грађана и грађанки. Омбудсман и његови заменици/це упознали су искустава стручњака у области људских права на семинарима и током студијских путовања у Холандију, шпанску покрајину Каталонију, Пољску и Шведску.

Извештај са студијског путовања Покрајинског омбудсмана у Холандију

датум посете:

04.11.2003. – 07.11.2003.

место:

Лејварден, Хаг; Холандија

учесници:

др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман;
Радован Елековић, тада саветник у Секретаријату Извршног већа АП Војводине
Зора Коњовић, помоћница покрајинског секретара за науку и технолошки развој
Недељка Срећков, руководитељка пројекта

циљ:

Упознавање са унутрашњом структуром, организацијом и функционисањем органа и институција у Холандији на државном, покрајинском и локалном нивоу

носилац трошкова смештаја и пута:

УНДП (Програм Уједињених нација за развој)

Опис:

Иницијатива за успостављање и развијање партнерске сарадње Извршног већа АПВ са УНДП на пројектима усмереним ка реформи и подизању нивоа оспособљености покрајинске администрације покренута је крајем 2001. године. Студијска посета реализована је у оквиру ове сарадње, а у њој је учествовала наведена четворочлана делегација из Аутономне Покрајине Војводине.

У програму боравка који је осмислио други секретар амбасаде Холандије у Београду, г. Jeroen Kelderhuis, делегација АП Војводине имала је изузетну прилику да током боравка посети следеће институције и упозна се са основама њихове организације и рада:

- Владу Покрајине Фризланд у Лејвардену
- Центар за практичну обуку запослених у сточарству РТС+ у Оенкерку (покрајина Фризланд)
- VNG Интернационал у Хагу
- Национални парламент Холандије у Хагу
- IPO, асоцијацију холандских покрајина са седиштем у Хагу
- Омбудсмана Холандије у Хагу

Првог дана боравка, делегација је посетила покрајинску владу Фриезланда, где су домаћини представили организацију и надлежности органа холандских покрајина, упознали чланове делегације са облицима сарадње између северних покрајина Холандије и са процесом децентрализовања власти у Холандији, што је за представнике покрајине Војводине било посебно занимљиво. Члановима делегације предочене су и информације о политици обуке запослених у органима покрајине Фризланд. Истог дана, приликом посете Центру за

практичну обуку запослених у сточарству РТС+ у Оенкерк-у делегацији су представљени програми едукације које овај центар организује за заинтересована предузећа, образовне центре, владе и појединце широм света, прилагођавајући их специфичним потребама и захтевима клијената.

Други дан борава почео је посетом BNG International у Хагу, асоцијацији свих 495 јединица локалне самоуправе у Холандији, која заступа интересе својих чланица на националном нивоу, пружа им разне начине стручних услуга и представља форум за размену искустава међу чланицама. Делегација АП Војводине је том приликом упозната са структуром и организацијом ове асоцијације и начином њеног деловања. Уследила је посета холандском Парламенту, током које је представљена улога његова два дома (Сената и Дома посланика) и неких његових радних тела, а било је и речи о неким актуелним проблемима у вези са законодавним активностима парламента. Покрајински омбудсман се посебно занимао за делокруг, начин деловања и искуства парламентарног Одбора за представке грађана, као и за односе које овај одбор има са Холандским омбудсманом. Након тога, делегација АП Војводине обишла је IPO-асоцијацију холандских покрајина, чија је првенствена улога заштита заједничких интереса свих 12 холандских покрајина, у оквиру које се на различите начине посредује у решавању сукоба интереса између чланица.

На захтев Покрајинског омбудсмана холандској амбасади у Београду, делегација је другог дана посете обишла институцију Омбудсмана Холандије. Ова посета била је од посебног интереса за тек изабраног Покрајинског омбудсмана (у време посете од избора је протекло нешто више од месец дана) и веома корисна у погледу упознавања са праксом институције омбудсмана, која у Холандији постоји већ 25 година. Ову прилику Покрајински омбудсман, др Петар Теофиловић је искористио за исцрпан разговор о многобројним питањима, ради што детаљнијег упознавања са унутрашњом организацијом ове институције. У време посете холандски омбудсман је запошљавао преко 130 лица, а делегација је упозната са структуром институције и овлашћењима, са врстама и правилима поступака које спроводи, са спровођењем истрага поводом представки грађана, као и са препорукама, мишљењима и годишњим извештајима које подноси холандски Омбудсман. Није изостало ни упознавање односа које ова институција има са медијима и са правосудним органима, а додирнута су и многа питања од значаја за рад ове институције.

Значај:

Прибављене информације биле су од велике користи у почетној фази деловања институције, посебно у структурисању Покрајинског омбудсмана (у том периоду је, на основу чл. 40, ст.3 Одлуке о Покрајинском омбудсману, припреман Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана). Стечена сазнања била су корисна и током каснијег деловања канцеларије Покрајинског омбудсмана.

Студијски боравак у Холандији омогућио је члановима делегације непосредан увид у структуру, деловање и међусобне односе демократских институција у Холандији на свим нивоима власти, као и сусрете са компетентним саговорницима. Делегацији је пружена прилика да се информише о главним проблемима са којима се сусрећу поменуте институције у свом раду, о специфичностима насталим током дугог развоја демократских процедура и институција у Холандији, као и са појединим доктринарним елементима који чине основе политичног система ове високоразвијене државе. Није изостало ни упознавање са концепцијама њиховог будућег развоја и унапређивања, имајући посебно у виду захтеве које пред Холандију поставља њено чланство у Европској Унији. Сматрамо да стечена сазнања могу бити од користи за унапређење организације и рада као и јачање демократских процедура и институција. Посебно наглашавамо унапређење рада Покрајинског омбудсмана као нове институције у домаћем правном систему у Србији, АП Војводини, као и у јединицама локалне самоуправе - у складу са захтевима и стандардима које се у данашњим условима постављају пред органе власти различитих нивоа.

Извештај из Каталоније, са семинара "Људска права, регионална и локална администрација"

датум посете:

05.07.2004. – 06.07.2004.

место посете:

Барселона, Каталонија

учесници:

Др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман,
Даница Тодоров, заменица омбудсмана за равноправност полова,
Ђула Ладочки, сарадник у канцеларији Омбудсмана у Суботици

организатор и носилац трошкова:

Комесар за људска права Савета Европе, Alvaro Gil Robles,
Конгрес локалних и регионалних власти Савета Европе, Савет града и Форум
Барселоне (организатори)
Канцеларија ОЕБС-а у Србији и Црној Гори (подршка)

циљ:

Проширивање сазнања о остваривању људских права на регионалном и локалном нивоу

Опис:

У раду Семинара учествовало је око 50 стручњака из Шпаније, Италије, Велике Британије, Француске, Литваније, Хрватске, Португалије, Чешке, Румуније, Немачке, Мађарске, Пољске, међу којима су били и регионални и локални омбудсмани из 10-так европских земаља, представници Савета Европе, Конгреса регионалних и локалних власти и представници међународних асоцијација које се баве људским правима.

На овом семинару разматрани су генерални аспекти људских права и регионалне и локалне администрације – уставна и законска питања. Друга тема се односила на економска и социјална права, а трећа се бавила културним и образовним правима и регионалном и локалном администрацијом. Учесници Семинара закључили су да се питања заштите и унапређивања људских права по правилу разматрају са становишта централних (националних) органа власти, при чему се занемарује чињеница да грађани много чешће остварују непосредан контакт са регионалним и локалним органима и службама. Уз разлике у појединим земљама, ови регионални и локални органи и службе имају надлежности које се односе на заштиту многих људских права, па својим деловањем могу да проузрокују и њихово кршење. Ово добија на значају у процесу децентрализовања државне власти који се одвија у многим европским земљама, уз рационалнију поделу надлежности између различитих нивоа власти. Такође, разматрана је и улога регионалних и локалних омбудсмана у систему заштите људских права.

Значај:

На семинару "Људска права и регионална и локална администрација" закључено је да постоји потреба за успостављањем механизма за јачање њиховог деловања, посебно имајући у виду да су у појединим областима заштите људских права регионални и локални несумњиво ефикаснији од националних омбудсмана.

После ове значајне едукације, Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић са својим сарадницима посетио је 7. и 8. јула 2004. год. Омбудсмана Каталоније чије је седиште у Барселони. Током ове радне посете размењена су искуства, са посебним освртом на рад каталонског омбудсмана који делује од 1984. год. Представљена је и сама институција омбудсмана и начини рада са грађанима, а указано је и на искуства у области равноправности полова, заштите деце и рада социјалних служби. Представници Омбудсмана Каталоније исцрпно су говорили о раду на заштити корисника, надгледању затвора и психијатријских болница, као и о деловању ове институције у заштити грађана у области становања, здравства и заштити околине.

Извештај са учешћа Покрајинског омбудсмана на Летњој школи људских права (Варшава, 2004. године)

датум посете:

04.09.2004 – 11.09.2004.

место:

Варшава, Пољска

представници:

Др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман

циљ:

Упознавање различитих институција у циљу заштите и унапређење људских права

организатори и носиоци трошкова:

Трошкове путовања и смештаја сносила је Хелсиншка фондација за људска права

Опис:

Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић учествовао је у раду Летње школе о људским правима, у организацији пољског огранка Хелсиншке фондације за људска права. У раду је учествовало преко 70 учесника из више од 20 држава централне и југоисточне Европе, и земаља бившег Совјетског Савеза. Различитим начинима рада (предавања, радионице, практичан рад) током обуке обрађивана су питања која се првенствено тичу међународних и националних институција (правосудни органи, институција омбудсмана, уставни судови) које се баве заштитом људских права, при чему су наведени начини њиховог деловања и организација. Реализовани су и садржаји који се баве историјатом и концепцијама заштите и унапређења људских права, као и применом међународних и домаћих аката и других инструмената за заштиту људских права. Европска конвенција о људским правима и основним слободама је детаљно обрађивана, као и питања њене примене у пракси Европског суда за људска права, а пажња је посвећена и систему Уједињених нација у погледу заштите људских права (правни инструменти, тела, поступци). Најзад, рад је обухватио и теме које се односе на поједине групе (избеглице, мањине, жене, деца), као и различите проблеме који се јављају у пракси у погледу остваривања и заштите појединих права.

Значај:

Интердисциплинарни приступ реализован у едукацији током летње школе о људским правима, допринеће развоју практичног деловања институције Покрајинског омбудсмана у суочавању са проблемима повреде људских права.

Извештај са студијског путовања у Шведску

Датум посете:

01-19 новембар 2004.

Место:

Лунд/Стокхолм, Шведска

Представници:

Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић

Циљ:

Упознавање учесника са међународним правом и стандардима који су од значаја за остваривање равноправног положаја жена у друштву

Организатор и носилац трошкова:

Институт Раул Валенберг за људска права и хуманитарно право са седиштем у Лунду, уз подршку Шведске агенције за међународни развој и сарадњу (СИДА).

Опис:

У оквиру активности институције Покрајинског омбудсмана усмерених на стручно усавршавање и обуку запослених у областима од значаја за деловање институције, Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић је у периоду од 1. до 19 новембра 2004. године боравио у Шведској као учесник у Регионалном програму о равноправном положају и људским правима жена. Учешће у програму је било компетитивног карактера, а између више стотина кандидата примљено је укупно 24 учесника из 15 држава. Међу учесницима је било представника из институција омбудсмана (из 5 земаља), као и представника уставних судова, влада и невладиних организација. Трошкови путовања и боравка учесника покрио је Институт.

Програм се највећим делом одвијао у Лунду, уз петодневни боравак у Стокхолму и једнодневну посету Малмеу. Главни циљ, као што је већ истакнуто, био је упознавање учесника са међународним правом и стандардима од значаја за равноправност жена и остваривање њихових људских права, правном регулативом као и практичним искуствима земље домаћина и других земаља у овој области. Између осталих, разматране су следеће теме: *Концепција људских права и међународно право о људским правима; Принципи једнакости права и забране дискриминације; Систем Уједињених нација и људска права (грађанска, политичка, економска, социјална и културна права); Институције УН које прате остваривање и заштиту људских права у земљама чланицама (укључујући и поступак њиховог рада); Регионални систем заштите људских права у Европи; Добра управа и борба против корупције; Насиље према женама и породично насиље; Избеглице и имигранти, са посебним освртом на положај жена у овим популацијама; Право на здравље, и репродуктивно здравље; Уклањање свих облика дискриминације према женама; итд.).*

У оквиру овог програма посебна пажња је била посвећена анализи међународних конвенција и других инструмената који гарантују људска права уопште, а посебно, права жена, као и упознавању учесника са поступком и деловањем релевантних међународних и националних тела и организација у области заштите ових права.

Део програма обухватио је студијске посете различитим институцијама које се баве питањима положаја и заштите људских права жена. Током ових посета, учесници су били упознати са појединим аспектима проблема везаних за дискриминацију жена, насиље према женама, сузбијање кријумчарења жена (trafficking-a) и осталим, као и са радом и искуствима тих институција у овим областима. Студијске посете су обухватиле следеће институције:

- **Шведски Омбудсман за једнаке могућности (Стокхолм)** – Институција новијег датума која прати примену шведског закона о једнаким могућностима и делује на уклањању свих облика родне дискриминације у различитим областима живота
- **Жена жени (Стокхолм)** - Шведска невладина организација која се посебно бави питањима положаја и заштите жена у рату и избеглиштву
- **Женски форум (Стокхолм)** - Шведска организација која спроводи многобројне програме усмерене на унапређење положаја жена, пре свега у земљама у развоју и земљама у транзицији; борба против кријумчарења жена; унапређење економског положаја жена; итд.
- **Шведска агенција за међународни развој и сарадњу (СИДА) (Стокхолм)** – Агенција шведске владе која се у области заштите људских права жена посебно бави борбом против кријумчарења жена. Она подржава програме у иностранству који за циљ имају уклањање свих облика полне дискриминације и бави се побољшањем друштвеног положаја жена
- **Одсек за родну равноправност при одељењу шведске владе за индустрију, запошљавање и комуникације (Стокхолм)** – владина агенција која се примарно бави борбом против кријумчарења жена и проституције
- **Склониште за жене у Малмеу** – невладина организација која се стара о подршци женама - жртвама породичног насиља, и сузбијањем породичног насиља
- **Полицијска станица у Малмеу, одељење за сузбијање породичног насиља**

Током читавог трајања програма, учесници су упоредо са предавањима и студијским посетама радили на припремању акционог плана који је могуће спровести у оквиру институције коју представљају. У ту сврху одржан је и краћи курс о припремању пројеката заснован на методи логичке матрице пројекта. Припремљени планови акције су на крају курса били оцењени од стране неколико особа, пре свега са становишта њихове остварљивости и одрживости. Др Петар Теофиловић је припремио акциони план за успостављање базе података

о скривеним облицима дискриминације према женама у области рада и запошљавања, који је одлично оцењен (као реалан, релевантан, остварљив и одржив).

Значај:

Учешће у регионалном програму о равноправном положају и људским правима жена било је од вишеструке користи за институцију Покрајинског омбудсмана. Пре свега, одлично осмишљен и спроведен програм пружио је учесницима теоријска и практична сазнања која ће бити пренета и другим сарадницима у институцији, и биће коришћена у њеном раду. Изложене су савремене концепције у области људских права, и посебно људских права жена, а учесници су имали прилике да се упознају и са искуствима различитих земаља у овој области од којих многа могу да буду примењена и код нас. Уз то, библиотека институције Покрајинског омбудсмана која се тек формира додатно је обogaћена страном литературом, пре свега области заштите људских права жена и међународног права. Успостављени су нови контакти са институцијама и појединцима који се баве питањима у надлежности институције омбудсмана, што представља основ за различите облике сарадње у будућности. Најзад, припремљени акциони план ће бити саставни део плана рада Покрајинског омбудсмана за 2005. годину, и током те године биће предузете одговарајуће активности усмерене ка његовом остваривању, а због његове природе планира се и његово спровођење током наредних година.

9. Покрајински омбудсман и медији

За ефикасан рад институције омбудсмана је од посебног значаја сарадња са средствима јавног информисања. Ово важи како за штампане тако и електронске, како локалне, тако и регионалне и националне медије, за медије на језицима мањина, итд. Уопштено говорећи, сарадња Покрајинског омбудсмана са медијима остварује се у неколико области:

- Објављивање случајева непоштовања мишљења, предлога и препорука Покрајинског омбудсмана, и објављивање његових извештаја;
- Едуковање шире јавности о људским правима, и о месту и улози институције Покрајинског омбудсмана
- Оглашавање у случајевима нежељених појава и инцидената у области људских права

Одлука о Покрајинском омбудсману садржи неколико одредби које изричито упућују институцију омбудсмана на сарадњу са медијима. У набрајању надлежности Покрајинског омбудсмана, Одлука садржи следеће одредбе од значаја за односе са медијима:

"Омбудсман је овлашћен да обавља следеће послове:

(...) - обавештава надлежне органе и ширу јавност о кршењу људских права"⁴¹

Исто овлашћење је посебно утврђено и за заменике омбудсмана за заштиту права националних мањина, за равноправност полова и заштиту права детета.⁴²

У случајевима када након спроведене истраге нађе да је било повреде права грађана од стране органа управе утврђених Одлуком о Покрајинском омбудсману, или неправилности у раду тих органа, а поступак медијације не буде успешан и надлежни орган не поступи по коначном мишљењу, предлогу или препоруци које је у датом предмету сачинио Покрајински омбудсман, о томе ће бити обавештени Скупштина и Извршно веће АП Војводине, односно одговарајући општински органи, **а омбудсман може о томе да обавести и јавност путем средстава јавног информисања.**⁴³

Одлука о Покрајинском омбудсману такође прописује да се годишњи и посебни извештаји Покрајинског омбудсмана објављују у "Службеном листу АП Војводине", **и у средствима јавног информисања.**⁴⁴

Једна од важних карактеристика институције омбудсмана уопште је да она не доноси обавезујуће одлуке. Имајући у виду да Омбудсман не може да измени одлуке органа управе, нити може сам да одлучи о конкретном предмету, могућност обавештавања јавности путем медија о неправилном раду органа управе представља једно од главних оруђа које институцији омбудсмана стоји на располагању ради обезбеђивања поштовања његових мишљења, предлога и препорука. Полази се од тога да јавно изношење чињеница у медијима о кршењу људских права од стране органа који о тим правима одлучују и/или о одбијању истих да поступе према предлозима Омбудсмана може да доведе до стварања одговарајућег притиска јавног мњења на конкретне органе у правцу исправљања њиховог рада, па и до покретања питања одговорности старешина или запослених у тим органима, што је и потврђено у досадашњој пракси сродних институција у свету. Осим тога, на овај начин се остварује и принцип јавности рада који важи за готово све органе власти, па и за институцију омбудсмана.

Основни циљ објављивања извештаја Покрајинског омбудсмана у средствима јавног информисања у суштини је обавештавање јавности о садржини и закључцима извештаја Покрајинског омбудсмана, а посредно и постизање поштовања налаза омбудсмана од стране органа управе на исти начин као и у претходном случају. Док је у претходном случају нагласак на обавештавању јавности о кршењу права грађана у појединачним случајевима, овде се ради о објављивању целовитог прегледа који садржи извештај о активностима Покрајинског омбудсмана, као и опште закључке о стању људских права и о правној сигурности у Покрајини. Значај сарадње са медијима је и у овом случају исти као и у претходном случају.

Потребно је нагласити да не постоји обавеза медија да објаве извештај Покрајинског омбудсмана, или неке његове делове, па је претпоставка да се то може постићи првенствено

⁴¹ Чл. 13., ст.1. т.4. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁴² Чл. 15., 16. и 17. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁴³ Чл. 34. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁴⁴ Чл.37. ст.6., и чл. 38. ст.3. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

актуелношћу и квалитетом извештаја и снагом коришћених аргумената. Будући да је ово први годишњи извештај Покрајинског омбудсмана, до сада нема практичних искустава у овом погледу. Ова институција ће учинити оно што је у њеној моћи да најважнији делови извештаја буду представљени јавности у медијима.

Едукација шире јавности о људским правима, и о месту и улози институције Покрајинског омбудсмана

Одлуком о Покрајинском омбудсману овој институцији су поверене и функције едукације јавности о питањима у области људских права, као и њиховог промовисања.⁴⁵ Покрајински омбудсман је, осим учешћа на саветовањима, трибинама, семинарима и округлим столовима (о чему је дат преглед у посебном делу овог извештаја), ову функцију остваривао и у многобројним наступима у медијима односно изјавама и интервјуима медијима, а у појединим случајевима овај вид односа са медијима су остваривали неки од заменика/ца омбудсмана. У великом броју случајева Покрајински омбудсман је представљао институцију, њену природу, надлежности, начин рада, са циљем њеног приближавања грађанима и информисања о случајевима у којима ова институција може да им пружи помоћ. Друга важна област којој је била посвећена пажња односила се на људска права уопште, ради упознавања грађана са њиховим правима, начинима њихове заштите и органима који та права штите. Већи број иступања у медијима тицао се појединих области људских права, или посебних питања у тим областима (права националних мањина, права детета, равноправност полова, поједине рањиве групе), са истим циљем. Најзад, Покрајински омбудсман је написао и чланак о теми *Улоге омбудсмана у заштити права националних мањина*⁴⁶, а у плану је рад и на другим чланцима, пре свега из области рада ове институције и људских права.

У више наврата Покрајински омбудсман се оглашавао путем средстава јавног информисања осуђујући испаде на националној основи који су се дешавали у Војводини. Иако откривање учинилаца, вођење истрага и гоњење учинилаца таквих дела није у надлежности ове институције, при тим оглашавањима имало се у виду да је реч о покрајинском органу који, између осталог, има обавезу да се стара о заштити људских права, и да је стога, његова обавеза да се јавно огласи. Основни циљ тих оглашавања је био допринос смањивању тензија и јасно стављање до знања широј јавности да се ради о незаконитим и штетним догађајима који могу, ако се на њих не реагује благовремено и адекватно, допринети погоршању стања у погледу заштите људских права и правне сигурности грађана, како у АП Војводини, тако и шире.

Ради остваривања принципа јавности рада институције, медијима су редовно достављана саопштења о свим важнијим активностима Покрајинског омбудсмана од интереса за јавност, а одржано је и неколико конференција за новинаре. Из истог разлога, захтевима представника медија за коментарисање питања из надлежности ове институције се излазило у сусрет у свим случајевима када је то било могуће.

Потребно је напоменути да природа посла институције Покрајинског омбудсмана захтева детаљно упознавање са чињеницама везаним за поједине случајеве пре заузимања коначног става и оцене о њима у оквиру прописаних надлежности. Стога ова институција у принципу не даје оцене и коментаре о случајевима о којима нема довољно података, и по правилу ће одговарајући тренутак за то уследити тек после завршетка евентуалне истраге. При томе се у оквиру институције Покрајинског омбудсмана увек водило рачуна о чувању анонимности особа која су учесници догађаја и предмет изјава ради заштите њихове приватности (гарантоване и Уставном повељом, и заштићене законом), као и о томе да изјаве не садрже било шта што би представљало повреду принципа претпоставке невиности.

⁴⁵ Релевантне тачке чл. 13. Одлуке о Покрајинском омбудсману гласе:

"Омбудсман је овлашћен/а да обавља следеће послове:

(...)- организује и учествује у организацији и припремама саветовања о остваривању и поштовању људских права;

- организује и учествује у организацији и припремама кампања за информисање јавности о питањима значајним за остваривање и поштовање људских права;

- иницира и подстиче образовање о људским правима у свим областима живота..."

⁴⁶ *Омбудсман и мањинска права*, Регионални гласник за промоцију културе мањинских права и међуетничке толеранције, интернет издање, бр. 05/2004 од 05. октобра 2004. године (Новинска агенција СТИНА, Хрватска; Новосадска новинарска школа, Србија и Црна Гора; Институт Медиа План, Босна и Херцеговина)

У оквиру плана за 2005. годину, у овој области је предвиђено унапређивање сарадње са медијима, на разне начине (писање чланака о питањима из области које спадају у надлежност Покрајинског омбудсмана, интензивнија комуникација након евентуалног пријема извршиоца за односе са јавношћу, редовно гостовање у електронским медијима ради бољег обавештавања јавности о питањима из делокруга рада ове институције, итд.).

10. Извештај Покрајинског омбудсмана о посети затворима на територији АП Војводине (мај – јуни 2004. године)

Основни нагласак мониторинга био је на томе да се створе услови да затвореници могу да подносе жалбу, односно, представку независним телу без посредовања затворске управе, без страха од евентуалне будуће дискриминације управе због изнетих примедби лица лишених слободе. Подношењем представке институцији Покрајинског омбудсмана омогућује се да се, по први пут, представка упути органу ван хијерархије установљене унутар Министарства правде Републике Србије.

Приликом пријема у затвор сваком затворенику морало би бити уручено писмено обавештење о прописима и правилима која уређују третман затвореника зависно од категорије којој припадају, о захтевима у погледу дневног реда, понашања и о дисциплинским мерама у установи, о тражењу информација и подношења жалби, као и о свим осталим питањима која су неопходна за разумевање, како права, тако и обавеза осуђених лица, због њиховог лакшег прилагођавања животу у установи.

У свим казнено-поправним установама на територији АП Војводине утврдили смо да нема писменог уручења поменутих обавештења и прописа, већ да се лица лишена слободе упознају са правилима усмено приликом пријема у установу. Овакво решење је задовољавајуће када су у питању особе које не умеју да читају. Ипак, сматрамо да је писмена форма за писмене осуђенике боља јер омогућава боље обавештавање (чиме се отклањају или умањују пропусти, превиди и сл.). Препоручујемо да затворске управе приликом пријема особа на издржавање казне доставе обавештење о прописима и правилима која регулишу поступање према затвореницима у писменој форми, а да извод из кућног реда са најзначајнијим ставкама буде истакнут на местима где осуђена лица највише бораве и где су им лако доступна (у спаваоницама, у трпезарији...).

Осим нових објеката у Новом Саду и Сомбору, већина затворских зграда су краја 19. века, али углавном саниране и добро одржаване. Собе у којима су смештени затвореници имају дневну светлост, природан проток ваздуха, решен систем грејања (углавном централно грејање), осим затвора у Суботици који има проблем са грејним телима (неадекватним радијаторима). Хигијена у собама је на задовољавајућем нивоу: постељина се редовно мења и санитарни блокови су или у саставу спаваоница, или спратни, и такође су у складу са потребама. Могућност одржавања личне хигијене је у свим затворима доступна свакодневно. Радно ангажовани затвореници имају могућност да свакодневно, након рада, промене одећу и истуширају се.

У погледу опремљености возног парка веома је лоше стање, тако да се у питање доводи безбедност, како осуђеника, тако и особља приликом превоза.

Здравствене службе у Окружним затворима на територији АП Војводине формиране су на принципу склапања уговора о делу са лекарима различитих специјализација или у договору са домовима здравља о осталим услугама. Сопствену медицинску службу има једино КПЗ у Сремској Митровици, што је првенствено условљено специфичним положајем ове установе у односу на остале КПД у Аутономној Покрајини Војводини. У неким Окружним затворима раде жене стражари, које су уједно завршиле и средњу медицинску школу, дакле поседују медицинско образовање, тако да исте особе, осим рада са притвореницима, могу да пружају и примарну медицинску заштиту (подела прописане терапије, давање инјекција и сл.). У свим установама постоји приручна апотека у којој се налазе лекови за потребе осуђеника у краћем временском периоду.

Позитивно је да у свим затворима постоји могућност рада чиме се особама лишеним слободе омогућава радно ангажовање током боравка у циљу ресоцијализовања и стицања нових вештина и/или усавршавања у постојећим вештинама, тако да након отпуштања могу да потраже посао. Нарочито указујемо на пример Окружног затвора у Новом Саду где је са школом за образовање одраслих "Свети Сава" постигнут договор о стицању знања особа на издржавању казне затвора, што даје могућности за примену стечених знања у каснијем животу, успешнији процес ресоцијализације кроз радну терапију.

У погледу дисциплинског кажњавања најчешће се као мере кажњавања изричу укори, а у тежим случајевима изриче се самица различите дужине трајања. Укидање погодности такође

је једна од честих мера којима се дисциплински мењају понашања осуђеника. Мишљења смо да је дисциплинска политика умерена, да није прекомерно репресивна и да постиже свој корективни циљ.

Примећено је да се у већини затвора не води довољно рачуна, или да не постоје смештајни услови за раздвајање прекршајно кажњених лица од лица који су осуђена по правоснажној одлуци суда опште надлежности. Ово одвајање је неопходно због могућег негативаног утицаја осуђених лица за тежа кривична дела на особе кажњене за прекршаје.

Према Закону осуђена лица имају могућност да суду подносе молбу којом траже условни отпуст. О тој могућности одлучује суд који је и донео пресуду по претходно прибављеном мишљењу преваспитне службе затвора у које се осуђено лице налази. Ову молбу осуђеник може да поднесе по истеку више од половине затворске казне. Најчешће се уважава мишљење преваспитног тима заводске установе у којој је осуђеник на издржавању казне и није се у пракси десило да је по негативном мишљењу преваспитног тима суд одлучио другачије. Међутим, као недостатак се наводи да су судови често у прилици да мишљење преваспитне службе дословце наводе у образложењу одлуке, што ствара јаз између осуђеника и затворске управе у којој остају осуђена лица.

У складу са уоченом потребом спољне контроле услова живљења и заштите људских права Покрајински омбудсман је у договору са Министарством правде и Директорим управе за извршење заводских санкција договорио да се спроведе пројекат "Начин достављања представки лица лишених слободе Покрајинском омбудсману" којим је предвиђено да се представке упућене од стране особа лишених слободе, без претходне контроле управе затвора, достављају Покрајинском омбудсману. Овим пројектом обухваћене су само особе које су лишене слободе по правоснажним одлукама прекршајних судова и судова опште надлежности, а особе у притвору нису у могућности да се представком обрате Покрајинском омбудсману. Мишљења смо да се треба дати могућност притвореним лицима да писмене представке без посебног одобрења достављају омбудсману, јер се ради о институцији тј. личности која има обавезу да чува и обезбеђује поверљивост информација и у том смислу извршити измене у закону.

Смештајни капацитети у појединим затворима нпр. у Сремској Митровици су преоптерећени док на територији Војводине, постоје затвори у којима је у тренутку мониторинга, као нпр. у Панчеву, било 8 осуђеника, па сматрамо да постоји могућност да у складу са правилима и критеријумима Министарство правде изврши премештај појединих лица што би све допринело бољем третману затвореника и олакшало рад службе обезбеђења.

Истичемо спремност директора Управе за извршење заводских санкција, као и свих осталих управника и начелника затвора на територији АП Војводине да подрже наш пројекат.

Увод

Одлуком о Покрајинском омбудсману од 31. децембра 2002. године установљен је Покрајински омбудсман као независан и самосталан орган, који се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода сваке особе зајамчених Уставом, потврђеним и објављеним међународним уговорима о људским правима, општеприхваћеним правилима међународног права, законом и прописима АП Војводине. На тај начин дата је могућност спољне контроле законитости, целисходности и ефикасности поступања рада органа управе и појединачне заштите људских права у поступању рада органа управе.

Одлука о Покрајинском омбудсману у чл. 23 предвиђа да лица лишена слободе имају право да поднесу представку Покрајинском омбудсману без отварања и задржавања од стране управе установе у којој се налазе. Истичемо да су лицима лишеним слободе, приликом овог мониторинга, сматране особе које су правоснажном судском одлуком (пресудом у кривичном поступку или решењем у прекршајном поступку) лишена слободе, дакле осуђене, али не и притворене особе.

Покрајински омбудсман, као покрајински орган, у оквиру својих надлежности штити људска права и слободе на територији АП Војводине. Казнено поправне установе су у надлежности Републичког Министарства правде, Управе за извршавање заводских санкција,

што је републички ниво. У сарадњи и уз одобрење Министарства правде, Директора управе за извршење заводских санкција, тимови Покрајинског омбудсмана по унапред одређеном распореду обишли казнено поправне установе на територији Аутономне Покрајине Војводине. На територији АП Војводине налази се укупно седам (7) казнено поправних установа. То су:

- Казнено поправни завод у Сремској Митровици
- Окружни затвор у Новом Саду
- Окружни затвор у Суботици
- Окружни затвор у Сомбору
- Окружни затвор у Зрењанину
- Окружни затвор у Панчеву
- Одељење Окружног затвора Панчево у Вршцу

Циљеви

- успостављање система спољне контроле над извршењем кривичних санкција, са тенденцијом достизања европских стандарда у овој области
- заштита и унапређење људских права и слобода лица лишених слободe зајамчених Уставом, потврђеним и објављеним међународним уговорима о људским правима, опште прихваћеним правилима међународног права, законом и прописима Аутономне Покрајине Војводине

Датум посета и састав тима за посете

Уз одобрење и дозволу Министарства правде, Директора Управе за извршење заводских санкција, а по предложеном распореду од стране Покрајинског омбудсмана, посећени су:

1. 04. маја 2004. Казнено поправни завод у Сремској Митровици
2. 05. маја 2004. Окружни затвор у Новом Саду
3. 10. маја 2004. Окружни затвор у Суботици
4. 11. маја 2004. Окружни затвор у Зрењанину
5. 17. маја 2004. Окружни затвор у Сомбору
6. 21. јуна 2004. Окружни затвор у Панчеву
7. 22. јуна 2004. Одељење Окружног затвора Панчеву у Вршцу

У тимовима Покрајинског омбудсмана састављеним за посете учествовали су:

- **др Петар Теофиловић** – Покрајински омбудсман, доктор правних наука и дипломирани психолог
- **Стеван Арамбашић** – заменик за општа питања, по струци дипломирани правник
- **Драгомир Секулић** – заменик за општа питања, по струци дипломирани правник
- **Золтан Гобор** – заменик за права националних мањина, по струци дипломирани правник
- **Јагода Вјештица** – сарадница, по струци дипломирана правница
- **Ђула Ладочки** – сарадник у канцеларији у Суботици, по струци дипломирани правник

У канцеларији Покрајинског омбудсмана изабране и запослене особе су по професији углавном дипломирани правници, па из тог разлога тимови нису били мултидисциплинарни, а финансијска средства којим располаже овај орган нису била довољна да се у тим укључе професионалци других струка (медицина, психологија, педагогија) уз адекватну новчану накнаду за пружену услугу.

Посета установама

Казнено поправни завод у Сремској Митровици и Окружни затвори у Новом Саду, Суботици, Зрењанину, Сомбору, Панчеву и Одељење Окружног затвора Панчево у Вршцу посећени су уз претходно одобрење Министарства правде, тачније Директора Управе за извршење заводских санкција Милоша Јанковића.

Типови установа су од затвора затвореног типа, какав је Казнено поправни завод у Сремској Митровици; па полузатворени тип, какви су Окружни затвори у Новом Саду,

Суботици, Панчеву, Вршцу и Зрењанину; до установа отвореног типа, какав је Окружни затвор у Сомбору.

Капацитети ових установа:

1. Казнено поправни завод у Сремској Митровици	Нема тај податак
2. Окружни затвор у Новом Саду	500 лица
3. Окружни затвор у Суботици	150 – 200 лица
4. Окружни затвор у Зрењанину	200 лица
5. Окружни затвор у Сомбору	200 лица
6. Окружни затвор у Панчеву	100 лица
7. Одељење Окружног затвора Панчево у Вршцу	100 лица

Попуњеност капацитета:

1. Казнено поправни завод у Сремској Митровици	1 320
2. Окружни затвор у Новом Саду	162
3. Окружни затвор у Суботици	139
4. Окружни затвор у Зрењанину	117
5. Окружни затвор у Сомбору	54
6. Окружни затвор у Панчеву	26
7. Одељење Окружног затвора Панчево у Вршцу	8

У разговорима са управницима свих установа у смислу попуњености капацитета, констатовано је да је преоптерећеност капацитета постојала током операције "Сабља". Управник Казнено поправног завода у Сремској Митровици је у разговору истакао да је и након операције "Сабља" преоптерећеност капацитета овог завода један од проблема које је затекао ступивши на дужност.

Остали затвори немају проблема са попуњеношћу капацитета. Неки од њих, као одељење Окружног затвора Панчево у Вршцу, има могућност да прими већи број осуђених лица од тренутног броја који се налазе у установи. У том смислу је наша препорука да се у затворима који су попуњени, у договору са Директором Управе за извршење заводских санкција, изврши прерасподела у затворе у којима има више места, имајући у виду кривично дело које је осуђеник починио, као и тип установе који је предвиђен за издржавање казне.

С обзиром на то да је посета коју је тим Покрајинског омбудсмана обавио по казнено поправним установама била усмерена на реализацију пројекта "Начин достављања представки лица лишених слободе Покрајинском омбудсману" нагласак посете био је стављен на представљање и реализацију тог пројекта.

У разговору са управницима, пре свега, представљена је институција Покрајинског омбудсмана (стварна и месна надлежност, поступак подношења представки, поступак по поднетим представкама, могућност да и лица лишена слободе буду у прилици да се обрате овој институцији). Управницима је остављен примерак пројекта и образац који је прилагођен потребама за подношење могућих представки лица лишених слободе. Наглашено је да би се представке убацивале у кутије које би имале знак Покрајинског омбудсмана, да би динамика пражњења кутија била договорена с обзиром на дужину трајања казни које нису у свим установама временски исте (где су казне краће пражњење кутија би било чешће), број кутија би био прилагођен насељености установе, место постављања кутија прилагођено потреби (да је лако доступна и видна свим затвореницима). Такође, договорено је да ће управа затвора бити обавештавана о проблемима на које се затвореници жале, како би се на проблеме могло ефикасније деловати, а да са друге стране тајност поднете представке од стране лица лишених слободе буде загарантована. На тај начин могло би се једноставно и без великих материјалних средстава, дати могућност успостављању система спољне контроле у погледу начина извршења кривичних и прекршајних санкција у заводским установама.

Приликом посете установама, пажња је била посвећена квалитету живота лица лишених слободе. У том смислу пажња је усмерена на следеће аспекте:

- а) архитектонско-технички услови, опремљеност, провертравање и осветљење
- б) санитарни услови и хигијена
- ц) кухиња и исхрана лица лишених слободе

- д) медицинска нега осуђених лица
- е) дисциплинско кажњавање и условни отпуст лица лишених слободе
- ф) врсте кривичних дела и дужине казни
- г) структура затвореника:
 - национална
 - верска
 - старосна
 - повратници
 - страни држављани
- х) ресоцијализација и контакти са спољним светом
- и) особље запослено у установи

Модалитети и методе

У зависности од типа установе можемо говорити о модалитетима, тачније о различитостима, како у погледу свих аспеката на које су тимови Покрајинског омбудсмана обрађали пажњу приликом посета, смештаја затвореника, услова у којима бораве, броју особља које их надзире и преваспитава, за која кривична дела издржавају казне, тако и у погледу свих осталих аспеката ресоцијализације и преваспитања.

Разлике између установа затвореног, полуотвореног и отвореног типа су видне од самог уласка у установу, па до свих осталих аспеката квалитета живота лица лишених слободе.

Генерално посматрајући основни приступ посете тима Покрајинског омбудсмана није био заснован на врсти, односно, типу установа, него према територијалном принципу – месту налажења установа. Стога смо имали прилику да се упознамо и обиђемо сва три законски предвиђена типа установа за издржавање, како најтежих кривичних дела, тако и казни лишења слободе по решењу прекршајних судова.

Методе

Приликом посете установама коришћено је неколико метода:

1. **Опсервација** или посматрање и **обилазак** просторија, економија, радионица
2. Интервју разговор са управником затвора, васпитачима, начелницима, радницима обезбеђења.

Осуђена лица овом приликом нисмо интервјуисали зато што је један оц циљева посета био управо стварање претпоставки да та лица у облику представки сама изнесу своје примедбе остављајући их у предвиђене кутије, како би им били гарантовани анонимност и слобода да се без знања управе свако може отворено пожалити, или обратити за сваку врсту помоћи, или информације у случају када сматра да су нека његова права угрожена или повређена током издржавања казне лишења слободе.

- 1) Узимање статистичких података од службе за опште послове у управи затвора о појединим питањима, и то о:
 - броју осуђених лица
 - структури осуђених лица
 - врсти кривичних дела за које осуђена лица издржавају казну
 - броју прекршајно кажњених лица
 - дужини казни
 - броју повратника
 - броју изречених дисциплинских санкција над осуђеним лицима
 - врстама дисциплинских санкција
 - условном отпусту
- 2) У наредном периоду предвиђена је још једна метода, и то разматрање непосредно поднетих (без отварања од стране затворске управе) представки.

Сарадња са надлежним органима

Досадашња сарадња са Директором Управе за извршење заводских санкција и управницима затвора је била добра. Идеја Покрајинског омбудсмана о спровођењу пројекта "Начин достављања представки лица лишених слободе Покрајинском омбудсману" наишла је

на разумевање и безрезервну подршку Директора Управе Милоша Јанковића, уз преузету обавезу од стране Покрајинског омбудсмана да о проблемима које сазна путем представки обавести, како Управу за извршење заводских санкција, тако и управнике казнено поправних установа, због побољшања услова живота и решавања насталих проблема.

Желимо нагласити да је спремност да подржи пројекат Покрајинског омбудсмана показана од стране Директора Управе за извршење заводских санкција охрабрујући показатељ да постоји спремност државних органа да се суочи са проблемима који постоје у овој области и уважи запажања и препоруке посматране и из другог угла.

Налази и препоруке

Третман

а) архитектонско технички услови, опремљеност, проветравање и осветљење затвореничких соба

У свим казнено-поправним установама приликом пријема лица осуђених по правоснажној и извршној судској одлуци, прво се врши провера идентитета, упознавање са правилима кућног реда установе и врши се процена и тестирање лица од стране васпитача или тима васпитача, на које послове и у које одељење (затворено, полуотворено или отворено) ће бити смештен. Правила кућног реда установе, у свим посећеним установама, окачена су на видним местима, лако доступна за упознавање. Начин на који је то доступно осуђеним лицима у Новом Саду најбоље је решење, док би се у одељењу у Вршцу, Окружног затвора Панчево требао пронаћи прегледнији и видљивији начин на који би кућни ред био постављен.

Собе у којима су затвореници смештени су: у свим затворима, осим у ЗКП Сремска Митровица, са дневном светлошћу и природним осветљењем, прозачне и без влаге. Старије собе се редовно крече и приметно је да се у датим околностима одржавају на најбољи могући начин. У већини затвора је спроведено централно грејање, тако да је и проблем загревања просторија решен на одговарајући начин. У Окружном затвору у Суботици парно грејање је на чврста горива и управник нам је приликом посете рекао да му обезбеђивање горива представља проблем који није увек у могућности да реши на време и адекватно.

Собе у Окружном затвору у Сомбору, у отвореном делу на економији, су опремљене према највишим стандардима, уз сав комфор и удобност живљења. У собама се налазе теписи и друге простирке, нов намештај и нови душеци. Постељина се редовно мења и доброг је квалитета.

Зграде Окружних затвора у Суботици, Сомбору, Зрењанину, Панчеву и Вршцу, осим одељења која називају економијом, су махом старе зграде, наслеђене из периода пре II светског рата и налазе се у центру града. Комплекс зграда и других пратећих објеката измештени су из града у Сремској Митровици, као и у Новом Саду.

б) санитарни услови и хигијена

У погледу одржавања хигијене затвореници имају могућност свакодневног туширања топлом водом. У неким затворима је то неопходно, будући да су затвореници ангажовани на физичким пословима (рад са животињама, на обради дрвета, или са песком и цементом). У већем броју затвора у питању су купатила у којима се налази већи број преградом одвојених тушева, а налазе се на истом спрату где су и спаваоне. У Окружном затвору у Зрењанину простор за туширање уствари представља подрум који је делимично прилагођен овој намени. Најбољи услови, поново истичемо, су у Сомбору на економији где је одржавање хигијене у складу са европским стандардима. Санитарни чворови могу се описати као задовољавајући у односу на потребе и могућности самих зграда. Затвореницима се, по правилу, средства за личну хигијену деле према следовању, а понешто добијају у пакетима од куће. Приметно је и да се чистоћа купатила и санитарних чворова одржава на задовољавајући начин.

ц) кухиња и исхрана лица лишених слободе

Исхрана затвореника у Окружним затворима је разноврсна и на пожељном нивоу. Јеловници се састављају недељно од стране куvara/ице, а њих (јеловнике) проверава и потврђује управник затвора. Кухиња Окружног затвора у Новом Саду поседује савремено посуђе за припрему хране, док су посуде за припрему хране у осталим Окружним затворима на

задовољавајућем нивоу (нису нове, али су очуване и у функцији). У склопу свих Окружних затвора налазе се простране оставе у којима се чувају намирнице и фрижидери у којима се чувају узорци хране који се припремају дан раније.

д) медицинска нега осуђених лица

Окружни затвори по правилу немају здравствену службу, већ запошљавају лекара опште праксе по уговору о делу и у договору и сарадњи са локалним Домом здравља. Најбоље опремљене просторије и услове за рад затекли смо у амбуланти Окружног затвора у Новом Саду која је опремљена: креветом за преглед, ЕКГ апаратом, мерачем притиска, сувим стерилизатором и орманом за картотеку. Зубна амбуланта је такође потпуно опремљена и поседује и сопствени стерилизатор. Постоји и приручна апотека, а снабдевање лековима обезбеђује установа својим средствима. Остали Окружни затвори најчешће имају посебну собу у којој лекар опште праксе обавља преглед болесника (у њима најчешће нема ни стерилизатора) или се тежи случајеви пребацују у оближњи Дом здравља. Сви имају приручне апотеке. У Окружном затвору у Суботици на једном од радних места стражара запослена је особа која је по струци медицинска сестра (средња медицинска стручна спрема), и која уз посао стражара обавља и послове медицинске сестре (давање терапије, превејање, и сл.). Такво решење у датим околностима може смањити трошкове затвора, међутим, оно представља изузетак и не треба да буде препорука или модел за запошљавање.

Окружни затвори немају стационар, где би поједини болесници могли бити изоловани. Тај проблем се решава пребацивањем тежих болесника у КПД болницу у Београду или у КБЦ у градовима, а лабораторијске анализе се транспортују и обављају или у Домовима здравља или у Хигијенском заводу у Новом Саду.

По пријему у Окружне затворе обавезно се над сваким новим затвореником обави комплетан медицински преглед. У разговору са управницима затвора речено нам је да је, међу затвореницима, присутан и велики број наркомана и таблетомана, а да највећи број повреда представљају повреде на раду у затворима. У неким затворима су и лица која су дијабетичари те је њима обезбеђена посебна исхрана, као и терапија таблетама или давањем инсулина, док ХИВ позитивних у Окружним затворима нема.

е) дисциплинско кажњавање и условни отпуст лица лишених слободе

Дисциплинско кажњавање од стране управе затвора једна је од мера којим се понашање које није у складу са кућним редом санкционише укидањем неких погодности предвиђених за осуђена лица. Најчешћи разлози због којих се воде дисциплински поступци према лицима лишених слободе су: недолазак са викенда, долазак са викенда у алкохолисаном стању, самовољно напуштање радног места, немаран однос према радним обавезама, физичка репресија према другом осуђенику и др.

Подаци које смо навели у извештају су подаци које су нам доставиле службе управа затвора који су коришћени за редовне годишње извештаје Министарству правде.

1. Казнено поправни завод у Сремској Митровици

По изјашњењу запослених у установи овај податак због бројности осуђеника и начина на који се води статистика у заводу, евиденцију о дисциплинском кажњавању није могуће исказати

2. Окружни затвор у Новом Саду

У 2003. години укупан број дисциплинских пријава био је 47, а изречено је 45 дисциплинских казни. Неподударане збира изречених дисциплинских казни према датим подацима настало је услед тога што се једном лицу може изрећи више дисциплинских казни за једно почињено дело.

Према врсти изречених дисциплинских казни изречене су следеће:

укор	8 казни
самица до 15 дана	18 казни
самица са одузимањем погодности до 7 дана	12 казни
условних самица (од чега је 9 казни било са одузимањем погодности)	17 казни

Најчешћи узроци дисциплинског кажњавања:

- невраћање на време са викенда
- долазак са викенда у алкохолисаном стању
- туча
- повреда правила понашања на радном месту

3. Окружни затвор у Суботици

У 2003. години укупан број дисциплинских казни у односу на укупан број осуђених лица (којих има 139) изречено је 24 дисциплинске казне.

Према врсти дисциплинске казне овако изгледају:

укор са радом	1 казна
одузимање погодности	5 казни
самица са радом у трајању од 10 дана	5 казни
самица са радом преко 10 дана	1 казна
самце без рада преко 10 дана	11 казни
самица без рада у трајању од 7 дана	2 казне

Најчешћи узроци дисциплинског кажњавања су:

- невраћање на време са викенда
- долазак са викенда у алкохолисаном стању
- повреда правила понашања на радном месту у групи без надзора
- туча

4. Окружни затвор у Зрењанину

2003. години поднете су 34 дисциплинске пријаве, а изречено је 30 дисциплинских казни. Два поступка су обустављена због недостатка доказа, а два због отпуста осуђених лица.

У 2003. години изречене су следеће дисциплинске мере:

укор	11 казни
одузимање погодности у трајању од једног месеца	2 казне
одузимање погодности у трајању од 2 месеца	8 казни
одузимање погодности у трајању од 3 месеца	3 казне
одузимање погодности у трајању од 4 месеца	2 казне
упућивање у самицу у трајању од 3 месеца	/
упућивање у самицу у трајању од 3 дана	1 казна
упућивање у самицу у трајању од 5 дана	1 казна
одузимање погодности у трајању од 1 месеца	/
условно на 1 месец	1 казна
обустављен поступак	4 случаја

Четири лица против којих је покренут дисциплински поступак нису кажњена, двоје је отпуштено, а против двоје није било доказа.

Дисциплински поступци покретани су за следеће прекршаје:

немаран однос према радним обавезама	6 случаја
спавање у недозвољено време	6 случаја
конзумирање алкохола на радном месту	3 случаја
физичка агресија према другом осуђеном лицу	5 случаја
одбијање законитог наређења службеног лица	2 случаја
кашњење са слободне посете	1 случај
примање посете на радном месту	2 случаја
самовољно напуштање радног места	2 случаја
дрско понашање према службеном лицу	1 случај
дрско понашање према другом осуђеном лицу	1 случај
повратак са викенд одсуства у пијаном стању	2 случаја
самовољно напуштање болнице за време лечења	1 случај

У току 2003. године ниједно лице није покушало, нити извршило бекство из установе.

5. Окружни затвор у Сомбору

У Окружном затвору у Сомбору подаци које смо добили односе се на период од почетка 2004. године до 17. маја 2004. године. У том периоду укупно је изречено 16 дисциплинских казни.

Изречене су следеће дисциплинске казне:

укор	11 казни
одузимање погодности	3 казне
самица	2 казне

(једна самица је изречена на 15 дана, а обустављена је по протеклу 10 дана, док је друга казна самице изречена условно)

6. Окружни затвор у Панчеву

У дисциплинским поступцима који су вођени током 2003. године против осуђених лица изречено је укупно 28 дисциплинских казни.

Изречене су следеће дисциплинске казне:

одузимање додељених погодности	14 казни
укор	6 казни
самица до 5 дана	3 казне
самица до 15 дана	8 казни

Најчешћи узроци дисциплинског кажњавања су неизвршавање радних обавеза и непристојно понашање.

Најчешће изрицана дисциплинска казна је укор или одузимање погодности, док су самице, уз које иде и одузимање стечених погодности, казне којима се прибегава у случајевима када су у питању тежи дисциплински прекршаји, с тим да се ту прави разлика у броју дана осуђених на самицу.

Ни у једном од Окружних затвора мера самице није била одређена на време дуже од 15 дана, с тим да, ако тако процени тим који одлучује о дисциплинском кажњавању, управник може смањити изречену дисциплинску меру, што је и пракса у неким од затвора.

У свим Окружним затворима самице су прописно опремљене. Имају кревет, мокри чвор, дневно светло, сто. Осуђенике за време издржавања дисциплинске мере самице обилазе свакодневно радници службе обезбеђења, надзорници, лекари, васпитачи, а и управник једном недељно.

Генерално можемо закључити да је дисциплинска политика умерена и да не посеже за репресивним методама, већ указује да се дисциплина може постићи и мерама подстицаја и похвала.

Условни отпуст лице лишено слободе има могућност да затражи од суда који му је пресудио правоснажном судском одлуком, након што је издржао више од 50% изречене казне. Ову могућност редовно користе лица лишена слободе, и у том смислу затворска управа доставља надлежним судовима молбе за условни отпуст без задржавања.

О условном отпусту одлучују судови на основу датог мишљења стручног тима установе у којој лице издржава казну. Стручни тим на челу са васпитачем који прати лице лишено слободе у установи, често пута се јасно изразе у мишљењу треба ли, или не дозволити условни отпуст и наводе разлоге због којих су се одлучили за, или против условног отпуста. Практика неких Окружних затвора је таква да не дају изричит став о условном отпусту (то је случај са Окружним затвором у Сомбору), док се већина јасно определила да ли предлаже или не условни отпуст. У досадашњој пракси Окружних затвора није се десило да дају негативно мишљење о условном отпусту, а да је судско веће које о томе одлучује изрекло условни отпуст насупрот датог мишљења установе у којој је лице лишено слободе на издржавању казне.

Мишљења смо да суд када одлучује о условном отпусту треба да цени и узме у обзир мишљење добијено од затворске установе. Лице које се налази у објективно другачијем окружењу, уз протек времена, могуће је да схвати значај почињеног дела и да се променило, што једино квалификовано и стручно може да процени преваспитна служба установе у којој је лице лишено слободе смештено. Сматрамо да суд у образложењу, када одлучује о условном отпусту, не сме дословце износити мишљење добијено од установе, јер се на тај начин погоршава однос осуђеника и преваспитне службе, службе обезбеђења и управника.

Неопходно је ускладити (израдом новог или изменама постојећег закона), Закон о извршењу кривичних санкција са Закоником о кривичном поступку у делу условног отпуста. Наиме, ЗИКС у чл.147. ст. 2. прописује да "О молби и о предлогу за условни отпуст одлучује

Комисија за условни отпуст коју образује министар правде", и коју, по ставу 2. истог члана, чини пет чланова од којих су најмање два члана судије Врховног суда Србије, док Законик о кривичном поступку у чл. 522. предвиђа да о условном отпусту одлучује веће суда који је одлучивао у првом степену. Ове одредбе очигледно на различит начин утврђују надлежност у погледу одлучивања о условном отпусту и потребно их је усагласити.

ф) врсте кривичних дела и дужина казни

1. Казнено поправни завод у Сремској Митровици

а) врсте кривичних дела

б) дужина казни

за држављане СЦГ:

до 5 година	718 осуђених лица
5 година и више	602 осуђена лица
појединачно изречене санкције	1047
казне изречене у стицају	273

за стране држављане:

до 5 година	71 осуђених лице
5 година и више	75 осуђених лица
појединачно изречене санкције	139
казне изречене у стицају	7

2. Окружни затвор у Новом Саду

а) врсте кривичних дела

У Окружном затвору у Новом Саду издржавају казну затвора и лица која су прекршајно осуђивана па ћемо овом приликом дати и податке и за ту групу лица лишених слободе.

• Лица осуђена по правоснажној пресуди суда

- Кривична дела КЗРС:

1. кривично дело против живота и тела:

убиство чл. 47	6 лица
тешка телесна повреда чл. 53	2 лица

2. кривично дело против слободе и права човека и грађанина:

отмица чл. 64	2 лица
угоржавање сигурности чл.67	2 лица

3. кривично дело против достојанства личности и морала:

силовање чл.103	4 лица
-----------------	--------

4. кривично дело против брака и породице:

одузимање малолетног лица чл.116	1 лице
неплаћање издржавања чл.119	4 лица

5. кривично дело против имовине:

крађа чл.165	14 лица
тешка крађа чл.166	18 лица
разбојничка крађа и разбојништво (чл. 168/169)	21 лице
превара чл. 171	7 лица
одузимање возила чл. 174	1 лице
изнуда чл.180	2 лица
прикривање чл. 184	2 лица

6. кривично дело против опште сигурности људи и имовине:

опште сигурности чл. 194	1 лице
--------------------------	--------

7. кривично дело против безбедности јавног саобраћаја:

тешко дело против безбедности јавног саобраћаја чл. 201	11 лица
---	---------

8. кривично дело против јавног реда и правног система:

насилничко понашање чл.220	3 лица
фалсиковање исправа чл.223	6 лица

9. кривично дело против службене дужности

примање мита чл. 254	1 лице
----------------------	--------

- Кривична дела КЗКЗЈ

1. неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога чл. 245	20 лица
2. посредовање у вршењу проституције чл. 251	1 лице
3. фалсиковање знакова за вредност чл. 169	1 лице

- Кривична дела закона о оружју и муницији

1. неовлашћено држање, набавка и ношење ватреног оружја чл.33	16 лица
---	---------

• Лица осуђена по правоснажном решењу суда за прекршаје

ЗООБС чл. 226	11 лица
Закон о јавном реду и миру чл. 6	3 лица
Закон о личној карти чл.118	1 лице
Закон о Војсци Југославије чл. 340	1 лице

б) дужина казни

• за лица осуђена правоснажном пресудом суда:

преко 1 месеца до 3 месеца	14 лица
преко 3 месеца до 6 месеци	39 лица
преко 6 месеци до 1 године	58 лица
преко 1 године до 2 године	9 лица
преко 2 године до 3 године	5 лица
преко 3 године до 5 година	4 лица
преко 5 година до 10 година	4 лица
преко 10 година до 15 година	4 лица

• за лица осуђена правоснажним решењем прекршајног суда:

до 15 дана	6 лица
до 1 месеца	4 лица
до 2 месеца	3 лица

3. Окружни затвор у Суботици

а) врсте кривичних дела

• Кривична дела КЗРС

1. кривична дела против живота и тела

тешка телесна повреда чл. 53	1 лице
лака телесна повреда чл. 52	1 лице
убиство чл. 47	1 лице

2. кривична дела против достојанства личности и морала

силовање чл. 103	1 лице
обљуба чл. 106	1 лице

3. кривична дела против брака и породице

недавање издржавања чл. 119	1 лице
-----------------------------	--------

4. кривична дела против имовине

крађа чл. 165	2 лица
тешка крађа чл. 166	10 лица
разбојништво чл. 169	1 лице
одузимање возила чл.174	1 лице

прикривање чл. 184	(повратник) 1 лице
--------------------	--------------------

5. кривична дела против службене дужности

злоупотреба службеног положаја	3 лица
примање мита чл. 245	1 лице

6. кривична дела против јавног реда и правног система

фалсификовање исправе чл.233	2 лица
------------------------------	--------

7. кривична дела против безбедности јавног саобраћаја

тешко дело против безбедности јавног саобраћаја чл. 201	3 лица
---	--------

• Кривична дела КЗ СРЈ

неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога чл.245	2 лица
---	--------

• Кривична дела по закону о оружју и муницији

неовлашћено држање, набавка и ношење ватреног оружја чл.33	3 лица
--	--------

б) дужина казни

• за лица осуђена правоснажном пресудом суда

од 1 месеца до 3 месеца	3 лица
од 3 месеца до 6 месеци	10 лица
од 6 месеци до 1 године	19 лица
преко 1 године	2 лица

4. Окружни затвор у Зрењанину

а) врсте кривичних дела

б) дужина казни

И поред више писмених обраћања и телефонских позива, са захтевом Покрајинског омбудсмана да се доставе подаци, затворска управа није доставила тражене податке.

5. Окружни затвор у Сомбору

а) врсте кривичних дела

- Кривична дела КЗРС

1. кривична дела против достојанства личности и морала

силовање чл. 103	2 лица
обљуба или противприродни блуд са лицем које није навршило 14 година чл. 106.	1 лице
блудне радње чл. 108	1 лице

2. кривична дела против имовине

разбојништво чл. 168	1 лице
тешка крађа чл. 166	17 лица
крађа чл. 165	3 лица
превара чл. 171	1 лице

3. кривична дела против безбедности јавног саобраћаја

тешко дело против безбедности јавног саобраћаја чл. 201	7 лица
---	--------

4. кривична дела против правосуђа

побуна лица лишених слободе	1 лице
-----------------------------	--------

5. кривична дела против живота и тела

убиство чл. 47	1 лице
тешка телесна повреда чл. 53	2 лица

6. кривична дела против јавног реда и правног саобраћаја

насилничко понашање чл. 220	1 лице
лажно представљање чл.	1 лице
фалсификовање исправе чл.223	1 лице
повреда гроба чл. 241	1 лице

7. кривична дела против других друштвених вредности из ОКЗ

неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога	4 лица
--	--------

• Кривична дела из посебног кривичног законодавства

1. Закон о оружју и муницији

неовлашћено држање и ношење експлозивних материја	9 лица
---	--------

б) дужина казне

• за лица осуђена провоснажном пресудом суда

од 1 до 5 година	51 лице
од 5 година и више	3 лица

6. *Окружни затвор у Панчеву*

а) врсте кривичних дела

• Кривична дела КЗРС

1. кривична дела против живота и тела

убиство чл. 47	2 лица
----------------	--------

2. кривична дела против имовине

крађа чл. 165	2 лица
тешка крађа чл. 166	6 лица
разбојништво чл. 168	1 лице
разбојничка крађа чл. 168/169	1 лице
одузимање возила чл. 174	2 лица

3. кривична дела против достојанства личности и морала

силовање чл. 103	1 лице
------------------	--------

4. кривична дела против опште сигурности људи и имовине

општа сигурност чл. 194	1 лице
-------------------------	--------

5. кривична дела против безбедности јавног саобраћаја

тешко дело против безбедности јавног саобраћаја чл. 201	2 лица
---	--------

6. кривична дела против јавног реда и правног система

злоупотреба службеног положаја чл. 242	1 лице
--	--------

• Кривична дела против других друштвених вредности из ОКЗ

1. неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога чл. 245	4 лица
---	--------

• Закон о оружју и муницији Републике Србије

1. неовлашћено држање, набавка и ношење ватреног оружја чл. 33	4 лица
--	--------

б) дужина казне

- за лица осуђена правоснажном пресудом суда

до 3 месеца	5 лица
од 3 месеца до 6 месеци	5 лица
од 6 месеци до 9 месеци	2 лица
од 9 месеци до 1 године	6 лица
преко 1 године	8 лица

г) Структура затвореника

1. Казнено поправни завод у Сремској Митровици

а) старосна структура

до 20 година живота	6 лица
од 20 до 30 година живота	538 лица
од 30 до 40 година живота	379 лица
од 40 до 50 година живота	232 лица
од 50 до 60 година живота	98 лица
од 60 до 70 година живота	29 лица
од 70 до 80 година живота	7 лица

б) националну евиденцију осуђеника не воде

ц) верску евиденцију осуђеника не воде

д) повратници

е) странци:

Босна и Херцеговина	19 држављана
Бугарска	20 држављана
Хрватска	16 држављана
Република Српска	24 држављана
Украјина	3 држављана
Швајцарска	1 држављанин
Словенија	2 држављана
Република Чешка	1 држављанин
Русија	1 држављанин
Румунија	42 држављана
Немачка	2 држављана
Молдавија	1 држављанин
Македонија	7 држављана
Либан	1 држављанин
Кина	1 држављанин
Јерменија	1 држављанин
Италија	1 држављанин
Турска	2 држављана
Холандија	1 држављанин

2. Окружни затвор у Новом Саду

а) старосна структура

од 18 година до 23 године живота	18 лица
од 24 године до 27 година живота	35 лица
од 28 година до 39 година	43 лица
од 40 година до 49 година	38 лица
од 50 година до 59 година	9 лица
од 60 година и више	3 лица

б) национална структура

Срби	128 лица
Хрвати	3 лица
Црногорци	9 лица
Мађари	10 лица
Роми	5 лица
Словаци	2 лица
Русини	2 лица
Руси	1 лице
Југословени	1 лице
Муслимани	1 лице

ц) верска евиденција осуђеника се не води

д) повратници

повратника осуђених по правоснажној пресуди суда	13 лица
повратника осуђених решењем прекршајног суда	3 лица

е) странци:

Рус	1 држављанин
-----	--------------

3. Окружни затвор у Суботици

а) старосна структура:

од 18 до 23 године живота	9 лица
од 24 до 27 година живота	7 лица
од 28 до 39 година живота	12 лица
од 40 до 49 година живота	2 лица
од 50 до 59 година живота	2 лица
од 60 година и више	2 лица

б) национална структура:

Срби	12 лица
Мађари	12 лица
Хрвати	1 лице
Роми	4 лица
Буњеваци	1 лице
Македонци	1 лице
Југословени	3 лица

ц) верска евиденција се не води

д) повратници:

повратник осуђен по правоснажној пресуди суда	1 лице
---	--------

е) нема страних држављања на издржавању казне

4. Окружни затвор у Зрењанину

а) старосна структура

б) национална структура

ц) верска структура

д) повратници

е) странци

И поред вишеструког инсистирања затворска управа није доставила тражене податке.

5. Окружни затвор у Сомбору

а) старосна структура:

млађи од 19 година живота	0 лица
од 20 до 30 година живота	22 лица
од 30 до 40 година живота	11 лица
од 40 до 50 година живота	13 лица
од 50 до 60 година живота	7 лица
од 60 година живота и више	1 лице

б) национална структура:

Срби	37 лица
Хрвати	5 лица
Мађари	1 лице
Немци	1 лице
Роми	2 лица
Црногорци	4 лица
Југословоени	3 лица
Неопредељени	1 лице

ц) верска структура:

православни	39 лица
католици	11 лица
неопредељених	4 лица

д) повратници: нема

е) странци: нема

6. Окружни затвор у Панчеву

а) старосна структура:

од 18 до 21 године живота	3 лица
од 22 до 30 године живота	11 лица
од 31 до 40 године живота	7 лица
од 41 до 50 године живота	5 лица

б) национална структура:

Срби	19 лица
Мађари	2 лица
Румуни	2 лица
Роми	2 лица
Словенци	1 лице

ц) верска структура:

православни	21 лице
није се изјаснило	5 лица

д) повратници:

повратници осуђен по правоснажној пресуди суда	7 лица
повратника по правоснажном решењу прекршајног суда	нема

е) странци: нема

х) ресоцијализација и контакти са спољним светом

Ресоцијализација је, дугорочно гледано, циљ који се тежи остварити путем утицања на промену постојећих навика и система вредности осуђених лица, ради њиховог оспособљавања

да се по одслужењу казне затвора уклопе у средину у којој живе. То се постиже добром и стручном преваспитном службом. У свим посећеним установама постоји преваспитна служба и можемо да констатујемо да су неке бројније и квалификованије (Сомбор, Суботица, Сремска Митровица), док би остале установе требало да учине више на побољшању тог организационог дела.

У неким затворима постоји могућност да се у сарадњи са отвореним универзитетима или народним универзитетом омогући преквалификација у нека занимања уколико постоји заинтересованост. Дозвољеним посетама настоји се очувати контакт затвореника са породицом, а постоји и могућност одсуства осуђеног лица током викенда.

У свим окружним затворима затвореници су упослени спрам својих афинитета и способности, тако да можемо говорити и о постојању радне терапије, као једне од метода ресоцијализације. У Окружном затвору у Новом Саду затвореници имају могућност да се у слободно време баве неким од спортова на теренима унутар затвора, имају биоскопску дворану у којој се приказују филмови, редовно имају могућност читања дневне штампе у складу са предвиђеним кућним редом. У кругу Окружног затвора у Новом Саду подигнута је и освештана православна црква, и на тај начин је осуђеним лицима православне вере дата могућност задовољавања и подизања верске културе. Успостављена је сарадња са локалним предузећима која запошљавају осуђена лица спрам својих потреба.

У Окружном затвору у Сомбору организују се ликовне колоније у којима учествују, како осуђеници, тако и академски сликари, па је и на тај начин задржан контакт осуђеника са спољним светом, а подстичу се и елементи ресоцијализације.

У свим затворима постоји простор (дневна соба, трпезарија и сл.) у којима су постављени ТВ апарати, где стиже дневна штампа (ту се и чита), а сваки затвор поседује и библиотеку. У неким библиотекама, као што је случај у Окружном затвору у Суботици, постоји и литература на неким од језика националних мањина (мађарски, хрватски).

Чињеница је и да су казне затвора у Окружним затворима релативно кратке, до једне године, и краће (изнимно у неким случајевима и дуже), те је и сам начин на који се спроводи ресоцијализација задовољавајући.

и) особље запослено у установи

У Окружном затворима на територији АПВ принцип по ком је организован рад запосленог особља функционише кроз две службе. Једну чини служба обезбеђења, што је, с обзиром на тип установа, најважнији сегмент функционисања установе, а други сектор је за опште послове, преваспитање и здравствену заштиту.

На челу службе обезбеђења је начелник службе, а нижа хијерархијска места формирана су према систематизацијама сваке од наведених установа.

Запослени у служби обезбеђења имају бенефициран радни стаж.

Зарада запослених је веома ниска и неопходно је да се у том правцу предузму конкретније мере како би се материјална примања запослених (рад у тешким условима криминално окружење, постојање сталног стресног стања) адекватно наградила бољом зарадом. Тим потезом би се решио, или бар умањио и проблем корупције, која се може појавити као последица лошег материјалног статуса запослених у служби обезбеђења. Такође, особљу би требало омогућити да употпуњују своја знања и стручну способност похађањем курсева за додатно усавршавање, похађањем обука, одласком на едукативне програме и сл.

Исто важи и за "други сектор" (под којим се подразумевају запослени на општим пословима у казнено поправним установама, преваспитачки тимови и здравствена заштита) запослених у заводским установама.

Мере заштите

Мере заштите можемо посматрати из два угла: екстерне и интерне мере заштите или безбедности.

Екстерна обезбеђења свих затвора представљају бетонски зидови, са евентуалним стражарским кулама које затвори полуотвореног типа имају, као и савремена техничка средства обезбеђења (видео-камере, сензори и сл) што свакако доприноси вишем и квалитетнијем нивоу обезбеђења и лакшем раду службе обезбеђења.

У отвореном типу установе нема високих зидова ни обезбеђења од бекства јер је у питању други тип установе, који не предвиђа такву врсту мера заштите.

Окружни затвори у Новом Саду, Суботици, а посебно у Зрењанину, Сомбору, Панчеву и Вршцу имају савремена техничка средства обезбеђења и могућност праћења путем видео камера, могућих одступања, како са једне, тако и друге стране зидине затвора.

Интерна безбедност представља однос осуђеника међусобно и однос осуђеника и запослених у служби обезбеђења. Када је у питању међусобни однос осуђеника констатујемо да није у свим установама на одговарајући начин решено смештајно питање лица осуђених по одлуци суда опште надлежности и лица осуђених по решењу прекршајног суда, јер су смештени заједно. Та ситуација захтева другачије решење, с обзиром на врсту и режим почињеног дела, веће слободе кретања прекршајно кажњених лица итд.

У односу осуђеника и запослених у служби безбедности врло је важно да се разликује особље према одређеним професионалним категоријама, са аспекта интерне безбедности иако се стиче утисак, обилазећи затворе, да је врло добро разграничен однос у којем нема ни велике блискости ни великог анимозитета.

Материјални услови

Затворске установе су установе које се финансирају из буџета Републике Србије. С обзиром на велико сиромаштво нашег друштва, приметно је веома тешко и незавидно место управника затвора у позицији када треба помирити, са једне стране стварне потребе, а са друге износ додељених материјалних средстава.

Зарада запослених је веома мала и неопходно је да се у том правцу предузму конкретне акције, како би се њихов положај побољшао.

Највећи проблем представља дотрајао и неодговарајући возни парк ових установа, којим се не могу транспортовати затвореници, а посебно притворена лица на саслушање или главне расправе. Поред тога и зграде у којима се налазе већина ових установа је старија од 100 година, па је неопходно да се уложи више напора како би се одржале у адекватном стању, што је такође, уско повезано са материјалним средствима која нису довољна. У неким од затвора проблем представља и набавка огрева (Окружни затвор у Суботици) јер често нема довољно средстава за то.

Сам процес рада у затворима је прилично застарео и користи се искуствима која су превазиђена, стога би се и у смислу едукације и осавремењавања запослених у овим установама требало помоћи за што је такође неопходно обезбедити материјална средства. Осавремењавање подразумева и бољу техничку опремљеност администрације увођењем компјутера и одговарајућих рачунарских програма који би били јединствени како би се могла водити и јединствена евиденција. Једна таква повезаност могла би бити, како између затвора међусобно, тако и са Управом за извршење заводских санкција, дакле Министарством правде.

Медицинске службе

Осим Казнено поправног завода у Сремској Митровици који има своју медицинску службу, стационар за лечење, лабораторију за једноставније анализе крви као и стоматолошку службу, релативно добро опремљену, у осталим затворима на територији Аутономне Покрајине Војводине то није случај.

Најбоље услове за рад и најопремљеније медицинске просторије затекли смо у Окружном затвору у Новом Саду, док је у другим Окружним затворима ниво опремљености просторија и уопште простора далеко скромнији и на нижем нивоу од поменутог у Новом Саду.

Предност коју смо констатовали у Окружном затвору у Суботици јесте да је у овом затвору запослена особа која је по струци медицинска техничарка, а ради и у служби обезбеђења, тако да је у могућности да обавља двојако посао, као медицински техничар (даје прописану терапију затвореницима, превија у случају неких повреда на раду...) и у служби обезбеђења (с обзиром да је у питању жена врши претрес жена које дођу у затвор).

У свим установама које смо обишли истичу да имају добру сарадњу са Домовима здравља, болницама у Новом Саду и Београду, фармацеутским кућама преко којих обезбеђују неопходне лекове, те да на тај начин недостатак медицинске службе у свакој од установа и није тако проблематичан и до сада нису имали значајнијих проблема.

Препоруке

На основу увида оствареног током обилазака КПД-ова у Војводини, и стања описаног у овом извештају, Покрајински омбудсман препоручује следеће:

- просторно и организационо, у складу са архитектонским карактеристикама сваког појединог КПД-а, решити проблем одвојеног смештаја лица која издржавају казне затвора од оних који су прекршајно кажњени
- наћи што адекватније решење за отклањање или ублажење оних мера безбедности које појачавају осећај изолованости и патње осуђеника и "прекршајаца" из угла њиховог слободног кретања у складу са постојећим прописима и актом о кућном реду
- више обратити пажњу на захтев различитог режима поступања према осуђеним лицима, с обзиром на основ по којем су у затвору (прекршајно решење или судска пресуда)
- у оквиру циљева и задатака преваспитне службе обратити више пажње моменту пријема и опсервације осуђеника
- с обзиром на особености и потребе популације која је у затвору, размотрити алтернативе за што квалитетнију и највећу могућу примену принципа индивидуализације извршења казне лишења слободе, нарочито у односу на осуђенике који су из Сремске Митровице премештени у неки од осталих КПД-ова
- пружити могућност осуђеницима да барем делимично утичу на избор радног места у оквиру КПД
- разрадити методе које подстичу и побуђују интересовање затвореника да учествују у процесу ванредног школовања
- у циљу обезбеђивања што квалитетнијих услова третмана и преваспитавања осуђених лица, а у складу са могућностима, предузети мере ради решавања проблема величине васпитних група у КПД-има у којима су те групе превелике због малог броја особља у служби за преваспитавање, нпр. Казнено Поправни Завод у Сремској Митровици и Окружни затвор у Новом Саду
- обучавати особље и ангажовати стручњаке специфичних области за третман посебних категорија осуђеника, уз одговарајућа прилагођавања аката о систематизацији радних места у КПД-овима
- наставити са досадашњом позитивном праксом поштовања свих права кроз која се остварују контакти осуђеника са спољним светом
- размотрити могућност запошљавања више стручног кадра како би се допринело квалитетнијем и стручнијем раду целокупне установе (затвора), са посебним акцентом на пријемно одељење, односно, на што квалитетнију опсервацију и класификацију осуђених лица
- побољшати услове живота и рада целокупног особља повећавањем њихових зарада и другим стимулативним мерама за њихов ангажман, савестан и законит рад
- стално подстицати особље да употпуњује знања и стручну способност похађањем курсева за усавршавање, додатним обукама, саветовањима и примерима позитивног руковођења, при чему би у буџету била предвиђена извесна средства за те намене
- улагати напоре да се у свести особља буди и одржава убеђење о централном и веома важном месту службе за преваспитавање, односно ресоцијализацију осуђених лица
- особље које нема одговарајуће стручне квалификације и радно искуство обучити да испуњава своје опште и посебне дужности
- осуђеним лицима дати примерак кућног реда, или његових најважнијих тачака, у писменој форми приликом пријема, а неписменим осуђеницима усмено саопштити правила понашања приликом пријема
- посветити пажњу побољшању и одржавању возног парка установа
- омогућити лицима у притвору да у писменој форми достављају представке омбудсману, јер омбудсман има обавезу чувања тајности информација

11. Посебни случајеви

Током једногодишњег рада, од примљених 265 писаних представки грађана/ки, решено је 188, односно, безмало две трећине. Покрајински омбудсман се огласио надлежним у 71 случају од којих издвајамо неколико, као примере различитог деловања омбудсмана из којих су произашла позитивна решења за грађане/ке, или су дата мишљена и препоруке различитим органима и институцијама.

Пример 1

Дана 24. фебруара 2004. године Покрајинском омбудаману обратила се З.Р. из Новог Сада са притужбом на рад Завода за изградњу града, те Инспекције за саобраћај и путеве Града Новог Сада. У обраћању Покрајинском омбудсману странка је указала на непоштовње извршног решења Инспекције за саобраћај и путеве којим је наложена поправка земљане коловозне конструкције у делу Града Новог Сада где су се формирала оштећења која утичу на безбедност саобраћаја услед којих, а таложењем атмосферских падавина, подносилац представке трпи штетне последице. Након обраћања странке, Покрајински омбудсман затражио је извештај од Завода за изградњу града и добио следећи одговор:

Локација на коју се односила представка спада у трећи приоритет, те из тих разлога је реализација решења Инспекције за саобраћај и путеве могућа по протеку законом предвиђеног рока, јер се и код поступања по решењима инспекцијских служби поступа по приоритетима. Стога је реализација решења извршена крајем маја месеца 2004. године о чему је обавештен и подносилац представке.

Пример 2

Покрајинском омбудсману обратио се на српском и мађарском језику Х.Е. из Темерина истичући проблем употребе језика националних мањина у вези са поступком локалних избора. Након разматрања представке Покрајински омбудсман је утврдио следеће:

Повеља о људским и мањинским правима државне заједнице Србије и Црне Горе у члану 52. став 1. алинеја 3. предвиђа, да припадници националних мањина имају право на слободну употребу свог језика и писма, а да се та употреба уређује законом.

Устав Републике Србије у члану 8. прописује, да је на територији Републике у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, а да је на територији Републике где живе националне мањине, у службеној употреби и језик те националне мањине и писмо тог језика, што се утврђује посебним законом.

Закон у службеној употреби језика и писама Републике Србије у члану 11. став 2. прописује се да језици народности који су у службеној употреби на територији одређене општине, уређује сама општина својим статутом.

Статутом Општине Темерин предвиђена је употреба српског језика и ћириличног писма и мађарског језика и латиничног писма тог језика.

Закон о локалним изборима Републике Србије у члану 28. став 7. и у члану 37 став 2. предвиђа да се у општинама где су у службеној употреби језици националних мањина гласачки листићи и записници о раду бирачких одбора штампају и на тим језицима.

Покрајински омбудсман је у складу са цитираним прописима дао следеће:

МИШЉЕЊЕ

Закон о локалним изборима Републике Србије предвиђа да се у општинама где су у службеној употреби језици националних мањина гласачки листићи и записници о раду бирачких одбора штампају и на тим језицима, али не искључује штампање на тим језицима и других образаца потребних за обављање избора.

Имајући у виду напред цитиране одредбе, као и потребу да се припадницима мањинских националних заједница обезбеди да несметано уживају своје изборно право као једно од основних људских права, мишљења смо да прописе који се односе на употребу језика и писма националних мањина треба тумачити тако да се односе и на све обрасце који нису

изричито наведени у Закону о локалним изборима, а који су у функцији остваривања комуникације грађана као бирача са изборним комисијама и одборима.

Пример 3.

Словачка евангелистичка а.в. црква у Новом Саду, обратила се представком Покрајинском омбудсману наводећи да је од Завода за изградњу града Новог Сада добила обавештење са обрачуном накнаде за уређење ГЗ у поступку легализације реконструкције и надоградње постојећег објекта у Новом Саду у ул. Вука Караџића бр.2. У представи наводе да се ради о Цркви веома скромних материјалних могућности која је традиционално присутна на овим просторима и да се ради о простору који је намењен искључиво за црквено духовне активности.

Како за ову врсту објеката није намењено умањење или ослобађање инвеститора од плаћања накнаде, Покрајински омбудсман сматра да би у том делу ове инвеститоре требало ослободити плаћања накнаде или извршити знатно умањење, тако да инвеститор у оваквом случају сноси само трошкове припреме и магистралног опремања.

У већини случајева верске организације се баве искључиво пословима верско-духовне природе и у томе не остварују никакву привредну или сличну доходовну-профитабилну делатност, па стога и нису у могућности да плате износе предвиђене Одлуком чију измену препоручујемо.

Покрајински омбудсман сматра да би се доношењем предложене измене и допуне одлуке, омогућило тренутно словачкој евангелистичкој Цркви, а убудуће и другим верским заједницама на територији Новог Сада лакши рад и деловање, те тако и грађанима остваривање права на испољавање уверења и вероисповести.

Након спроведене истраге и добијених информација ЈП Завод за изградњу града Новог Сада Покрајински омбудсман донео је следећу:

ПРЕПОРУКУ

Препоручује се Извршном одбору Града Новог Сада покретање предлога за доношење измене и допуне Одлуке о мерилима за уговарање висине накнаде за уређивање грађевинског земљишта (Службени лист Града Новог Сада бр. 11/03 и 16/03) и то:

Да се верске заједнице као инвеститори верских објеката ослободе плаћања накнаде за примарно и секундарно опремање у случајевима када је грађевинско земљиште опремљено тим објектима или да износ накнаде буде знатно умањен.

Извршни Одбор Града Новог Сада није обавестио Покрајинског омбудсмана о предузетим мерама у складу са чланом 33. став 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману

Пример 4.

Покрајинском омбудсману обратио се Л.К. са представком у којој истиче да општина Темерин и Дирекција за грађевинско земљиште СО Темерин не спроводи правоснажну и извршну пресуду Општинског суда у Темерину којом су исти субјекти обавезани да омогуће несметано коришћење стамбене зграде и помоћног објекта поступајући у складу са чланом 10. и 14. Закона о грађевинском земљишту тако што ће прочистити и изградити канал за одвод атмосферских вода.

Пресуда је од 21. јуна 1999. године и у представи омбудсману достављено је неколико поднесака којим се странка обраћала председнику општине Темерин и другим надлежним општинским органима.

Покрајински омбудсман отворио је истрагу у том предмету након чега су Одељење за стамбено-комуналне делатности и урбанизам и Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин дана 12. августа 2004. извршиле увиђај и констатовале да је ЈП Дирекције за изградњу и урбанизам општине Темерин изградило техничку документацију, прибавило грађевинску дозволу и извело грађевинске радове на предметној локацији, а да је недостатак у уређењу простора испред кућног броја 194 који је потребно решити чишћењем талога из отворених канала и провером функционисања пропуста испод аутобуског стајалишта. Покрајински омбудсман дао је следећу:

ПРЕПОРУКУ

Препоручује се ЈП "Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин" да одмах предузме мере ради потпуног извршења судске одлуке Посл.бр. П-61/99, и Решења Одељења за комунално стамбenu делатност општинске управе општине Темерин бр. 352-1/97-3-03 од 10.02 1997. године.

ЈП "Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин" је дужна да у року од 15 дана од дана пријема ове препоруке обавести Покрајинског омбудсмана.

Ако након датог рока ЈП "Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин" не предузме предложене мере Покрајински омбудсман ће Скупштини општине указати на ток случаја и дату препоруку.

Пример 5

Покрајинском омбудсману обратио се представком К.Љ. из Новог Сада указујући на проблем у вези са овером административних забрана за реализацију потрошачких кредита код " SOCIETE GENERALE YU" банке за набавку беле технике, од стране ПФПИО запослених у Новом Саду.

Покрајински омбудсман је затражио изјашњење од стране ПФПИОР запослених Нови Сад од кога је и добио објашњење које је указивало на то да се пензије исплаћују у два дела са кашњењем око два месеца и да Фонд није у могућности да гарантује динамику отплате кредита, што све проузрокује високе интеркаларне и затезне камате које падају на терет пензионера тако да имају проблем да објасне пензионеру (кориснику кредита) да није крив због насталих евентуалних трошкова.

Покрајински омбудсман је након прибављеног извештаја доставио допис директору ПФПИОР запослених у коме је упозорено на права старих лица-прималаца пензија и чињеницу да се ради о уговорном односу са банком и да ризике сноси кредитно способан пензионер/ка.

Након овог дописа ПФПИОР Нови Сад извршена је овера административне забране, подносиоцу представке.

Пример 6

Покрајинском омбудсману обратио се господин Т. Ф. из Новог Сада, а путем свог пуномоћника М. М. адвоката из Новог Сада, са представком да је решење Секретаријата за урбанизам, стамбене послове и заштиту животне средине Одељење за стамбене послове Градске управе Града Новог Сада донето противно важећим законским прописима, чиме му је поврђено право на дом и породицу, права на делотворно правно средство, као и то, да је надлежни орган неправилно поступио у решавању у тој правној ствари.

Поступајући по представци Т.Ф. из Новог Сада, а сходно члану 31. Одлуке о Покрајинском омбудсману (Сл. лист АПВ бр. 23/02), након спроведене истраге утврђено да не постоји повреда људских права, односно повреде права на дом и породицу, повреда права на делотворно правно средство, као ни то да је надлежни орган неправилно поступио у решавању у тој правној ствари.

Увидом у целокупну документацију утврђено је да није повређено право господина Т.Ф. како у поступку решавања управне ствари, тако ни у поступку административног извршења решења, те да су правилно примењене одредбе Закона о општем управном поступку, Закона о управним споровима и Закону о становању. Чланом 270. Закона о општем управном поступку прописано је да "у поступку административног извршења може се изјавити жалба која се односи само на извршење. Жалбом се не може побијати правилност решења које се извршава", надаље у ставу 2. истог члана стоји да се "жалба изјављује надлежном другостепеном органу, жалба не задржава започето извршење", што говори да су органи који су водили поступак правилно применили позитивне правне прописе.

У конкретном случају мора се констатовати да је подносилац представке делимично у праву када истиче да му је повређено право на делотворно правно средство, с обзиром да у диспозитиву решења не постоји изрека да "жалба не одлаже извршење" а у смислу члана 198. став 5. Закона о општем управном поступку, чиме је Т. Ф. доведен у неку врсту правне заблуде да ће жалба одложити извршење решења.

Пример 7

Покрајинском омбудсману обратла се Р. Н. и др. из Новог Сада, са представком да Секретаријат за урбанизам, стамбене послове и заштиту животне средине, није прихватио њихове примедбе дате на Нацрт регулационог плана блокова између Булевара Јаше Томића, Гагаринове улице, Булевара краља Петра I, Руменачке улице и улице Париске комуне у Новом Саду.

У представци истичу повреду права на дом и породицу, која права су повредили органи управе Града Новог Сада и то Секретаријат за урбанизам, стамбене послове и заштиту животне средине. Конкретно, Комисија за излагање на јавни увид и стручну расправу је у свом извештају о спроведеном јавном увиду о Нацрту регулационог плана, по примедби групе грађана становника улуга Паје Маринковића и Богољуба Атанацковића, предложила да се примедба не прихвати из разлога што је основна школа на овој локацији предвиђена Генералним планом Града Новог Сада до 2021. године. Текст припремљен за Нацрт регулационог плана блокова између Булевара Јаше Томића, Гагаринове улице, Булевара краља Петра I, Руменачке улице и улице Париске комуне у Новом Саду, достављен је Извршном одбору Скупштине Града Новог Сада дана 21.03.2003. број 021-1/2003-241-I, на разматрање и доношење предложеног закључка.

Покрајински омбудсман отворио је истрагу у овом предмету и затражио од надлежног Секретаријата изјашњење поводом навода из представке.

У свом одговору Секретаријат је тврдио да је у свему поступљено у складу са позитивним прописима и да није учињена било каква повреда, након чега је Покрајински омбудсман донео своје мишљење.

МИШЉЕЊЕ

Поводом ваших примедби од 21.04.2004. број 35-22/2003-I -3 на наше мишљење од 31.03.2004. под бројем 07-022/04 имајући у виду сагледавање свих битних чињеница и моменте у вези ове правне ствари, а у току преиспитивања нашег датог мишљења утврђено је да је Комисија за планове Скупштине Града Новог Сада у поступку припреме предлога плана детаљне регулације између Булевара Јаше Томића, Гагаринове улице, Булевара краља Петра I, Руменачке улице и улице Париске комуне у Новом Саду, који је Извршни одбор Скупштине Града Новог Сада на 152 седници од 28.11.2003. утврдио као Предлог плана детаљне регулације блокова између Булевара Јаше Томића, Гагаринове улице, Булевара краља Петра I, Руменачке улице и улице Париске комуне у Новом Саду, испоштвана процедура утврђена тада важећим позитивним прописима.

Образложење

Дана 18.02.2004. Покрајинском омбудсману су се обратили господа Р. Н. и др. са предствком да су им повређена права на дом и породицу, а у поступку израде предлога плана детаљне регулације између Булевара Јаше Томића, Гагаринове улице, Булевара краља Петра I, Руменачке улице и улице Париске комуне у Новом Саду, и то на тај начин што им није омогућено да као подносиоци примедби на плански документ образложе примедбе пред комисијом, чиме је повређено њихово право на слободу мишљења и изражавања, као и право на петицију, а у циљу заштите права на дом и породицу.

У свом одговору на представку Секретаријат за урбанизам и стамбене послове Градске управе Града Новог Сада број 35-22/2003-I-3 од 15.03.2004. и примедби на мишљење Порајинског омбудсмана од 21.04.2004. број 35-22/2003-I-3 истиче да нису учињене повреде поступка приликом припрема Предлога спорног плана, а имајући у виду сагледавање свих чињеница оценио је да је цео поступак спроведен у складу са законом те да се не може прихватити оцена да је Секретаријат одбио примедбе подносиоца представке, већ да примедбе није прихватила Комисија за планове, која је законом овлашћена да о томе одлучује.

Покрајински омбудсман увидом у поднету представку, одговоре Секретаријата за урбанизам и стамбене послове Градске управе Града Новог Сада, Предлога плана детаљне регулације између Булевара Јаше Томића, Гагаринове улице, Булевара краља Петра I, Руменачке улице и улице Париске комуне у Новом Саду, као и раније датог мишљења од 31.03.2004. утврдио да Комисија за планове није омогућила подносиоцима примедби на

плански документ да образложе своје примедбе пред Комисијом, док је другој групи грађана Месне заједнице "Омладински покрет" омогућено да усмено образложе своје примедбе пред Комисијом за планове, чиме су подносиоци представке стављени у неједнак положај, али да је поступак припреме предлога плана урађен у складу са позитивним правним прописима. Међутим, Покрајински омбудсман је при мишљењу да је шире посматрајући, из угла заштите људских права и слобода, уз уважавање оснивних принципа деловања омбудсмана и то законитости, непристрасности, независности и посебно правичности (члан 2. став 2. Одлуке о покрајинском омбудсману Сл.лист АПВ број 23/02) у суштини повређено право грађана на једнакост и равноправност.

Надаље истичемо да мишљење Покрајинског омбудсмана сходно одредбама Одлуке о Покрајинском омбудсману (Сл. лист АПВ број 23/02) нема обавезујући карактер.

Пример 8.

У представци-захтеву се наводи да се подносилац представке жали на поступање Центра за социјални рад у Бачкој Тополи и Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну заштиту, а у вези са утврђивањем употребе службеног језика у поступку.

На основу навода из захтева, те писмене документације приложене у списима, утврдили смо да је поступак пред Центром за социјални рад у Бачкој Тополи у поновљеном поступку урађен на мађарском језику. Чињеница да другостепено решење није странци достављено на мађарском језику не задире у суштину решења проблема, а то је питање повере детета.

Покрајински омбудсман ће упутити допис Покрајинском секретаријату за здравство и социјалну заштиту, у коме ће указати да је неопходно, када странке то траже, достављање одлука на језику који је у службеној употреби у АП Војводини, те на обавезу поштовања Закона о службеној употреби језика и писама, као и Одлуке о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама, националних мањина на територији АП Војводине и наложити достављање спорне одлуке и на мађарском језику.

Одлуком о Покрајинском омбудсману у члану 35. предвиђено је да, уколико утврди да постоји повреда људских права, омбудсман може захтевати поново спровођење поступка, предложити правила понашања за унапређење рада и поступања са грађанима, захтевати привремено обустављање извршења коначног акта, иницирати покретање дисциплинског поступка или пак, прекршајног или кривичног поступка. Али, Покрајински омбудсман сматра да у конкретном случају нема места за примену члана 35. Одлуке о Покрајинском омбудсману, јер су **права детета** овде приоритетна и оставривање права детета у вези личних контаката са једним од родитеља.

Центар за социјални рад у Бачкој Тополи, односно стручни тим, обавио је опсервацију и донео Решење ценећи потребе млдб. Т. Б. рођеног 24.12.1998, да контактира са оцем. Конвенција о правима детета у својој преамбули изричито говори да је деци, услед њихове осетљивости, потребна заштита и брига, а у томе истиче примарну улогу породице. Стога, дете има право да се развија уз подршку оба родитеља, иако су они разведени.

Подносилац представке има право да покрене управни спор и у поновном поступку издејствује вођење поступка на мађарском језику, али само вођење поступка не задржава извршење решења.

Пример 9. Посредовање Покрајинског омбудсмана (медијација)

Медијацијом Покрајинског омбудсмана успешно је решен проблем настао у вези са применом прописа о равноправној употреби језика и писама у Клиничком центру и његовим организационим јединицама у Новом Саду, а поводом случаја пацијенткиње мађарске националности који се догодио на Клиници за гинекологију и акушерство у Новом Саду крајем 2003.

До проблема је дошло због тога што приликом пријема пацијенткиње наведена Клиника није обезбедила медицинско особље које је могло да разговара на мађарском језику, с обзиром на то да пацијенткиња не говори добро српски језик.

Након писаних обраћања директору Клинике за гинекологију и акушерство и Клиничком центру у Новом Саду, и одржаног састанка заменика Покрајинског омбудсмана са директором и замеником директора Клиничког центра, донето је упутство од стране Клиничког центра о употреби језика и писама националних мањина у раду Клиничког центра и његовим организационим јединицама.

Поступак по сопственој иницијативи

На основу Одлуке о покрајинском омбудсману, члан 20, омбудсман има могућност поступања по сопственој иницијативи. Руководећи се овим ставом, омбудсман је у неколико наврата разматрао различите прописе, али се посебно огласио поводом преднацрта Закона о слободи вере, црквама, верским заједницама и верским удружењима. Овај преднацрт изазвао је полемику у јавности и оглашавање и других институција.

Примедбе на преднацрт Закона о слободи вере, црквама, верским заједницама и верским удружењима

Генерална примедба односи се на терминологију која није усклађена са постојећим законским прописима. Није дефинисана, разликовање речи, нпр. свештенослужитеља и верских службеника, а права садржина је дискутабилна, будући да не постоји законска регулатива која би те термине уредила.

У преднацрту се одступа од Уставне одредбе којом се потврђује одвојеност цркве и државе. Са једне стране, аутономија цркве и њена одвојеност од државе је очувана до краја, а предвиђа се низ обавеза које држава треба да испуњава према црквама и друге црквене активности које се на један, или на други начин повезују са државом, те представљају уплитање у државне послове.

Према томе, само начело одвојености цркве и државе је овим нарушено и не може се рећи да овај закон представља у правој мери одвајање цркве и државе. Када се узму у обзир све одредбе преднацрта закона, крајња последица би била стварање једне врсте црквене државе са низом црквених и верских елемената у раду државе и државних органа и у њиховим обавезама.

Такође, нису дефинисани ни појмови цркве, верских заједница и удружења (ЦВЗУ), које су разлике и њихово суштинско значење.

Законом се жели успоставити континуитет са стањем пре више од 60 година у Краљевини Југославији, тако да се статус цркава и верских заједница, као јавних организација, признаје само једном броју верских заједница (укупно има 7 цркава и верских заједница којима се признаје овај статус). Остале ЦВЗУ, којих само у Војводини има преко 30, нису по одредби у чл. 4. изједначене, него оне на други начин треба да буду регистроване. У чл. 4. став 4 и у чл. 7. став 1 истиче се да ЦВЗУ имају својства правног лица. То решење је спорно и поставља се питање да ли се на овај начин црквама може давати тај статус. У чл. 5. став 2 се истиче изузетна државотворна и културна улога српске православне цркве у историји. Питање државотворности нема заправо никакве веза са било којом црквом, будући да је прокламовано Уставом РС и заједнице држава да су држава и цркве одвојене. Према томе та државотворна улога цркве не може бити ни на који начин прокламована нити утврђена државним законом. Друга примедба на став 2 члан 5. односи се на издвајање Српске православне цркве којој се признаје статус прве међу једнакима. Већ такво издвајање представља основ за увођење три категорије:

1. Српске православне цркве,
2. Осталих 6 којима се признаје наставак континуитета и
3. Остале.

Поставља се питање на који начин су ЦВЗУ исказале своју вољу да Српској православној цркви признају такав статус. У свакодневном животу, као и у евентуалним каснијим законским регулативама и прописима признавање таквог статуса може да доведе до њиховог раслојавања и да СПЦ добије третман државне цркве, а православље постане државна религија. То никако не би било у складу са статусом који цркве треба да имају у друштву. У члан. 1. став 2 каже се да грађанин не може бити, ни дискриминисан ни привилегован због својих верских уверења, нити припадности ЦВЗУ тако да би закон требало да има неутрлан

став и да не издваја једну или неколико цркава у било ком погледу у односу на остале. Држава би својим законима могла да пропише само неке опште услове који су једнако важећи за све. Оваквим издвајањем се сама изричита одредба у члан. 1. став 2 доводи у питање (да ли ту заиста има дискриминације или привилеговања). Став 2. члан. 2 преднацрта закона на неки начин дефинише положај који ЦВЗУ имају у РС. Имајући у виду да се у овом ставу наводе неки елементи које заправо немају никакве везе са црквом, већ да су оне наводно јавне организације од посебне важности за остваривање и очување људских права и слобода, за демократизацију друштва, као и развоја просвете и културе, поставља се питање будућих последица деловања и уплитања ЦВЗУ у област заштите људских права и слобода, поштовања обавеза, ако би цркви био дат статус посебне важности за све набројане елементе. То опет представља утицај цркве на државне послове. Члан 4. став 2 у ком се СПЦ допушта постојећи субјективитет као правном лицу и да не подлеже поновној регистрацији. А то значи да управо све остале треба да се поново региструју и ту је присутан елемент дискриминације између појединих верских заједница и удружења и цркава односно, верника који припадају одређеним верским заједницама и верским установама које не спадају у 7 набројаних цркава.

Члан 6. предвиђа специфичан положај цркве у поређењу са свим другим субјектима у држави којом се уређује законодавна, судска и извршна власт у црквама. Са једне стране држава ни на који начин не сме да утиче на ове активности, деловања и оснивачка акта, нити на њихову примену. Међутим, у случајевима у којима се ради о пуноважним пресудама које издају надлежни органи ЦВЗУ, државне власти су дужне да пруже одговарајућу административну помоћ. Ту се опет држава ставља у положај неке врсте извршиоца тј. сервиса цркава у погледу спровођења њихових прописа и праксе.

С друге стране, потребно је разјаснити шта се мисли када се каже духовна, законодавна, извршна, судска и дисциплинска власт у црквама. Да ли је реч о потпуној законодавној, судској и управној аутономији цркве, или се ова одредба односи само на питање вере, односно духовности? Поставља се питање да ли се овакво одређивање аутономије цркве и у којој мери, тиче односа цркве и државе, или цркве и верника, припадника других вероисповести, или оних верника који се не изјашњавају као припадници ниједне цркве, верске заједнице или удружења. Црква по овоме има своје законе, прописе и праксу на коју држава не може да утиче. Овим се установљава обавеза државе и њених органа да пруже сву потребну помоћ тј. да раде све оно што се од њих захтева у погледу спровођења аката на који нема никаквог утицаја, ни у погледу садржаја, ни у погледу спровођења поступка. На овај начин би могло доћи до паралелног деловања црквених органа и институција, паралелну примену црквених прописа и канона и државних, с тим да би црква била потпуно аутохтона у томе, док се држави, која нема никаквог утицаја на то, ствара обавеза да се омогући извршење истих. Тиме се ствара ситуација где би се по персоналном основу појављивали у пракси случајеви када се примењују само црквени прописи и њихови органи, а држава ће ту бити субјекат који спроводи те прописе. То је управо супротно идеји о одвојености цркве и државе. Члан 5. став 2 - шта значи да се СПЦ има признати статус једнака међу истима, ако то нема никаквог утицаја ни значаја у пракси, онда таква одредба није ни потребна. У случају да је потребно то посебно нагласити тада из тога произилазе одређене практичне последице које ће се одражавати на њихов статус и утицај у друштву. Став 2 директно противречи ставу 1 истог члана у коме се каже да све ЦВЗУ имају исти правни положај и једнаке услове за остваривање права и слобода. Члан 7. став 1 изричито предвиђа да имају својство правног лица. Спорно је питање да ли се овим организацијама овакав статус може дати, а ако се и прихвати, због обављања одређених делатности, мора им се дати и одговарајуће својство. Поставља се питање зашто поједини саставни делови ЦВЗУ такође могу да имају својства правног лица. Наиме, ту се предвиђа право стицања покретних и непокретних добара и извршење послова који им се повере црквеним актима. Зашто државни, по аналогiji, органи немају сами по себи својство правног лица, нпр. секретаријат нема подрачуне у буџетима и др. То се такође може решити на сличан начин, с тим да само цркве имају статус правног лица. Својство правног лица се додељује државним актима тј. то је нешто што је утврђено познатим државним прописима, а на овај начин, члан 7. став 2, се омогућује да се унутрашњим актима цркве може дати својство правног лица једном делу цркве. То је још један сегменат где држава нема никаквог утицаја.

Члан 10 - богомоље се наводе као аутономни, свети и неповредиви простори у ставу 4 истог члана, који би требало да дефинише које су то границе, каже се да никада нико не сме без знања богослужбеника да употреби простор супротно њиховом религиозном смислу. Питање је које су границе неповредивости богомоља као простора где се врше обреди и да ли

се то може тумачити у складу са религиозним смислом постојања тих објеката нпр. прикривање појединих починилаца одређених кривичних дела? Да ли то значи да држава не може да уђе у те просторе ради хапшења починилаца кривичних дела? Врло се широко и на различите начине, у одређеним верама, ово може тумачити. Све то може да води одређеним злоупотребама.

Чланови 10. до 13. набрајају различите објекте и места у којима се могу обављати верски обреди, служења итд. Када се све то погледа, практично се види да се верски обреди могу обављати на било којим јавним и другим местима, од школа, болница, војске, затвора, до станова... Практично ни једно место није изузето од могућности служења обреда. У члан 13. став 2 се изричито наводи да су надлежни органи тих установа дужни да обезбеде служење обреда у њима. Због чега је такве верске обреде неко дужан да обезбеди на захтев чланова или корисника или на предлог самих ЦВЗУ? Опет произилази да било ко може да тражи да се одређени обреди рецимо изврше у Скупштини? То је непримерено из више разлога. Баш се одвојеност цркве и државе огледа и у томе што држава не фаворизује, нити подржава ни једну цркву, што и овај закон формално предвиђа.

Будући да постоји преко 30 различитих верских заједница у АП Војводини, то би у пракси довело до сасвим конкретних дискриминација одређених заједница. Да ли сви имају право да захтевају спровођење појединих обреда, нпр. у просторијама државних органа? То ће бити обреди које врши СПЦ чиме ће се опет на посредан и прећутан начин стварати државна црква која ће и на тај начин индиректно утицати на државне послове. На пример, ако се у школама врше редовни обреди СПЦ, какав је положај других ЦВЗУ у овом погледу? Практично држава би подстицала и штитила неравноправан положај осталих, а требало би да има неутралан положај у односу на све, јер она не треба, ни да спречава, ни да подстиче било какво верско опредељивање код грађана.

Члан 14. предвиђа нешто што до сада ниједан пропис није предвиђао - уводи се да се брак склопљен у цркви признаје, уз обавезу да буде пријављен у матичарском уреду, дакле, више не постоји обавеза да се обави и одговарајућа процедура у матичном уреду.

Ово решење не мора само по себи да буде лоше и негативно, али опет захтева преплитање државне документације, архива и докумената са црквеном и захтеваће успостављање специфичних веза државе са ЦВЗУ. Поставља се и питање да ли и друге ЦВЗУ које нису изричито наведене могу да склапају пуноважне бракове између појединаца. То ће наравно захтевати и одређену контролу од стране државе: да ли су испуњени сви услови за склапање брака и др. (хомосексулни бракови...). Да ли ће држава такве бракове, имајући у виду положај ЦВЗУ, моћи да не призна, или да тражи да се такви обреди не спроводе. Члан 16. користи термине свештенослужитељи, као и термин верски службеници који нису јасно и прецизно дефинисани, тако да, поготово лаику, то може бити непознато и нејасно. Давање свештенослужитељима статуса јавног службеника и њихово изједначавање са државним службеницима (и у каснијим одредбама) опет представља нарушавање принципа одвојености цркве и државе. Став 3 члан 16. каже да се у обављању верске службе свештенослужитељима јамчи пуна слобода, аутономија и имунитет пред грађанским властима. Питање је недефинисаности шта се сматра богослужбеном делатношћу и да ли ту било какве границе постоје; политичко деловање и сл. су случајеви који би подлежали кривичном, прекрашајном и сл. поступку, ако је то учињено у обављању богослужбене делатности. Став 4 члан 16. даје право свештенослужбеницима да учествују у јавном животу, осим ако је то забрањено правилима унутрашњег уређења ЦВЗУ. Да ли и ту држава може на било који начин да њихово учешће ограничи у неким видовима јавног живота?

Члан 13. и 22. и неки други, касније говоре о појединим областима рада и деловања ЦВЗУ. И ту се говори да се услови ближе уређују појединачним уговорима које држава склапа са ЦВЗУ. Питање је на који начин је ту држава неутрална, јер се ти уговори могу разликовати тако да заправо њихово предвиђање овим законом под

1. говори да низ питања није регулисано јединствено, и под
2. ствара основ за дискриминацију.

У поглављу које се односи на свештенослужитеље и верске службенике налазе се одредбе које се односе на њихов социјални статус и ту су решења којима се сви доприноси за њих намирају из државног буџета према важећим прописима у складу са стручном спремом. Предвиђа се да они који раде у неразвијеним подручјима имају право да траже да се из државног буџета одређује плата у висини просечног личног дохотка у држави. Тиме се дакле свештенослужитељи и верски службеници изједначавају са државним службеницима. Будући

да су држава и цркве одвојене, произилази да држава треба да финансира и издржава свештенослужитеље и верске службенике, што је противно свим тековинама. Аргумент против је и да државни буџет чине средства које уплаћују сви грађани тако да није јасно и зашто ЦВЗУ треба да буду финансиране из новца који издвајају сви грађани? Члан 20. став 3 предвиђа посебну одредбу за финансирање свештеника који раде у неразвијеним подручјима; опет иста проблематика – паре из државног буџета. Све ово до сада речено односи се и на члан 21. обавезно здравствено и пензијско осигурање за монахиње и сл - опет отворено уплитање и преплитање државних и црквених послова. Члан 22. - редовни полазници црквених школа и факултета имају истоветна права као и полазници државних образованих установа. Из тога произилази да је држава дужна да издваја из буџета, а они су аутономни и на њих држава не може да утиче. Устав предвиђа да држава може да помаже, а не да има обавезу, а посебно што ће то бити додатно оптерећење за државни буџет. Такође се предвиђа могућност да се праве појединачни уговори – што је предуслов за дискриминацију.

Социјални статус у члану 23. једини делује исправно и он предвиђа да грађани запослени у ЦВЗУ склапају уговоре о раду и остваривању права на радни однос у складу са правилима и прописима цркве, а да су оне дужне да уплаћују све обавезе за запослена лица. Ако ће својим службеницима црква уплаћивати све доприносе, зашто то онда не важи баш и за оне највише припаднике у црквеној хијерархији? Управо се намеће логичан закључак да се плаћањем доприноса за високе службенике цркви даје место које она не треба да има у једном друштву. А поставља се и питање ко су службеници у ЦВЗУ.

Последња група примедби се односи на поглавље које уређује образовну делатност ЦВЗУ. Ту је предвиђено да оне оснивају школе за припремање верских службеника према одлуци највиших органа, као и да могу да оснивају посебне гимназије и стручне школе. Са једне стране тражи се да им буде гарантована организациона и програмска аутономија унутар јавног образованог система, а наставни план и програм и за теолошке предмете у средњим школама да доносе највиши органи ЦВЗУ.

На основу ових запажања Министарству вера Републике Србије, дана 16. 08. 2004. године, упућено је следеће мишљење:

На основу члана 1. став 1 и 3, члана 13 и 14. Одлуке о покрајинском омбудсману (Сл. лист АПВ бр 23/02), а поводом Преднацрта Закона о слободи вере, црквама, верским заједницама и верским удружењима, Покрајински омбудсман даје следеће

МИШЉЕЊЕ

1. Слобода вероисповести и положај верских заједница у Србији нису законски регулисани, и у том погледу постоји потреба усвајања закона којим би се, на адекватан начин, разрадили уставни принципи који се односе на ову област, и тиме омогућило несметано деловање свих верских заједница које постоје у Србији.

2. Члан 3. ст. 1. Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама Србије и Црне Горе утврђује да су "сви пред законом једнаки", а ст.3. истог члана забрањује "сваку непосредну или посредну дискриминацију, по било ком основу, па и по основу... вероисповести". Чл. 6. ст. 2. Повеље утврђује да чак и одступања од људских и мањинских права која су у извесним ситуацијама дозвољена "не смеју да доведу до разликовања по основу... вероисповести". Чланом 27. ст. 1. Повеље прописано је да су верске заједнице равноправне и одвојене од државе.

Устав Републике Србије у члану 11. прописује да су "слободе и права човека и грађанина ограничени... само једнаким слободама и правима других...", а у члану 13. да су "Грађани... једнаки у правима и дужностима и имају једнаку заштиту пред државним и другим органима без обзира на... вероисповест...". Чл. 41. ст. 1. Устава РС гарантује "слободу вероисповести, која обухвата слободу веровања, исповедања вере и вршења верских обреда", а ст. 2. да су "Верске заједнице... одвојене од државе и слободне... у вршењу верских послова и верских обреда." Ст. 4. истог члана утврђује да "држава може материјално помагати верске заједнице".

3. Предложени Преднацрт обилује решењима у супротности са овим принципима, који су уједно и значајне цивилизацијске тековине грађанског друштва.

4. Преднацртом се држави утврђује низ обавеза у погледу финансирања цркава, лица у одређеном својству у црквеној хијерархији, и њихових делатности у многим областима, док се црквама признају бројне олакшице и привилегије које у том обиму не ужива ни један други субјект. Бројним одредбама Преднацрта свештеници и великодостојници цркве добијају положај специфичних државних службеника на које се не примењују други прописи који иначе важе за државне службенике, а границе између цркве и државе се готово потпуно губе. Наглашавамо и да се предвиђањем обавеза према црквама које држава подмирује из буџета фактички свим грађанима без обзира на верску опредељеност, па и онима који нису верници, утврђују нови велики намети ради финансирања верских заједница и њихових активности. Анахроност тих решења је још више изражена у оним одредбама којима се, на основу коришћене терминологије, такве обавезе државе предвиђају само према једној, или само према неким црквама које постоје и делују у Србији.

Државни буџет није намењен редовном финансирању организација и делатности које са државом немају никакве везе, а посебно не црква које су, како изричито прописују горе наведене уставне одредбе, одвојене од државе. Прописивање издвајања из буџета за те сврхе као обавезних, и у обиму предвиђеном Преднацртом, не постоји у савременим секуларним државама, нити има упоришта у важећим уставним актима. При томе имамо у виду да важећи домаћи уставни акти допуштају могућност, али не и обавезу, пружања материјалне помоћи црквама, као и чињеницу да у упоредној правној регулативи постоје решења која допуштају да се у државном буџету предвиде извесна средства која се повремено на име помоћи, са одређеним циљем (нпр. очување или обнова појединих верских објеката и сл.), у складу са дефинисаним критеријумима, могу додељивати црквама.

5. Појединим одредбама Преднацрта предвиђају се обавезе државних органа различитих нивоа којима се на изванредан начин врши подржављење цркве.

У том контексту посебно је непримерено решење из чл. 53. Преднацрта које предвиђа да су локалне власти дужне да на захтев цркава или верских заједница (али не и верских удружења, по терминологији Преднацрта) распишу наменски самодопринос за градњу већих верских објеката на њиховој територији. Дужност расписивања референдума за месни самодопринос иначе није предвиђена ни у једном другом случају, без обзира на његов значај за локалну заједницу као целину. При томе трошкови организације и изјашњавања на тако расписаном референдуму падају на терет буџета локалних власти (односно свих пореских обвезника у датој локалној заједници), а обавеза прикупљања средстава месног самодоприноса (а самим тим и сношења пратећих трошкова) у случају успеха на тако расписаном референдуму такође се преноси на управни апарат локалне самоуправе, који прикупљена средства преноси надлежном телу цркве или верске заједнице.

Сличан пример налази се у чл. 6. Преднацрта, којим је предвиђена пуна аутономност црква у погледу "духовно законодавне, управне и судско-дисциплинске власти". У члану 6. ст. 5. предвиђена је и обавеза државних власти да пруже "административну и извршну помоћ" за извршење "законитих" (у смислу црквених прописа и догми) наређења, пуноважних одлука и пресуда црквених органа. И у том погледу се преплићу две сфере које су одвојене, кроз стављање државног апарата у функцију спровођења црквених одлука и прописа, чиме тај апарат фактички престаје да буде државни и постаје државно-црквени. С друге стране, појединим одредбама преднацрта прописује се да цркве, преко давања предлога (у неким случајевима обавезујућих), учешћа у разним комисијама и сл., утиче на садржину бројних аката и на деловање државних органа.

Из напред наведених разлога сматрамо да је предложени Преднацрт у суштинској супротности са уставним начелом одвојености државе и цркве. Уређивање области верских слобода и положаја цркава, верских заједница и верских удружења на начин предвиђен Преднацртом би представљало постављање формално-правних основа за стварање симбиозе (одабраних) цркава и државе.

6. Преднацртом се нарушава и принцип равноправности различитих цркава, прокламован не само напред наведеним уставним одредбама већ, формално, и самим Преднацртом. Наиме, цркве се у суштини деле у три категорије чији положај није једнак:

- Српској православној цркви се даје специјални статус "примус интер парес", на основу њене "државотворне" улоге (што само по себи није у складу ни са принципом одвојености цркве и државе јер црква не успоставља нити представља секуларну државу). На овај начин се, посредно и фактички, СПЦ проглашава за државну цркву, а православље за својеврсну државну религију. При томе није јасно на који начин су остале цркве изразиле своју вољу

да признају такав статус СПЦ, како је то формулисано у чл. 5. ст. 2., нити зашто би држава требала да својим (грађанским) законима успоставља такав статус за било коју цркву.

- Другу категорију, осим СПЦ, чини још 6 таксативно набројаних цркава које наводно "успостављају континуитет са правним субјективитетом и статусом који су имале у Краљевини Југославији".

- Трећу категорију чине остале цркве (према подацима Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине на територији Републике Србије, одн. АПВ, активно делује укупно 37 цркава одн. верских заједница).

Предложеним категорисањем различитих верских заједница које делују у Републици Србији постављају се формално правни основи за успостављање неједнаког положаја у друштву како цркава, тако и верника који им припадају. Већ и терминологија која се користи у појединим одредбама Преднацрта којима се утврђују одређена права или привилегије, а која је применљива само на једну, или само на неке цркве, успоставља прикривену дискриминацију међу различитим верским заједницама и ствара услове за даље продубљивање разлика у њиховом статусу, правима и обавезама. С обзиром на одвојеност државе и цркве, држава мора да има неутралан став у односу на све верске заједнице, и да свима без разлике обезбеди исти положај и услове за деловање у складу са тим принципом.

7. Поједини термини коришћени у Преднацрту нису дефинисани и одударују од важеће правне терминологије иако би, у случају усвајања закона у датом тексту, производили одређене обавезе и за државне органе, што би у његовој примени доводило до недоследности, различитих тумачења, арбитрности, и сл. Осим тога, један број термина је лишен универзалности и неутралности, као што је већ поменуто у оквиру претходне тачке, и као такав применљив само на једну или само на неке верске заједнице.

8. Из наведених разлога, а са становишта равноправности и заштите људских права како верника различитих верских заједница, тако и оних који се не опредељују ни за једну од њих, сматрамо да је текст Преднацрта потребно темељно преиспитати и ускладити га са уставним принципима који се тичу односа државе и цркве и положаја верских заједница. Имајући у виду да се ради о Преднацрту, који би у наредном периоду требао да прође озбиљну и аргументовану јавну расправу, овом приликом углавном нисмо коментарисали конкретна решења већ смо се одлучили за давање мишљења о Преднацрту као целини.

Препорука за уклањање дискриминативних одредби из одлуке о цитостатицима

Дана 03. августа 2004. године Покрајински омбудсман је упутио Управном одбору Републичког завода за здравствено осигурање препоруку поводом одлуке којом је одбор проширио позитивну листу лекова која је осигураницима доступна бесплатно. Анализом ове одлуке Покрајински омбудсман је дошао до закључка да се њоме уводи дискриминација међу осигураницима с обзиром на њихову животну доб. Текст препоруке гласи:

«Препоручује се Управном одбору Републичког завода за здравствено осигурање да преиспита и измени одлуку о стандардима за примену цитостатика који се не налазе на листи лекова.

Покрајински омбудсман је 03. 08. 2004. године размотрио одлуку Управног одбора Републичког завода за здравствено осигурање о стандардима за примену цитостатика који се не налазе на листи лекова.

Истом одлуком је предвиђено да се осигураним лицима за лечење у здравственим установама које пружају онколошку здравствену заштиту обезбеђују цитостатици према медицинским индикацијама уз ограничење старости пацијента, и то на доб испод 60 година (или "млађи од 60 година") који имају право на цитостатике наведене у Одлуци.

Сматрамо да се навођењем овог ограничења, за које се у Одлуци не наводи оправдање у јасно дефинисаним медицинским разлозима, дискриминише популација старија од 60 година. Стога препоручујемо да управни одбор преиспита своју одлуку и уклони одредбу која осигуранике доводи у неповољнији положај у лечењу с обзиром на године живота.»

